

P 400 (2) 20(2)



1971 AUG 22

könyvtáros

a

művelődésügyi

minisztérium

lapja

21.

évfolyam

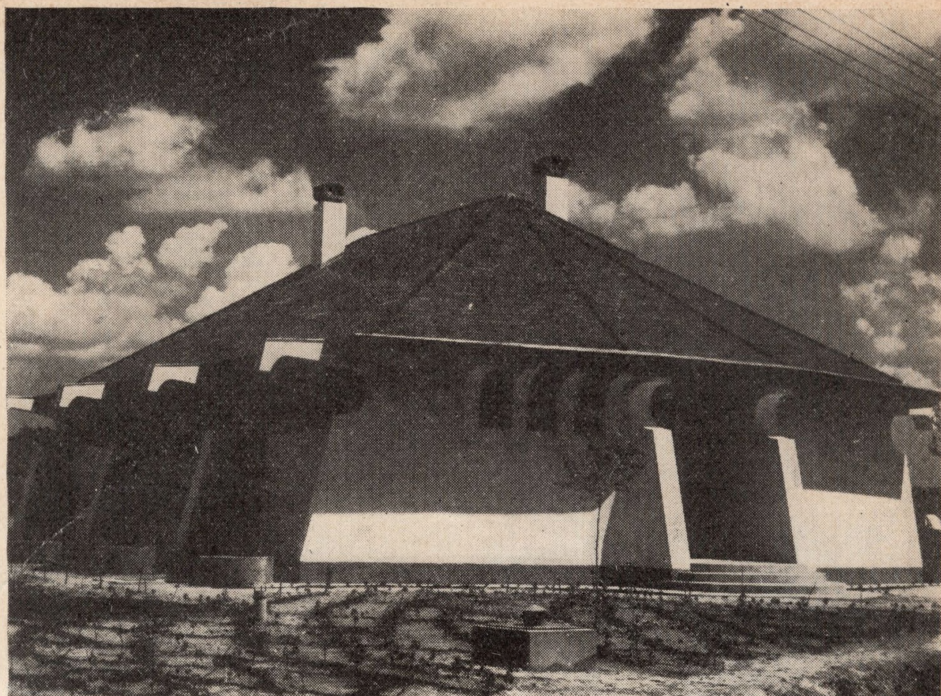
1971

augusztus



8

Kölcsönözhető



A közelmúltban felavatott Csokonyavisontai Községi Könyvtár; alsó képünkön a könyvtár gyermekrészlege. Ismertetésünket l. a 445. oldalon (Jávori Béla felvételei)



t a r t a l o m

KELLNER BÉLA: Könyvtárak, levéltárak és múzeumok együttműködése	443
SALLAI ISTVÁN: Csokonyavisonta	445
A húszéves Könyvtáros ankétja	448
Modern filológia-szakos könyvtárosok konferenciája (Dr. Némedi Lajosné)	449
YÁNCZOS GÁBOR: A könyvtár pedagógiai funkciói — ahogy a nevelés- szociológia látja	450
CSOBOTH ATTILA: A gyulaiak százéves könyvtára (Kiváló könyvtárak)	453
MÁTYÁS ISTVÁN: A tatabányai Bányász Körzeti Könyvtár (Kiváló könyvtárak)	454
PACSAI LÁSZLÓ: Tolna megye könyvtárügye	457
Vita a körzeti és a városi könyvtárakról (Kertész Károly, Weisz Gábor, Serfőző János)	463
BENKÓNÉ BARTHA ILONA: A gyermek- és ifjúsági irodalom nevelési szerepe	469
Kerületi könyvtár avatása Miskolcon (-ő -a)	472
BÁTONYI ÉVA: Miben segítheti a könyvtár az iskolai munkát? (Iskola és könyvtár)	473
Műhelykérdések (Arató Antal)	475
Sikeres volt a szegedi könyvtár- és levéltáreépület tervpályázata (Bezerédy István)	476
A könyvtárak életéből (Kopias Sándor, Kapui Ferenc)	477
Margó	481
Hírek	481, 482

t á j é k o z t a t ó

KÖRMENDY KINGA: Babits műhelye	483
SZAPPANOS BALÁZS: Proust és a modern regény	485
Lengyel József 75 éves (Iszlai Zoltán)	489
Beszélgetés Vasvári Istvánnal (V. M.)	490

k ö n y v e k r ő l

Petőfi és kora (Marót Miklós)	492
A szocialista realizmus (Könczöl Csaba)	493

k é z i k ö n y v t á r

Anyanyelvi őrzés (Dr. Pásztor Emil)	495
Két kézikönyv hazánkról — gyermekeknek (Bozóky Éva)	496
MERÉNYI FERENC: A magyar építészet 1867—1967. (SziJ Rezső)	498

bibliográfiák

A Jelenkor repertórium 1958—1968 (<i>Fazekas István</i>)	499
Régi magyarországi nyomtatványok 1473—1600 (<i>Vértessy Miklós</i>)	500
Magyar Könyvészet (Tankönyvek) (<i>Pálvölgyi Endre</i>)	502
Könyvtári kiadványok	503

A borító hátlapján Lipták Pál rajza

из содержания

- Béla Kellner*: Вопросы сотрудничества библиотек, архивов и музеев (443);
- Gábor Tánecz*: Функции библиотек в области педагогики с точки зрения социолога (450);
- László Pacsai*: Библиотечное дело в западнотрансильванском комитате Толна (457);
- Дискуссия по вопросам перспектив библиотек маленьких деревень (Карой Кертес, Габор Вейс, Янош Шерфёзё) (463);
- Éva Bátonyi*: Каким образом может оказывать помощь библиотека школе? (473);
- Balázs Szappanos*: Пруст и современный роман (по случаю столетия со дня рождения писателя) (485).

aus dem inhalt

- Béla Kellner*: Die Zusammenarbeit der Bibliotheken, Archive und Museen (443);
- Gábor Tánecz*: Wie sieht der Soziologe die pädagogische Funktionen der Bibliothek? (450);
- László Pacsai*: Das Bibliothekswesen eines transdanubischen Komitats (Tolna) (457);
- Diskussion über die Zukunft der Kleindorfbibliotheken (*Károly Kertész, Gábor Weisz, János Serfőző*) (463);
- Éva Bátonyi*: Die Bibliothek als Mithilfer der Schularbeit (473);
- Balázs Szappanos*: Proust und der moderne Roman (zur 100. Jahreswende der Geburt des Schriftstellers) (485).

from the contents

- Béla Kellner*: Cooperation between libraries, archives, and museums (443);
- Gábor Tánecz*: Pedagogical functions of the library from the sociologist's point of view (450);
- László Pacsai*: Library services in Tolna county (457);
- Dispute on the future of little village libraries (*Károly Kertész, Gábor Weisz, János Serfőző*) (463);
- Éva Bátonyi*: How can the library help school work? (473);
- Balázs Szappanos*: Proust and the contemporary novel (On the centenary of his birth) (485).

cikkeink szerzői

Arató Antal, a Jászberényi Járási Könyvtár igazgatója; *Bátonyi Éva*, az Esztergomi Városi Könyvtár munkatársa; *Benkőné Bartha Ilona*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa; *Bezerédy István*, a szegedi Városi Somogyi Könyvtár igazgatója; *Csöbör Attila*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Iszlai Zoltán*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője; *Kellner Béla*, a Kaposvári Megyei Könyvtár igazgatója; *Kertész Károly*, a Tapolcai Városi-Járási Könyvtár igazgatója; *Körmendy Kinga*, az MTA Könyvtárának munkatársa; *Mátyás István*, a Népszava munkatársa; *Pacsai László*, a Szekszárdi Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Sallai István*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ főosztályvezetője; *Serfőző János*, a Miskolci Járási Könyvtár igazgatója; *Szappanos Balázs*, a Kiadói Főigazgatóság munkatársa; *Tánecz Gábor*, az Országos Pedagógiai Intézet munkatársa; *Weisz Gábor*, a Váci Járási Könyvtár munkatársa.

Könyvtáros

A MŰVELŐDÉSÜGYI
MINISZTERIUM
LAPJA

INDEX: 25.449

Szerkesztő bizottság: Barabási Rezső, Elek Sándorné, Gerő Gyula, Gönczi Imre, Karácsonyi Jánosné, Katsányi Sándor, Kellner Béla, Kisfaludi Sándor, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Papp István, Sallai István, Szőke Tiborné. Szerkesztő: Páldy Róbert. Szerkesztőség: Budapest XI., Bartók Béla út 32. Telefon: 451-758, 664-805.

Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor. Kiadóhivatal: Budapest VII., Lenin körút 9-11. Telefon: 221-293.

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámára. Előfizetési díj: 1/2 évre 36 forint.

71.6357 Egyetemi Nyomda, Budapest. Felelős vezető: Janka Gyula igazgató

Könyvtárak, levéltárak és múzeumok együttműködése

Aligha akad napjainkban a közművelődésnek olyan munkása, aki vitatná, hogy nevelési céljaink megvalósítása csak valamennyi művelődési szerv és intézmény összehangolt munkájával, a célok sokoldalú megközelítésével, a különböző pedagógiai hatások egymásba kapcsolásával és folyamatos alkalmazásával sikerülhet. Mégis, a közművelődés különböző ágazatainak és intézményeinek együttműködése ma is inkább egyes népművelők kedvező személyi kapcsolatokon nyugvó kísérlete maradt, sem mint tervszerű, céltudatos, tudományosan megalapozott módszertani tevékenység. Ahol mégis keresték az együttműködés lehetőségeinek útjait, a próbálkozásokat a művelődési otthonok és a könyvtárak, legfeljebb még az iskolák munkájának összehangolására szűkítették. Pedig az *iskolák, a könyvtárak, levéltárak és a múzeumok meggyőződéses együttműködése az azonos célok érdekében szükségszerű*. A világnézeti tisztánlátás, a szocialista erkölcsi szemlélet, a helyes ízlés és a művészi ítélőképesség, a kor követelményeinek megfelelő ismeretanyag közvetítése a felnőtt tömegeknek olyan tekintélyes feladat, mellyel társtalannul egyetlen közművelődési ágazat vagy intézményrendszer sem képes megbirkózni. Ehhez a közművelődés társadalmi ügygyé növekedése mellett elengedhetetlen kellék minden közművelődési feladatra kötelezett intézmény összehangolt tevékenysége.

Közös erőfeszítés szükséges, mert nem vagyunk olvasó nép, sőt népünk nagyobbik fele nem rendszeres olvasó; mert a múzeumi tárlatok látogatottsági mutatóinak nagszerű emelkedése ellenére százezrek — különösen a munkások és parasztok soraiból — nem látogatják múzeumainkat; mert még a szellemi dolgozók tekintélyes része sem lépte át a levéltárak küszöbét, sem mint aktív kutató, sem mint a feltárt szellemi kincsek passzív befogadója. De a közművelődési tevékenység közös erősítését indokolják irodalmi, történelmi, esztétikai és művészettörténeti oktatásunk hiányosságai is.

Valljuk be, hogy ezt a témát a rávonatkozó rendelkezések sora után is időszerű feszegetni, mert nem egy konzervatív szemléletű intézményben szembeállítják a rangos tudományos munkát a verejtékesebb közművelődési tevékenységgel és ez utóbbit csak kényelmetlen hivatali kötelezettségként teljesítik. Még a kifejezetten közművelődési célokra létesített nagyobb könyvtárakban is akadtak, akik szívesebben tevékenykednek a kényelmesebb és mutatósabb tudományos munkában, mint a rögzősebb közművelődési szervező munkában. Még inkább találkozhatunk e jelenséggel a múzeumok és levéltárak némelyikében, ahol a közművelődési kötelezettség fiatal feladat.

Az együttműködés szervezeti kereteit biztosítják a különböző rendelkezések. A 2/1965. M. M. számú rendelet 13. §-a félreérthetetlenül megfogalmazta, hogy „*a múzeumok tevékenysége kiterjed... a tudományos eredményeknek kiállítások, ismeretterjesztő előadások, közlemények és kiadványok útján a népművelés szolgálatába állítására.*” A Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1969. évi 27. számú törvényerejű rendelete a levéltárak kötelezettségei közé iktatja a népművelési tevékenység segítését. A 134/1969. M. M. számú utasítás 7. pontja már gyakorlatilag utal a Levéltári Tanács, az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács, valamint az Országos Múzeumi Tanács együttműködésének szükségességére. Mégis, a vizsgálódás azt bizonyítja, hogy a szellemi eltunyulást szolgáló szórakoztatási dömping idején nem elegendő az együttműködés jelenlegi foka az igazi kulturálódás megalapozásához. Ennek egyik oka lehet, hogy az együttműködés módszertanának szakirodalma is szegény, annak ellenére, hogy az együttműködés gyakorlati lehetősége bőséges. Például: hatékony lehet-e a honismereti munka, a hazaszeretetre nevelés egyik színes eszközü iskolája, a táj irodalma, a levéltári forrásanyag, a helytörténeti olvasókönyvek, a múzeumok tárgyi anyagának bemutatása nélkül? Tudvalevően Petőfi születésének 150. évfordulójára készül népünk. Elképzelhető-e az élő és helyes Petőfi kép kialakítása műveinek és kéziratainak bemutatása mellett anélkül, hogy Petőfi korának teljes képét ne adnánk? A kor paraszti szerszámainak, a paraszti élet hű körülményeinek hű bemutatásával lehet csak érzékeltetni, hogy mi ellen lázadott a költő, milyen élet korlátaiból akart kitörni, milyen gazdasági és szellemi bilincsek ellen hadakozott. Csak így hozható igazán közel a költő életműve.

A közelmúlt jubileumi időszakának tapasztalatai azt is bizonyították, hogy a munkásmozgalmi hagyományok ápolása a könyvtárak gazdag könyvanyaga mellett is csak a levéltári dokumentáció és a múzeumi tárgyi szemléltetés egyidejű alkalmazásával lehet igazán hatásos.

Az intézményi együttműködést előnyösen befolyásolta a bekövetkezett „egy gazda” állapot, azaz, hogy a megyei könyvtárak, levéltárak és múzeumok azonos fenntartó egyenrangú intézményei lettek. Kedvezően hatott az a tény is, hogy az 1952-ben létrehozott megyei könyvtárak dolgozói szakképzettség tekintetében, saját tájékoztató és bibliográfiai tevékenységükkel és kiadványaikkal felnőttek a két jóval idősebb intézmény rangjára és színvonalára, tömegkapcsolataikkal pedig maguk mögött hagyták őket.

Dr. Varga János a Levéltári Szemle 1970. 1. számában „Huszonöt év után” című jubileumi beszámolójában a következőképpen értékeli a levéltárak közreműködését a közművelődésben: „Levéltárainkban az elmúlt negyedszázad alatt társadalmunk általános fejlődése kezdte kialakítani azt a szemléletet, hogy anyagokat nem pusztán a tudomány, hanem egyszersmind a közművelődés szolgálatába is kell állítaniok... Erősödött... az a törekvés, hogy levéltáraink ne csak szakpublikációkon és feldolgozásokon keresztül, hanem közvetlenül is nyújtsanak anyagot a népművelés számára, egyszersmind keressék azokat az utakat-módokat, amelyeken és amelyekkel intenzívebben, ugyanakkor egyéb feladataikkal harmóniában tudnak részt vállalni a népművelésben.” Ennek a szemléletnek erősödését hivatott szolgálni a nemrég megalkotott Levéltári Népművelő és Propaganda Bizottság is.

Még erősebb élnkülés észlelhető a múzeumok népművelési tevékenységében: a múzeumbarátok köre, a múzeumi ismeretterjesztő előadások gyarapodása arra mutat, hogy a múzeumok egyre inkább közművelődési intézményekké is válnak. A múzeumokban egyre gyakoribbak az összetett kiállítások, amelyek felhasználják a levéltári és könyvtári dokumentumokat is.

A mindennapi gyakorlatban kialakult alkalmi együttműködés helyett azonban néhány munkaterületen legalább *megyei állásfoglalásokkal* kellene tisztázni és rögzíteni az együttműködés módozatait. Ilyen például a gyűjtőkör kérdése: Bár ezt egyes rendelkezések a feladatokkal egyidejűleg általánosságban érintik, alig lépik túl azt a spontán kialakult felfogást, mely szerint a könyvtár gyűjti a könyveket és az egyéb nyomtatott anyagot, a levéltár az írásos anyag gyűjtője, a múzeum pedig a tárgyi emlékek, képzőművészeti alkotások gyűjtőhelye.

Magától értetődik, hogy minden intézménynek törekednie kell a korszerű munkájához szükséges kézikönyvtári állomány beszerzésére, illetve megtartására. De mindenki előtt ismert tény az is, hogy némelyik levéltár és múzeum kézikönyvtári szükségleteit messze meghaladó könyvállománnyal rendelkezik — számos duplummal. Bár ez az anyag tehetetel és nagyobb részében használaton kívül porosodik, az intézmények többségében fel sem merül a gondolat, hogy feleslegüket átadják a könyvek megőrzésére, illetve forgalmazására hivatott könyvtáraknak.

Rendezetlen az időszaki sajtótermékek dolga is. Az új létesítésű megyei könyvtárak általában csak 1952 óta gyűjtik az újságokat és folyóiratokat. Az az olvasó, aki korábbi évfolyam után is érdeklődik, kénytelen vagy a levéltárakhoz, vagy a múzeumokhoz fordulni, attól függően, hogy a helyi gyakorlatnak megfelelően hol őrizték meg azokat. Nem egyszer ezek az intézmények még alkalmas olvasószobával sem rendelkeznek, nyitvatartási idejük is ritkán alkalmas a munkaidőn túli, esti órákban történő kutatásra. Vajon mi akadály van annak, hogy a szakmai folyóiratokat lezárva a periodikák gyűjtőhelye a könyvtár legyen? Ugyanakkor feleslegesnek tartom, hogy a közművelődési könyvtárak a területükön élő, vagy ott élt írók és költők írásai kivételével esetleg eredeti kéziratokat őrizzenek.

Tisztázásra vár a különböző pályázatokra beérkezett kéziratok sorsa is. Az „ahány ház, annyi szokás” gyakorlata alapján némelyik helyen a múzeumok, másutt a könyvtárak helytörténeti részlegei vagy a levéltárak őrzik a pályázati anyagot, függetlenül azok tartalmától. Másutt ömlesztve fekszenek el ezek a nem egyszer értékes munkák; ráadásul gyakran feltárás nélkül, hozzáférhetetlenül.

A színvonalemelést érdekében hasznos lenne a kiadványszerkesztés terén is megteremteni az együttműködést az intézmények között. Nem ritka, hogy tartalmilag értékes kiadványokban hiányos és hibás bibliográfiák jelennek meg, noha a könyvtárak minden bizonnyal szívesen segítenék a szabványos címeírások megszerkesztésében. Az is korszerű követelmény, hogy a könyvtárak helytörténeti bibliográfiáiban szerepeljen a levéltárban és a múzeumban fellelhető könyv és kéziratanyag.

Örvendetesen erősödik az együttműködés a megyei könyvtárak és a múzeumok között a különböző kiállítások rendezésében. Egyre több könyvtárban rendeznek képzőművészeti kamarakiállításokat a múzeumok közreműködésével, illetve technikai segítségével. Együttműködésük bővítésének még számtalan lehetősége van. Vajon

miért nem található az új modern, tágas könyvtárakban egy-egy állandó vitrin a múzeum leleteinek szemléltetésére? Milyen termékeny módja lenne a múzeumi raktársúfoltság csökkentésének, ha az új könyvtárak dekorálására kihelyeznének időnként, esetleg tartósan, népművészeti, képzőművészeti és régészeti tárgyakat, természetesen a megóvás teljes biztosítása mellett.

Az anyagi és szellemi erőik gazdaságos felhasználását eredményezhetné a külön-külön összeállított 2—3 évkönyv helyett *egy-egy tájegység közművelődési intézményhálózatának közösen szerkesztett és kiadott évkönyve*. Nagyszerű vállalkozásnak tűnik — bár a gazdasági lehetőségek ilyen nagyon ritkán engednek meg —, és az egymás mellett élés helyett a szoros együttműködés lehetőségeinek megteremtését ígéri az a tervpályázat, amely Szeged város könyvtárainak és megyei levéltárának egy hatalmas épülettömbben való elhelyezését írta elő.

A tartalmi együttműködés vázlatosan felsorolt lehetőségei mellett nem hagyható figyelmen kívül a *technikai együttműködés* megszervezésének szükségessége. A tanácsi fenntartásba adás óta egyes intézményekben megnyugtatóan fejlődött például a reprográfia. Van, ahol a múzeum, van, ahol a levéltár vagy a megyei könyvtár jutott korszerű berendezéshez. Ennek a közös kihasználása, összehangolt bővítése, korszerűsítése és anyagellátása minden intézménynek hasznára válik. A levéltárak, a múzeumok és a könyvtárak fotolaboratóriumai is gazdaságosan segíthetik egymás munkáját. A közelmúltban épült nagy könyvtárak előadótermei a múzeumok és levéltárak előadásainak, kiállításainak színhelyei lehetnek, illetve bővíthetik kiállítási lehetőségüket.

Az elmondottakból szemléletesen kitűnik, hogy a könyvtárak levéltárak és múzeumok dolgozóinak érdekeltége a közművelődési együttműködésben közös, de azt is meg kell fogalmaznunk, hogy az intézmények sajátosságaiból eredően módszereik, sőt tevékenységük is eltérő.

Mellőzve azt a szerencsére ritka körülményt, hogy helyenként az intézmények között felerősödött sűrűlódások következtében inkább az egymástól eltávolodás kíván-sága lépett a szükségszerű közös munka követelte kézfogás helyébe, meggyőződésünk, hogy az *átváltás a szétágazó közművelődési tevékenységről a tervszerű intézményi együttműködésre elsősorban szemléletváltozással történhet meg*. Ilyen szemlélet alakító tanácskozásnak szánta a Somogy megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága az 1971. évi „Balatoni beszélgetéseket”. Reméljük, a tanácskozást, amelyről következő számunkban részletesen beszámolunk, gyakorlati eredmények követik.

Kellner Béla

Csokonyavisonta

Úgy látszik, Somogy megye nem szűnik meg újabb és újabb utat keresni, példát adni. *Megyei könyvtára* új korszakot nyitott közművelődési könyvtárügyünkben: egyrészt bemutatva, milyen legyen a kor szükségleteinek megfelelő központi könyvtár, de egyben bizonyítva, hogyan lehet igényesen és fényűzés nélkül is kielégíteni a magyar normáknak megfelelő alapterületi igényeket. (Kaposvár 1000 lakosára 48 m² könyvtári alapterület áll rendelkezésre. Az alapterület összefüggése az olvasólétszámmal szinte bizonyító erejű: a megyei és a városi kerületi könyvtárak megjelenésével Kaposvár lakóinak 24,7⁰/₀-a lett beiratkozott olvasó.) A megye arra is példát adott, mekkora legyen a korszerű *járás* könyvtár. (Marcaliban 56 m² esik 1000 lakosra, az olvasói arány itt 22,5⁰/₀). S most a csokonyavisontai könyvtár felépítésével a *korszerű falusi könyvtár* kitűnő példáját teremtette meg a megye. Az új könyvtár ugyanis csaknem 200 m² alapterületű, állománya pedig 6393 kötet, egy lakosra 2,4 kötet jut.

Bár néhány igen szép falusi könyvtárat építettünk az utolsó években, általában 5—10 000 lakosú községekben (gondoljunk a legutóbbira: a városi könyvtárak számára is példamutató *újkígyósi* könyvtárra, a *mélykúti*, a *pilisvörösvári* könyvtárakra stb.), arra azonban, hogy a *kisebb falvak* is méltók a korszerű könyvtári intézményre, megint Somogy adott példát. A 2721 lakosú községben létesített 193 m² alapterületű könyvtárnak minden lehetősége megvan arra, hogy a falu művelődésügyének elsőrangú tényezőjévé váljék.

De keveset mondunk, ha csak az épületnagyságot hangsúlyozzuk. A könyvtár tervezőinek igényességét, művészi érzékét, jó ízlését is igazolja az épület, amely *megjelenésével* is kitűnően illeszkedik be a falu képébe, amellet mégsem „hagyományos”. A magastetős, rendkívül barátságos épületnek kissé a szecesszió jobb hagyományait érzékeltető külső kiképzése négy-négy hangulatos vízköpőjével, enyhén ívelt végfalaival *messziről magára vonja a figyelmet*.

Osztatlan, mégis jól tagolt, tetszés szerint bármikor átrendezhető belső tere „családi” jellegűvé teszi a könyvtárt, amelyben az újság- és napilapolvasók, a gyermekek, az elmélyülten tanulni kívánók rendre megtalálják a maguk „olvasósarkát”. Mindezek mellett a gazdaságosság elvének is megfelel a könyvtár, hiszen akár egyetlen könyvtáros el tudja látni a teljes szolgálatot.

Bútorzatáról külön kell szólni. Elegáns, szolid vonalú, a célnak teljes mértékben megfelelő. Minthogy bizonyos mértékig az épület stílusához hangolták, kissé tagoltabb a szokványos könyvtári bútoroknál, anélkül azonban, hogy valami öncélú cifrázás nyomait viselné. A bútorzatot teljes egészében *Szita Ferenc*, a megyei könyvtár helyettes igazgatója tervezte, akit egy sereg könyvtári berendezés és a könyvtári bútorokról írt kis könyve alapján az egész országban ismernek a könyvtárosok. Kísérletező kedve számos bútor-típust hozott létre, amelyek a megye falusi könyvtáraiban szerteszórva található. A kezdetiek még itt-ott sejtették a „műkedvelőt”, ezek a bútorok azonban szép vonalukkal, kedvező arányaikkal, igen ízléses megjelenésükkel már *kiforrott tervezőről* tanúskodnak.

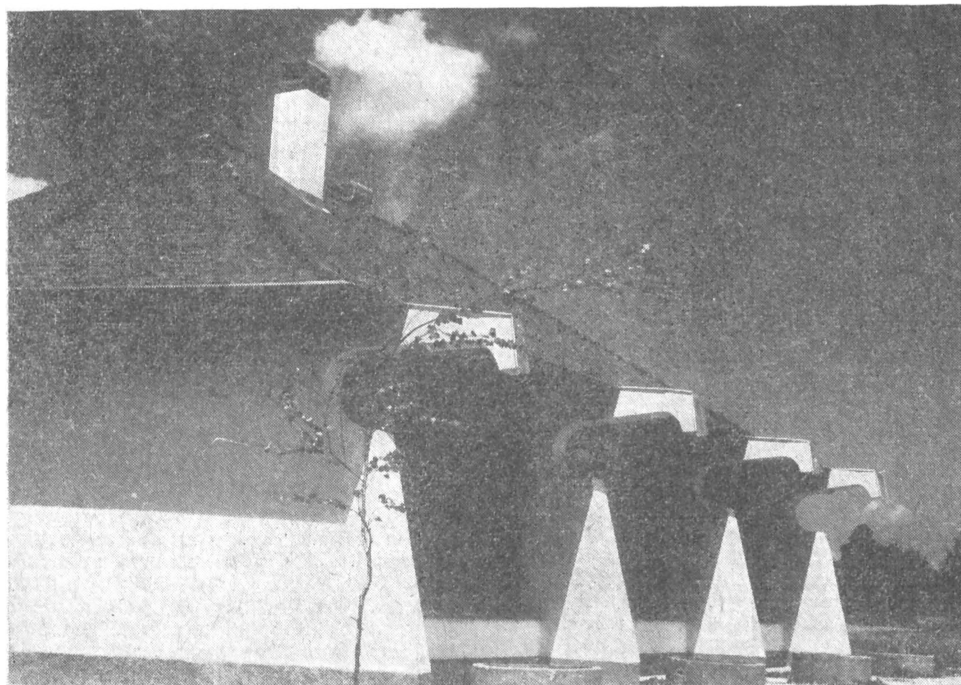
A „Száz falu — száz könyvtár” keretében épült könyvtárát június 13-án nyitották meg. Az avató beszédet *Garamvölgyi József* miniszterhelyettes mondta, aki a rádió riportterének magáról a könyvtár felépítését lehetővé tevő „Fel-

szabadulási emlékkönyvtár” mozgalomról is szólt.

„Ha a *Száz falu — száz könyvtár* akciót most már megvalósulásában nézem — mondotta —, akkor megállapíthatom, hogy a társadalmi segítőkézségét: „Ebben a faluban is sokan részt vettek az építésben az általános iskolásoktól a nyugdíjasokig. Ez a helyi példa is bizonyítja, hogy közügyggyé tudott válni a mozgalom. De nemcsak az érdekelt közösségek lakossága mozdult meg, nemcsak a központi intézmények adták össze a mozgalom indításához szükséges pénzt. A *Déryné Színház* például vállalta, hogy a jubileumi évben felavatott könyvtárakban ingyenes előadást mutat be. *Szabó Iván* szobrászművész társadalmi munkában tervezte a „Felszabadulási emlékkönyvtár” táblát, és ezt megkapja minden intézmény, amely ebben a mozgalomban született. Azok a községek, amelyek nem kerültek be a százba, tehát nem kaptak központi támogatást, jónéhányan helyi, megyei alapról építették fel könyvtárukat. Tehát így a „Száz falu — száz könyvtár”-ából a valóságban kb. 150 falu 150 új könyvtáráról beszélhetünk” — mondotta a miniszterhelyettes.

Nekünk könyvtárosoknak ez a mozgalom nemcsak azért kedves, mert a falusi könyvtárakra fordította a figyelmet, hanem azért is, mert igazolta a könyvtárpolitika kívánatos *támogatási rendszerét*. Figyelmeztetést is rejt magában: fenn kell tartani, helyesebben újra létre kell hozni, fokozni a központi támogatások rendszerét, ha csak nem akarjuk kitenni az ország könyvtárügyét az egyenlőtlen fejlődés veszélyének. A „Száz falu — száz könyvtár” mozgalom keretében juttatott, viszonylag kis központi alap olyan *erőforrásokat nyitott meg*, amelyek e nélkül nem lettek volna elérhetőek. A gazdaság-irányítás új mechanizmusa — nagyon helyesen — a centralizálás, az egyoldalú központi irányítás helyett a helyi kezdeményezéseknek ad teret. Ennek előnyei nyilvánvalóan megmutatkoznak a népgazdaság egész területén. Az elv helyessége művelődésügyünk egészét tekintve is nyilvánvaló. Minthogy azonban nincsenek hatályos országos normák, kulturális téren csakis a központi támoga-





Jávori Béla felvételei

tás rendszerével lehet elérni, hogy egyes megyék kulturális fejlődésében ne legyen nagy elmaradás. Elég csak *Baranya* vagy *Győr* megye szegényes falusi könyvtáira gondolnunk (hogy csak a Dunántúlnál maradjunk). Nem is szólva *Győr*ről, vagy *Sopron*ról a „nyugat kapuiról” amely városokban a városi könyvtári állapotok enyhén szólva siralmasak, s ahol, úgy látszik, mintha a város vezetői — minden más dunántúli várossal ellentétben — semmiféle jelét nem mutatnák annak, hogy egyáltalában felfogják a könyvtár-ügy jelentőségét. Ilyen esetekben nyilvánvalóan a központi segítségnek kellene átszakítania a meg nem értés gátjait, mert hiszen Győr vagy Sopron közönsége is méltó olyan könyvtárra, amely a Dunántúl más tájain már szinte általános.

Csak helyeselhető az a szokás, hogy valamely új létesítmény országos rendezvényeknek ad helyet. Így a Szombathelyi Megyei Könyvtárban létrejötté óta már

egy nemzetközi, két országos konferenciát tartottak, továbbá a könyvtáros egyesület vándorgyűlését. Ezt a példát most falusi könyvtár is követte. A csokonyavisontai „Felszabadulási emlékkönyvtár”-ban tartotta folyóiratunk, a „Könyvtáros” 20 éves jubileumán ünnepi, kibővített szerkesztő bizottsági ülését és a szerkesztők—olvasók ankétját.

Erről a találkozóról alább részletesen beszámolunk. Érdeemes azonban megemlíteni, hogy az emlékülés résztvevői javasolták, hogy a könyvtárak szervezzenek látogatásokat ebbe a könyvtárba, lehetőleg tanácsai vezető emberek részvételével.

Soraimat a könyvtár emlékkönyvébe írt egyik bejegyzéssel zárom: „Bárcsak a fővárosban is találkozhatnánk ilyen, jellegükben hasonló, a funkció és stílus egységét megvalósító új könyvtáráépületekkel.”

Sallai István

Az UTUNK ÉS A HÉT című romániai magyar irodalmi hetilapok folyamatosan kaphatók az újságárusoknál. Felhívjuk a könyvtárosok figyelmét: szerezék be és ajánlják őket olvasóiknak: ez a lehetőség nemcsak egymás jobb megismerését szolgálja, de ennek a sajátos hangú, eszmélkedő, új eredményeket fölmutató irodalomnak a termékenyítő hatását is elősegíti hazai talajon.

A húszéves Könyvtáros ankétja

A jubileumi összejövetel színhelye méltóan járult hozzá az ünnepi hangulat megteremtéséhez: a Somogy megyei könyvtárosok vendégszeretetének jóvoltából a rendkívül szép *Csokonavyisontai Községi Könyvtárban* jöttek össze a szerkesztő bizottság tagjai és a meghívott vendégek, a megye és a szomszédos Tolna és Baranya megyék könyvtárainak képviselői, lapunk barátai. A házigazda tisztét betöltő *Kellner Béla* megyei könyvtárigazgató megnyitó beszédében megállapította: a Könyvtáros az elmúlt két évtizedben megfelelt rendeltetésének, *szólni tudott minden könyvtáros réteghez*, a társadalmi munkás falusi könyvtárosoktól a tudományos könyvtárak munkatársaiig. Ezt tanúsítják a júniusi számban megjelent könyvtáros-nyilatkozatok is: a lapot minden könyvtáros réteg magáénak tekinti. A folyóirat igyekszik lépést tartani a fejlődéssel, felkarol minden hasznosnak és eredményesnek ígérkező kezdeményezést. Amennyire erejéből telik, törekszik érdekképviseleti fórum is lenni, ha nem is sok sikerrel. Bárán ostorozza a fonákosságokat. Ám az is hozzátartozik a *húsz év mérlegéhez*, hogy a lap még nem tudott minden korszerű követelménynek eleget tenni: nem eléggé modern a külső megjelenési formája, s ami ennél súlyosabb, fontos írások néha több hónapos késéssel jelennek meg benne — külső okok (a nyomdai helyzet) következményeként.

A továbbiakban *Kellner Béla* két fontos tennivalóra hívta fel a jelenlevők figyelmét: kérte, segítsék bővíteni a lap olvasóinak körét. Ezzel kapcsolatban nem az előfizetők számának növelésére gondolt elsősorban, hanem arra, hogy minden könyvtáros, akihez eljut, *olvassa rendszeresen*. „A lap, amelyet nem olvasnak, olyan, mint a boxoló, aki a levegőbe üt.” Ugyancsak jó volna növelni a lap „szerkesztőinek” számát: reagáljanak minél többen a megjelenő írásokra, írják meg véleményüket azokról, vitatkozzanak megállapításaikkal, közöljék saját javaslataikat.

Ezután *Páldy Róbert* szerkesztő tájékoztatta a megjelenteket, hogyan látja a szerkesztőség a Könyvtárosnak a magyar könyvtárügyben betöltött szerepét, feladatait. Hangsúlyozta: a Könyvtáros arra törekszik, hogy *erősítse könyvtárpolitikai szerepét*, a könyvtárügyi döntésekhez nyújtandó segítséget, s minden irányba szétsugározza a könyvtáros közvélemény kialakításához szükséges információkat.

Az ünnepi szerkesztő bizottsági ülésen

sokan szólaltak fel, mondták el véleményüket a jubiláló folyóiratról. Közülük idézünk néhányat:

Sallai István felszólalásában egyebek között kijelentette: A Könyvtáros *egészséges nyugtalanságot* kelt vitáival. Része van a magyar közművelődési könyvtárügy egységének megteremtésében. Szeretné, ha a jövőben is közreműködne a lap olyan fontos kérdések napirenden tartásában, mint a könyvtárak nevelő és tájékoztató szerepének viszonya, ezek összhangja és szintézise, a könyvtárak társadalmi szerepének tudatosítása.

Csorba Győző, a neves költő, a Pécsi Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese arra hívta fel a figyelmet, hogy jobban kellene egyeztetni a feladatok vállalását a könyvtári szaklapok között. Ne foglalkozzék a Könyvtáros olyan kérdésekkel, amelyek a Könyvtári Figyelő profiljába tartoznak. A lap egyik fő erényének *az időszzerű kérdések iránti fogékonyságot* tartja, s a bátor vitakészséget. Javasolta az állandó rovatok számának bővítését: legyen rovata az *Olvass népért* mozgalomnak, a működési feltételek ügyének, a műhelykérdéseknek. [Ez utóbbi témakörnek van állandó rovata.] Jó, hogy a lap időnként összefoglaló cikkeket is közöl egy-egy nagyobb működési területről, problémaköréről (pl. gépesítés a könyvtárakban), ugyancsak elismerően szólt *Csorba Győző* az irodalmi összefoglalásokról, valamint az esztétikai kérdésekkel foglalkozó cikkekről. Kicsérte a humoros írásokat, s megállapította: kicsivel több humor is lehetne a lapban. Kérte, legyen tárgymutató jellege a lap éves tartalomjegyzékének, amelynek egyébként jó a csoportosítása, bár nem mindig érvényesül benne következetesség.

Futala Tibor a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárosztályának nevében üdvözölte a jubiláló Könyvtárost. Ő is azt emelte ki, hogy a lap rendszeres olvasója képet kap a könyvtárügy problémáiról, a jelenben például cikkeivel értelmesebben segíti a közigazgatás átszervezéséből eredő könyvtári „átállást”.

Frang József marcali járási könyvtár-igazgató megállapította, hogy az országos napilapok kevés könyvtári cikket közölnek, s így a vezetők nem kapnak elegendő információt a könyvtárügy helyzetéről. Ezért van nagy szükség a Könyvtáros mellett a helyi ügyekkel foglalkozó könyvtári híradókra is.

Győri László, a Kaposvári Megyei Könyvtár munkatársa — ismert fiatal költő — szerint a lapnak többet kell foglalkoznia érdekvédelemmel, mivel a

könyvtárosok több szakszervezethez tartoznak. A Könyvtáros vállal ugyan ilyen szerepet, de nem eléggé élesen vet fel bizonyos kérdéseket. Ugyancsak több teret kell kapniuk a lapban a *könyvtáros személyiségével*, a munkahelyi légkörrel, általában a szubjektív tényezőkkal foglalkozó írásoknak.

Papp István, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ igazgatója leszögezte, hogy a Könyvtáros megfelel a vele szemben támasztott követelményeknek, majd bővebben szolt a jövő feladatairól. *Erősíteni kell a kritikai hangot*, élesíteni a vitákat — mondotta —, érvényesüljön jobban a munkamegosztás a többi könyvtári szaklappal. A könyvtári problémákat állandóan szembesíteni kell a fejlődő társadalmi igényvel. A szocialista demokrácia erősítése jegyében segítse a lap a Magyar Könyvtárosok Egyesületének munkáját. Végül javasolta, időnként

jelenjenek meg messzebb néző, szélesebb összefüggéseket feltáró cikkek is:

Szöke Tiborné szerkesztő bizottsági tag, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár igazgatóhelyettese a lapban folyó vitákról szólva azt az igényt hangoztatta, hogy a különböző nézetek ütközése után a lap *foglaljon egyértelműen állást* a vitatott kérdésekben. Ajánlotta: jelenjenek meg továbbra is módszertani írások, és vegye át a lap a könyvtári híradók arra érdeemes cikkeit is.

Fodor Pálné, a Pécsi Megyei Könyvtár igazgatója elmondotta, hogy tapasztalatai szerint a Könyvtáros cikkei hozzájárulnak a tanácsi vezetők könyvtári nézeteinek kedvező alakulásához. Ezért jó volna, ha időnként egy egész lapszám foglalkoznék egy-egy megye vagy város könyvtárügyével.

Az elhangzott felszólalásokra *Páldy Róbert* válaszolt.

Modern filológia-szakos könyvtárosok konferenciája

A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának szervezésében 1971. augusztus 24—26-ig háromnapos konferenciára gyűlnek össze a tudományegyetemek modern filológia szakos munkatársai, szakreferensei. A konferencia célja a modern filológiai tudományok területén jelentkező szakirodalmi és tudományos könyvtári (gyűjtési, feltárási és információs) problémák megvitatása, különös tekintettel a tudományegyetemek modern filológia-szakos könyvtárosainak szakirányú tevékenységéhez kapcsolódó kérdésekre.

A tematika a konferencia célkitűzéseinek megfelelően három problémakörhöz kapcsolódik:

1. Szakirodalmi kérdések megvitatása a következő referátumok alapján:

Dr. Rejtő István, az MTA Könyvtárának mb. igazgatója a modern magyar kritikai kiadások filológiai és módszertani kérdéseiről beszél; *Dr. Bélley Pál* tudományos főmunkatárs (OSZK) bevezető előadásának címe: Hézagok a magyar filológiai bibliográfiák terén; *Dr. Julow Viktor* egyetemi docens (KLTE) referátumában a hazai felvilágosodás-kutatók debreceni vonatkozásaival foglalkozik. Az első témakörhöz kapcsolódik *Molnár Ferenc* tudományos munkatárs (KLTE) beszámolója is A finn irodalom Magyarországon címmel.

2. A gyűjtőkori problémákról szól

Dr. Kenéz Ernő osztályvezető (MTA Könyvtára): A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának szerepe a modern filológiai irodalom gyűjtőkori kooperációjában című referátumában.

3. A feltárási és könyvtári információs tevékenység sajátos tudományegyetemi feladatait a következő bevezetők alapján vitatja meg a konferencia:

Dr. Vizkelety András tudományos főmunkatárs (OSZK): A hazai nagykönyvtárak kéziratárai és az egyetemi tanszékek; *Marót Miklós* tudományos főmunkatárs (ELTE): A könyvtár tájékoztató szerepe az egyetemi oktatásban, különös tekintettel az e tevékenység keretében kiadott mintaszerű válogatott bibliográfiákra; *Németh Zsófia* osztályvezető (József Attila Tudományegyetem, Szeged): Az első éves magyar szakos hallgatók bevezetése a magyar irodalomtudomány szakirodalmának használatába.

A konferencia szervezői azt szeretnék, ha a debreceni egyetem modern filológiai tanszékei jelentékeny számban képviselnék magukat az eszmecsereken. Ez mindenképpen hasznosnak ígérkezik a kérdések többoldalú megvilágítása szempontjából. (A debreceniek úgy vélik, hogy a jövőben rendezendő hasonló jellegű konferenciákra mindig annak az egyetemnek az oktatóit kellene meghívni, amely egyetem könyvtára a konferenciát szervezi.) (*Dr. Némédi Lajosné*)

A könyvtár pedagógiai funkciói

– ahogy a nevelésszociológia látja

Hirt adtunk már róla, hogy Tánzos Gábor a Pedagógiai Szemle ez évi 2. számában érdeklődést keltő tanulmányt közölt, A közművelődési könyvtár pedagógiai funkciói címmel. A szerkesztőség megkérte a szerzőt, hogy mondanivalóját könyvtárosok számára is foglalja össze. Ennek közlését kezdjük el cikkünkkel.

I. A közművelődési könyvtár nevelési szerepének értelmezéséhez

A legjobb elméleti és gyakorlati könyvtári szakemberek az elmúlt időszakban — felmérve az aggasztó elmaradást és hibákat — színvonalas vitákban körvonalazták a magyar könyvtárügy fejlődésének korszerű irányait. Ez a progresszív könyvtári felfogás határozottan szakít a szűk látókörű, a haladás lehetőségeiről lemondó ún. „népkönyvtári” szemlélettel, és a modern világ támasztotta információszükségletek áramkörébe kívánja kapcsolni a könyvtárakat. Van-e értelme, hogy e biztató elvi-gyakorlati tisztázódási folyamathoz hozzászóljon bárki kívül álló, nem-könyvtáros? Illetéktelen beavatkozásra valóban nincs szükség. Ilyen hozzászólásnak értelmet az adhat, hogy *külső, könyvtáron kívüli nézőpontokból* kiindulva, talán még világosabbá válik, hogy nem egyszerűen egy céh, egy partikuláris szakmai csoport dicséri „saját lovát”, védi saját érdekeit, hanem *valóban társadalmi ügyről, kulturális fejlődésünk egyik kulcskérdéséről van szó*. Az iskolaügy, a közművelődés, a művelődésszociológia minden művelője *saját* szakmai irányait követve is beleütközik abba a feladatkomplexumba, melyet csak a könyvtár segítségével lehet megoldani. E „kívülről” így a könyvtárügy „belső munkatársainak” is tekinthetők.

De van még egy, nem ennyire általános ok, mely időszerűvé teheti a könyvtári kérdések nevelésszociológiai megközelítését. A közművelődési könyvtár *pedagógiai funkciójának* értelmezésével kapcsolatban bizonyos tisztázatlanságokra gondolunk. A könyvtárakról szóló kézikönyvek, tankönyvek idevonatkozó — általában helyes — megállapításai az új fejlődési időszakhoz és még inkább a könyvtárak távlati fejlesztési terveihez képest már nem mindenben kielégítőek, kiegészítésre, továbbgondolásra szorulnak. Az itt következő fejtegetések természetesen nem lépnek fel ilyen tankönyvpótló igénnyel, egyszerűen problémákat kívánnak megfogalmazni elsősorban azzal, hogy *a magyar szociológiai, nevelésszociológiai irodalom néhány kínálkozó megközelítését, szempontját alkalmazzák* a könyvtár és pedagógia összefüggésében.

Az elmúlt időszakból, leiratlanul bár, két ellentétes végletes nézet és felfogás kísért. Az egyik a könyvtárt is (az alábbiakban a könyvtár mindig közművelődési könyvtárt jelent), akárcsak a kultúra bármelyik szocialista intézményét, a *mindenhatóság csodatévő erejével ruhazza fel*. A „neveljen a könyvtár olyan olvasókat, akik...”, „formálja úgy olvasói tudatát...” stb., stb. kezdetű gondolatmenetek a *pedagógiai voluntarizmusnak* abba a válfajába tartoznak, mely tekintet nélkül az illető intézmény specifikumára, *egymagában* kívánná elvégezni mindazt, ami csak az egész társadalmi-kulturális fejlődés eredménye lehet, sőt sokszor olyasmit is követel, amit maga az adott társadalmi helyzet és mozgás nem is produkálhat. Az ellenkező végletes felfogás szerint (sokszor visszahatas ez az előbbire) a könyvtár *pusztán passzív szolgáltató eszköz* a könyvtáron kívüli általános társadalmi nevelés kezében, sajátos pedagógiai funkciója nincs is, minden ilyesmi erőltetése veszélyezteti a könyvtárnak, mint könyvtárnak alapvető rendeltetését.

A nevelés szűkebb és tágabb fogalma

Eldöntendő problémák megoldásához, alternatívák közötti választáshoz sohasem a pusztán fogalmi tisztázás a legtermékenyebb eljárás. A jelen esetben azonban mégsem látszik feleslegesnek magának *a nevelés fogalmának egy szűkebb és egy tágabb értelmezését* megkülönböztetni. Szűkebb értelemben a pedagógia a célszerűen szervezett, intézményes nevelés tudománya és gyakorlata. Ennek a szó szorosabb értelmében vett pedagógiai tevékenységnek a legfőbb intézményes kerete maga az iskola, de a feladattól nyilvánvalóan mások is részt vállalnak, például a szakmunkásképzés, a felnőttoktatás, a honvédség stb., valamint a népművelés különböző formái és a maguk sajátos módszereivel a különböző kulturális intézmények. Azonban „a szervezett és célszerű pedagógiai befolyásolás... semmiképpen sem meríti ki a szemé-

lyiségalakító hatások körét, a szó tág értelmében vett társadalmi nevelődés fogalmát.” (Pataki Ferenc: *Nevelésügyünk és a szociológia* — Társadalmi Szemle, 1968. 11. sz.) Ettől a társadalmi nevelődéstől, a tágabb értelemben vett szociális formálódástól (beleértve a spontán társadalmi hatások legkülönbözőbb fajtáit is) a céltudatos nevelés folyamatát nem lehet izolálni. A mesterséges szétválasztás az egyik oldalon pedagógiai illuzionizmust, pedagógiai voluntarizmust szül, a másik oldalon pedig lapos és vulgáris „szociologizmust” eredményez, azaz a céltudatos, hozzáértő pedagógiai tevékenység lehetőségeinek alábecsülését.

A könyvtár pedagógiai szerepének, lehetőségeinek, kötelességeinek és korlátainak helyes felismeréséhez, megfogalmazásához és mindenekelőtt gyakorlati vitéléhez ugyanúgy *pedagógiai realizmusra* van szükség, mint a nevelés bármely területén. Világosan látni kell egyrészt a könyvtár helyét, szerepét a társadalmi nevelődés bonyolult és sokszor ellentmondásos szövevényében, másrészt a szűkebben értelmezett sajátos könyvtári pedagógiai funkciókat. És ha nincs is szó a pontos egybeesésről és párhuzamról, mégis bizonyos elizigító jelentősége lehet, ha a könyvtár *tájékoztató funkcióját* a tágabb értelemben vett társadalmi nevelődéssel, *nevelési funkcióját* a szűkebb értelemben vett céltudatos és szervezett pedagógiai tevékenységgel hozzuk összefüggésbe. A tájékoztatás és a nevelés ismert és alapvető formái a könyvtár és olvasó viszonyának (az olvasók technikai kiszolgálásának feladatkörére e helyütt szükségtelen kitérni). Nincs arra szükség, hogy a szocialista könyvtárügy ezen ismert alapfogalmait most újra felfedezzük, a feladat inkább az, hogy a fejlődés új követelményeinek megfelelően ismét végiggondoljuk őket, gazdagítsuk tartalmukat és fosszuk le róluk a sztereotíp frázissá vált, realizálhatatlan általánosságokat.

A könyvtár helye a kultúráközvetítők rendszerében

Hogy egy társadalom fennállhasson, létét váltakozó nemzedékek során át fenn tarthassa, tehát folyamatosságát biztosíthassa, kialakult kultúráját át kell örökítenie a felnövekvő nemzedékekre, folyamatosan közvetítenie kell az illető társadalom minél szélesebb köre számára. A felhalmozott társadalmi tapasztalatok közvetítésének folyamata a teljesen ösztönös jelenségektől a tervszerű, céltudatosan szervezett intézményekig terjedően rendkívül változatos formában valósul meg. A könyvtár intézményének nyilvánvalóan speciális és egyedülállóan fontos szerepe van a társadalmi tapasztalatoknak az összegyűjtésében, szintetizálásában és megőrzésében. Bennünket azonban e helyütt elsősorban a *közvetítés, az átadás aktív folyamata* érdekel. Hogy a könyvtár sajátos szerepét tisztázhassuk ebben a sok irányú folyamatban, mindenekelőtt a két legfontosabb kultúráközvetítő csatornával, a családdal és az iskolával kell egybevetnünk. (Alapul Ferge Zsuzsa: *Társadalmunk rétegződése*, Bp. 1969. c. könyvének *Kultúráközvetítők* c. fejezetét vesszük.) Egyes újabb szociológiai és kultúrszociológiai felfogások és vizsgálódások egyoldalúan helyezik túlságosan is előtérbe a tömegkommunikációs eszközök kultúráközvetítő szerepét. A kultúra átadásának elsődleges és legfontosabb közege ma is a *család*. A családi környezet adja — hogy adott témánkra szorítkozzunk — a mi mostani társadalmi viszonyaink között is az első és az egész életre kiható impulzusokat sokszor még az írni—olvasni megtanulás előtt is a könyv, az olvasás iránti viszony vonatkozásában. Ki lehetne mutatni — ha nem is túl egyszerűen —, hogy a családi könyvtár hatásán, az olvasó szülők és idősebb testvérek példáján kívül milyen családi minták hatnak a fiatalokra a könyvtárral létesülő kapcsolataik alakulását illetően is.

A másik legfontosabb, mégpedig sajátosan erre a célra létrehozott kultúráközvetítő az iskola, melynek fontossága együtt növekszik az átadandó ismeretanyag gyarapodásával és bonyolultabbá válásával. Ahogy általában se lehet pontosan megállapítani, hogy a család és az iskola közül melyik a „fontosabb” kultúráközvetítő, ugyanúgy azt is céltalan lenne ilyen általánosságban kutatni, hogy melyikük szerepe nagyobb az olvasóvá válás folyamatában. A nevelésszociológiai kutatások itt nem rangsorokat állapítanak meg, hanem azt a bonyolult kölcsönhatást igyekeznek kimutatni, hogyan differenciálódnak már eleve ezen a téren is az iskolával szembeni családi elvárások, hogyan erősíti fel az iskola egyrészt a kulturális különbségeket, másrészt milyen homogenizáló szerepet tölt be. (Az a gazdag elvi és módszertani anyag, melyet a társadalmi rétegződés kulturális vonatkozásainak vizsgálata és a nevelésszociológiai irodalom immár feldolgozott, nemcsak mint a kiindulópontokat megvilágító ismertetés hasznos, hanem közvetlenül is felhasználható a könyvtár társadalmi funkcióit kutató munkálatokban.)

A család és az iskola mellett a kultúra közvetítésének számos egyéb csatornája is van: kisebb vagy nagyobb rokoni, baráti, társadalmi csoportok, különböző kulturális intézmények, egyházak, tömegkommunikációs eszközök stb. A könyvtár nyilván csak az egyik ebben a széles hálózatban, melynek együttes hatása sűrűsödik össze

az előbbieken körvonalazott társadalmi nevelődés folyamatában. Ferge Zsuzsa szempontjai (melyeket annak előrebocsátása után ad még, hogy leszögezi: lehetetlen külön-külön pontosan lemérni az egyes tényezők relatív fontosságát) rendkívül jól alkalmazhatók a könyvtár mai és jövőbeni szerepének felbecsüléséhez: „Az egyes kultúraközvetítők relatív társadalmi fontossága a legszorosabban összefügg az általuk érintett kör szélességével, vagyis, hogy a társadalom milyen rétegeit érinti az adott közvetítő, az általuk adott *anyag terjedelmével*, azaz, hogy a kultúra mely összetevőit milyen mélységig érintik, továbbá *hatékonyságukkal*, azaz, hogy milyen hatásokkal tudják az anyagot az átvevőben rögzíteni.” (Id. mű 204. l.)

Nem kívánjuk a könyvtárt a többi kultúraközvetítő rovására fontosságban közvetlenül a család és az iskola mellé állítani (bár a permanens művelődés és az „információrobbanás” távlatai a jövőben különleges helyet jelölnek ki számára). De rendkívül jól használható struktúramodell lehetne kidolgozni a *család—iskola—könyvtár* vonatkozási pontok egymáshoz viszonyításával, feltüntetve az egyéni fejlődés lépcsőfokait a passzív átvételtől az önállóan szelektáló önművelésig.

A család—iskola—könyvtár „háromszög” még egy jellegzetesen szociológiai, de a könyvtár pedagógiai szerepét tekintve különlegesen fontos vonatkozásban is figyelmet érdemel. A mi társadalmunk is strukturált társadalom, ahol az egyes társadalmi rétegek anyagi és kulturális viszonyai között jelentős különbségek mutathatók ki. Mivel a termelőeszközök köztulajdonban vannak, az egyes társadalmi rétegek előnyös vagy előnytelen helyzetüket nem az anyagi javak átörökítésével adják át utódaiknak. Annál fontosabbá vált a kultúra átadásának folyamata a társadalmi különbségek átörökítésének szempontjából. A család által átadott kultúra társadalmi rétegenként alapvető különbségeket mutat, ezáltal a családban zajló kultúraközvetítési folyamat döntő funkciója — szándékoltan vagy szándékoltatlanul — a kulturális különbségek és velük együtt a társadalmi munkamegosztásban fennálló különbségek átörökítése. Ezzel szemben az iskola — legalábbis a kötelező szint — elvileg társadalmilag homogén anyagot ad át, amivel tompíthatja, sőt ellensúlyozhatja a társadalmilag determinált kulturális különbségeknek legalább egy részét. (Lásd Ferge, id. mű 205. l.) Jelentős kiegyenlítő szerepet tölthet be a könyvtár is, mely elvileg ugyanazt a művelődési színvonalat nyújthatja mindenki számára. Sőt, a *család—iskola—könyvtár viszonylatban éppen a könyvtárra hárul már az iskoláskorban és azt követően is a feladat, hogy a könyvkultúra szempontjából pótolja, kiegészítse, amit az alacsony kulturális színvonalon álló család nem nyújthat*. Azonban maga a könyvtárszervezet is alá van vetve a fennálló, objektíven meghatározott kulturális különbségek egyik legnehezebben kiküszöbölhető szorításának: a településföldrajzi helyzetből következő eltérő lehetőségeknek. Másrészt a könyvtár csak elvileg nyújtja minden állampolgár részére ugyanazt. Hogy valaki egyáltalán igénybe veszi-e a könyvtárt, hogy mit választ ki olvasmányul, és milyen színvonalon teszi magáévá az olvasottakat, az szoros függvénye a társadalmilag is determinált kulturális színvonalnak. Ha az egyén iskolázottsági szintjének és általában művelődési színvonalának ilyen döntő szerepe van a társadalmi struktúrában betölthető helye vonatkozásában, akkor az igénybe vehető kultúraközvetítőik szerepe minden eddiginél jobban megnő a *társadalom mobilitásának* biztosításában, tehát abban, hogy a különböző társadalmi rétegek ne merev kasztként különüljenek el egymástól, hanem lehetőség nyíljon az egyik rétegből a másikba való átlépésre. (A szociológia fogalomtára megkülönbözteti a *nemzedéken belüli*, más szóval *intragenerációs* mobilitást, melynek során a — felnőtt — egyén saját korábbi társadalmi csoportjából, rétegeből lép át egy másikba, valamint a *nemzedékek közötti*, azaz *intergenerációs* mobilitást, ez esetben az egyén társadalmi csoportja lesz más, mint az apjáé.)

(Folytatjuk)

T á n c z o s G á b o r

Könyvtárosok bércorrekciója

A Közalkalmazottak Szakszervezete és a Művelődésügyi Minisztérium általános bérrendezési tervet készítet elő a könyvtárak, művelődési otthonok, múzeumok és levéltárak dolgozói számára. Az volt az elképzelés, hogy a pedagógusok bérrendezése után kerül sor a közművelődés munkásainak általános bérrendezésére is. Ez a terv most pénzügyi fedezet híján nem valósulhatott meg, hanem későbbre halasztódott. Helyette bércorrekció volt, amelynek során a főfoglalkozású állami (tanácsi) szakalkalmazottak bérét 14, a technikai alkalmazottakét pedig 10%-kal emelték. A határozatokat az érdekelt könyvtárosok már megkapták a fenntartóktól, a felemelt illetmények kifizetésére pedig augusztusban kerül sor.

A gyulaiak százéves könyvtára

Ha belelapoz az ember a Könyvtári Minerva — frissítésre szoruló — adatsoraiba, a sok 1949-et vagy 1953-at idéző dátum mellett szinte meghökkenve veszi észre a patinás 1868-at, Gyula város könyvtárának alapítási évszámát. Első pillantásra hivalkodásnak tűnik a járási-városi könyvtár mellé odatűzött korjelzés. A feltevésre a cáfolatot az intézmény teljes neve adja: *Mogyoróssy János Járási-Városi Könyvtár*. És alatta a cím: Gyula, Béke sugárút 35., Népkert. Tiszteletre méltó ragaszkodás a hagyományokhoz, s még inkább erős jele a folytatás szívós akaratának. Több mint száz esztendeje, hogy az egykor volt uradalmi gazdatiszt, Mogyoróssy János könyvtár-és múzeumalapító szándékkal a városnak hagyta 850 kötetből álló könyvgyűjteményét és több száz darabot számláló régi-ségeit.

Úgy hiszem, jelkép is a nyolc és fél-száz kötet sorsa, pontosabban: hányódása. Végül is a könyvtár azon a helyen állapodott meg, *ahonnan száz esztendeje elindult*. Csakhogy azóta történt vele egy s más. A legfontosabb: valóban a nép könyvtára lett. 4244 olvasóját — és tágabban a várost és környékét — híven szolgáló, csaknem 39 ezer kötetet kínáló művelődési intézmény. Mindez legfőképpen az utóbbi 18 esztendő eredménye. Ebben az időszakban válhatott az egyén szándéka a közösség akaratává. Görcsösen, félreértésekkel, sok kinnal-gonddal érvényesült ez az akarat. A közöny, az értetlenség bámulatosan sokáig tartotta magát — 1945 után is. Nyolc esztendő kellett a mai értelemben vett közművelődési könyvtár indulásáig.

A volt „úri kaszinó” épületében helyet kapott, járási-városi szervezett könyvtár 3 főnyi személyzettel, meglehetősen mostoha körülmények között látott munkához... Alapterülete és az állomány kevesebb volt, mint a 30-as évek végén.

A „hőskorszak” az ötvenes évek végéig tartott. Ekkortájt kerültek vissza a könyvtár hajdan volt székhelyére, a Népkertbe. Megkapván az önálló beszerzés-jogát, megközelítően 10 000 kötetükhöz évente rendszeresen 15—20 ezer forintért vásárolhattak újabbakat. Megnövekedett kedvvel és szakértelemmel (a mai könyvtárosok közül a vezető és az egyik módszertanos ez időben került az intézményhez) láttak munkához. Ez a lendület rövidesen érezte hatását a könyvtár állapotában és tevékenységében. A szűknek bizonyult — alig 65 m²-es — épületet 1963 végére, a fenntartók csaknem 1 mil-

lió forintos támogatásával *négyszeresére bővítették*. Esztendőre rá létrehívták a könyvtár *zenei részlegét*, alighanem az elsőt az ország járási könyvtárai közül. Az évtized derekára megduplázták állományukat, a könyvbeszerzésre szolgáló összeg pedig elérte az évi 80 ezer forintot.

A működési feltételek nagymérvű javulása érezte hatását a forgalomban is. Míg 1960-ban a könyvtár (és városi hálózata) 2225 olvasója 67 210 kötetet kölcsönzött, addig 1965-re ezek a számok 4103-ra, illetve 116 982-re gyarapodtak.

Az utóbbi öt esztendőben a fejlődés lelassult. Világosan leolvasható ez az adatokból is. A beiratkozottak száma alig 140-nel növekedett, könyvbeszerzési keretük mindössze 1100 forinttal lett több. Kölcsönzési forgalmuk ennek ellenére mintegy 40%-kal meghaladta a fél évtizeddel ezelőttil. Kár lenne azonban a könyvtárat hibáztatni a „látványos” fejlődés elmaradásáért. Bizonyos szint (a viszonylagos telítődés) elérése után ez a fejlődés törvényszerűen lelassul, a „belterjesség” irányába halad. A könyvtár tevékenységére mégis az *egyenletes fejlődés a jellemző*, s ez a szubjektív-objektív tényezőkkel, mindenekelőtt a könyvtárosok lelkesedésével, hozzáértésével magyarázható. Kitartóan, okosan végzett munkájukkal.

Hálózati munkájuk példás. Pedig 16 községet ellátni — autóbusz és vasúti menetrendhez igazodva — nem gyermekjáték. Tíz év szívós munkájába telt,



Ifjú zenebarátok a könyvtárban
(MTI Fotó — Bajkor József felv.)

amíg elérték, hogy *mind a 16 község könyvtára naponta nyitva tart*. Közülük 7 helyen főfoglalkozású (néhol másfél-két főnyi személyzettel), 1 községben hatórás, 4 településen pedig négyórás könyvtáros áll a lakosság rendelkezésére. A könyvtárak többsége tágas, kellemes környezetet biztosít olvasóinak. Elegendő, ha a „Száz falu — száz könyvtár” mozgalom keretében nemrégiben felavatott *újkígyósi* és az országos hírű *gyulavári* könyvtárra utalok. Mellettké mindenkor igénybe vehetik az olvasók a gyulai könyvtár segítségét is, akár a könyvtárközi kölcsönzésekről, akár például a rendezvényekről van szó. Az utóbbiak közül méltán népszerű a képzőművészeti előadássorozat, amelyben közvetlen hangjával, színvonallasságával a szó legjobb értelmében vett korszerű ismeretterjesztés ölt testet.

Maga a város — természetszerűen — még inkább részese ennek a könyvtári sugárzású kultúrának. Elsősorban a város fiatalága használja nap mint nap a *zenei részleg* gyűjteményét, hallgatja a megközelítően 1300 lemezen tárolt komoly zenei, irodalmi, nyelvi anyagot. A könyvtár sokrétű kapcsolatait egyébként jól példázza a zenei részleg. Az a tény, hogy a közeljövőben 18 férőhelyesre bővül — szoros együttműködésre utal a fenntartóval. A könyvtárosok a hanganyaggal, összeállításokkal rendszeres segítséget adnak a zeneiskolának, a művelődési központnak, a TIT-nek.

Szó- és írásbeli irodalomnépszerűsítő, ismeretterjesztő tevékenységük úgyszintén szerteágazó. Az obligát szépipró-olvasó találkozók mellett számos alkalommal tartanak mezőgazdasági, műszaki, művészeti témával foglalkozó előadásokat, kiállításokat (például a *geszti Arany János-házban*, amelynek helyreállításában fontos szerepet vállalt a könyvtár).

A *gyermekkönyvtár* színes, tartalmas munkáját dicsérik a könyvtárhasználati vetélkedők, a változatos mesedélutánok, a könyvtárban tartott iskolai foglalkozások. A megfelelő összetételű könyvválogatás mellett gondosan összeválogatott kézikönyvtár, 170 féle periodika, mikrofilmolvasó, otthonos, esztétikus milió fogadja a művelődni vágyókat. És természetesen a könyvtárosok segítőkészsége, felkészültsége.

A jelenleg 7 főnyi személyzetből négyen középfokú szakképesítéssel rendelkeznek, az igazgató pedig az ELTE könyvtárszakán végzett. Az ő mozgékonyasága, teherbírása, szervezőkészsége igen komoly tényezője a könyvtár eddigi sikerének. A könyvtáros gárda, az intézmény szép sikerét egyébként a minisztériumi elismerésen felül a „szűkebb haza”, Gyula város tanácsa is nyugtázta: a könyvtár könyvbeszerzési keretét ez évtől 120 ezer forintra emelte.

Bizonyosra vesszük: nem egyszeri gesztusként...

Csoboth Attila

A tatabányai Bányász Körzeti Könyvtár

A *tatabányai Bányász Körzeti Könyvtár* megyeszékhelyen működik, olyan területen, ahol megyei és városi könyvtár is található. Annál nagyobb elismerést — különösen eredményes munkát — jelez a „*Kiváló könyvtár*” cím, amelyet ebben az évben elnyert. A könyvtár működéséről 1934 óta vannak megbízható adatok. 1934-ben *Bányász Munkáskönyvtár*ként működött a szakszervezeti munkások körében. A felszabadulás után üzemekben, munkásszállókban, művelődési otthonokban szerveződött újjá, majd mindezek egyesítéséből jött létre a körzeti könyvtár. 1964-ben került a korszerűen átépített *Népházba*.

Az egyre növekvő igények kielégítésére 1964 után bővítésre került sor; a Népházban működő könyvtár mellett *hírlap-és folyóirat-olvasót létesítettek*. Sok segítséget nyújtott ehhez a *Tatabányai Szénbányák Vállalat* és annak szakszervezeti bizottsága, a könyvtár gazdája. Vállalta a berendezés elkészítését, a vi-

lágítás korszerűsítését és hasonlókat. Megérdemli az elismerő szavakat, mert azóta is gyakran nyújt technikai segítséget. *Kaszás István*, a vállalat szb-titkára igyekszik előteremteni a könyvtárnak amit csak lehet. Egyébként ő a leggyakoribb könyvtárlátogató, az egyik legtöbb kötetet kölcsönző olvasó is. Úgy véljük: a segítség és a könyvek szeretete valahol összefügg egymással.

1970-ben a vállalatnál 126-tal több ember dolgozott mint 1965-ben, ugyanakkor a körzeti könyvtárba beiratkozott olvasók száma 520-szal növekedett. Az elmúlt évben a könyvtárnak 3934 olvasója volt, közülük 2040 segéd-, illetve szakmunkás. A könyvtár köteteinek száma 39 362 volt, ebből 11 362 a szak-, illetve ismeretterjesztő irodalomba tartozó könyv. A folyóiratolvasóba 210 féle lap jár. 21 letéti könyvtárból (illetve kölcsönzőhelyből, mert a 21-be a Népházban levőt is beszámítottuk!) 84 028 kötetet kölcsönöztek 1970-ben.



A tatabányai Bányász Körzeti Könyvtár

A letéti könyvtárak helyzete

A továbbiakban főleg a letétekről szólnunk, mert a területi széttagoltság miatt *a letéti könyvtárakban folyó munka a fő jellemzője a tatabányai Bányász Körzeti Könyvtárnak.* A főfoglalkozású könyvtárosok száma mindössze három. *Budai Károlyné* a vezető, *dr. Lakatos Pálné* a helyettese, a harmadik társuk pedig *Endródi Anna* könyvtáros. Rajtuk kívül a Népházban *Zajmann Sándor* mellékfoglalkozásként látja el a folyóiratolvasóban az ügyeletet, *Muraközy Lajos* nyugdíjas pedig havi néhány órában segít a kölcsönzésben.

A szénbányák 33 szakszervezeti alapszerve közül — a nyugdíjast is beleszámítva — a Népházon kívül 20-nál működik letéti könyvtár. Nagyobb részük termelő üzemekben, de megtalálhatók munkásszállóban, művelődési házban, sőt, a bányász-fürdőben is.

— *Nem akarunk olyan helyen letétet, ahol a minimálisan szükséges körülmények sincsenek meg hozzá* — mondta *Budai Károlyné* arra a kérdésünkre, hogy miért nem adtak letétet 12 alapszervnek.

Ettől függetlenül állandóan arra törekcszenek, hogy ahol csak lehet, a vállalattal közösen megteremtsék a lehetőségeket. Még ebben az évben újabb letéti

könyvtárak létesülnek, mégpedig a bányagarázsban, valamint a XV/B és a XV/C aknáknál.

— A kölcsönzésen kívül tudnak-e még valamit csinálni a letéti könyvtárakban? — kérdeztük *Budai Károlynét*.

— *Legfeljebb néha egy-egy író—olvasó találkozót. Rendezvényt ezeken a helyeken nem nagyon szervezhetünk, mert az üzemek a legtöbb esetben a városon kívül vannak, ahonnan munka után eljönnek az emberek. A központi könyvtár rendezvényeit azonban úgy időzítjük, hogy minden üzem dolgozói lehetőleg részt vehessenek azokon. Jönnek is. Hol egy egész brigád megjelenik, hol csak egy-két ember, de minden rendezvényünkön szinte kivétel nélkül valamennyi üzemből vannak itt.*

— Milyen a könyvek elhelyezése a letéti könyvtárakban?

— *A huszonegy közül nyolc helyen van külön könyvtárhelyiség, s mindegyik szabadpolcos. Emellett több helyen a könyvszekrények az ügyvezetett felolvasóteremben vannak, ami nem rossz megoldás, mert leszállás előtt, illetve felszállás után — a buszra várva — ott időznek a bányászok. Tizenkét helyre újságot is küldtünk, s ezeket nagyon sokan olvassák.*



Telt ház a hírlapolvasóban

Strand, gyerekek, továbbképzés

Szólnunk kell még a *strand-könyvtár*-ról is. Sok embert nyert már meg pihenés, strandolás közben az olvasásnak. Vezetőjének tiszteletdíját már nyolc éve a vállalat fizeti. Könyveken kívül hatvan-féle újság és folyóirat is található a nyári hónapokban a strandon. Évenként átlag 250-en iratkoznak be ebbe az idény jellegű könyvtárba, rajtuk kívül ötezerre tehető a helybenolvasók száma. Az utóbbiaknak a kölcsönzés egyszerű, a ruhatári számukra kaphatnak könyvet. Lehetőség van arra is, hogy a strandon valaki állandó olvasónak iratkozzék be a könyvtárba, a már beiratkozottak olvasójegye pedig érvényes a strand-könyvtárban is.

Gyermekkel is foglalkozik a körzeti könyvtár. Dr. Lakatos Pálné erről így beszélt:

— *Két gyermekrészlegünk van: egyik a Népházban, a másik a Zsdanov Művelődési Otthonban. 1970-ben 635 beiratkozott gyermekolvasónk volt. Nekik minden évben külön programot készítünk, benne író—olvasó találkozók, kéthetenként klubszerű foglalkozásokkal. A nyári napközis táborok kis lakóinak minden évben hetenként egy alkalommal egész délelőttös foglalkozást tartunk. Ezeket a gyermekdeléltőlőkön vetélkedő, filmvetítés, felolvasás, játék szerepel.*

Szólhatnánk még a 65 rendezvényről, vagy a 60 kiállításról is, amelyeket 1970-

ben rendezett a könyvtár. Az ilyen könyvtári rendezvények és kiállítások jellegét azonban olvasóink jól ismerik. A tatabányai Bányász Körzeti Könyvtárral kapcsolatban inkább a *letéti könyvtárak munkatársainak továbbképzését* említjük még meg.

A letéti könyvtárak 14—15 alkalommal kapnak évenként friss anyagot. A letéti könyvtárosok két-három hetenként bejárnak a könyvtárba, ilyenkor válogatják ki az új könyveket, s legtöbbször magukkal is viszik őket. Ezeket az alkalmakat a főfoglalkozású könyvtárosok minden esetben felhasználják beszélgetésre, tájékoztatásra, azaz módszertani munkát végeznek a letéti könyvtárosok között.

Hét letéti könyvtáros fejezte be a közelmúltban a kéthetes, alapfokú tanfolyamot. A körzeti könyvtár arra törekszik, hogy a letéti könyvtárak új vezetői minél rövidebb időn belül megszerezzék az alapfokú képzettséget. Továbbképzésükről a szakszervezetek megyei tanácsa által rendezett tanfolyamokon gondoskodnak. Amelyik évben nem szervez ilyen az SZMT, a körzeti könyvtár gondoskodik róla saját könyvtárosai részére. Ez történt 1970-ben is, amikor négy előadásból álló sorozatot állítottak össze, s az egyes előadások megtartására a Könyvtártudományi és Módszertani Központ egy-egy munkatársát kérték fel.

M á t y á s I s t v á n

Tolna megye könyvtárügye

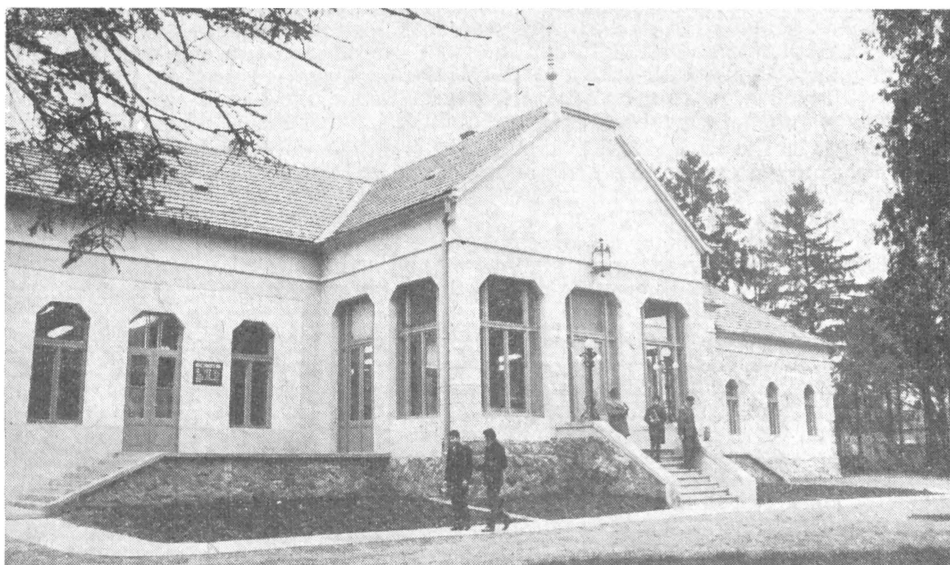
A könyvtári munka eredményességét elsősorban meghatározó tényezők közé tartozik az intézmény elhelyezése és alkalmassága, a nyitvatartási idő alkalmazása a szabadidőhöz, a könyvvállomány nagysága és összetétele és nem utolsósorban: a könyvtárosok személyi alkalmassága. Mindezek a könyvtár működési feltételeit jelentik.

Működési feltételek

A Tolna megyei tanácsi könyvtárhálózatban a megyei könyvtáron kívül 4 járási és 99 községi könyvtár működik. *Mázán, Simontornyan és Dalmandon* a szakszervezeti könyvtárak területi feladatát is ellátnak, így ott tanácsi könyvtárak nincsenek. Ezenkívül még 54 fiókkönyvtár, illetve könyvkölcsönző kapcsolódik a központi könyvtárakhoz. (Az *újdombóvári* és a *pörbölyi* klubkönyvtár önálló könyvtárként működik.)

A megyében a települések nagysága és a könyvtárak nagysága közötti összefüggést a Művelődésügyi Minisztérium által kiadott irányszámok segítségével vizsgálva azt látjuk, hogy a települések nagyságához képest a könyvtárak állománya általában nagyobb vagy megegyezik az adott település számára előírt kötetszámmal, kivéve az egészen kis állománnyal (1500 kötet alatt) és a 4001–6000, illetve a 6001–8000 kötetes állománnyal rendelkező települések könyvtárait.

Lakosságszám	A települések száma	Az összes települések százalékában	Könyvszükséglet kötetben	Az ezt elérő települések száma	Az összes települések százalékában
500 alatt	7	6,7	1 500 alatt	3	2,9
500–1000	30	28,8	1 500– 3 000	42	40,4
1 001–1 500	14	13,5	3 001– 4 000	17	16,3
1 501–2 500	27	26,0	4 001– 6 000	22	21,2
2 501–3 500	13	12,5	6 001– 8 000	8	7,7
3 501–5 000	5	4,8	8 001–12 000	4	3,8
5 001–8 000	2	1,9	12 001–17 000	2	1,9
8 001–12 000	3	2,9	17 001–23 000	2	1,9
12 001–20 000	2	1,9	23 001–34 000	3	2,9
20 001–és több	1	1,0	34 001–és több	1	1,0



A Bonyhádi Járási Könyvtár a volt Perczel-kastélyban kapott otthonát

A táblázatban szereplő számok elemzése után három kategóriába sorolhatók a települések aszerint, hogy a könyvtár állománya: nagyobb — megfelelő — kisebb, mint ahogy a lakosság szám megkívánna.

Nagyobb	500— 1 500 lakosig (a települések 42,3%-án)
Megfelelő	3 501—20 000 és több lakosig (a települések 12,5%-án)
Kisebb	500 lakos alatt és 1501—3500 lakosig (a települések 45,2%-án)

Az első két kategóriába sorolt könyvtárak állományának megfelelő alakulása érthető, mert a kicsi és a legnagyobb településekről van szó, ahol éppen a települések nagysága (kicsi, legnagyobb) tette lehetővé, hogy a könyvbeszerzésre megfelelő összeget tudtak a tanácsok adni. De *nem megnyugtató*, hogy éppen azokon a településeken (1501—3500 lakos) ne legyen megfelelő nagyságú és összetételű állománnyal rendelkező könyvtár, amelyek már választékuknál fogva is leginkább alkalmasak a korszerűbb könyvtári szolgáltatásokra. Itt elsősorban a 4—8000 kötetes könyvtárakra gondolok.

A fenntartók a korábbinál korszerűbb könyvtárépületet igyekeznek adni, ami nagyon dicséretes törekvés. Az elmúlt évben megkezdődött a *Tamási Járási Könyvtár* tervezése, új klubkönyvtárak épültek (*Pörboly, Harc, Németkér*), vagy kerültek átalakításra (*Újdombóvár, Szarazd, Diósberény, Bikács, Mőcsény, Mucsfa, Bátaapáti, Varsád, Izmény, Szakadát*). Könyvtárátalakítás volt még *Dunaföldváron, Döbröközön, Hőgyészen, Tevelen és Szekszárdon* a felsővárosi fiókkönyvtárban. De nem elég a könyvtár korszerűbb működéséhez csak az épület, mert a nyitvatartásnak, az állománynak is lépést kell tartania a követelményekkel.

A heti nyitvatartási napok száma jelenleg a következőképpen alakult az önálló intézményekben (a megyei könyvtárral és a 4 járási könyvtárral együtt):

1—2 napot	53	(52,5%)
3—4 napot	27	(26,7%)
5 és több napot tart nyitva	21 könyvtár	(20,8%)

A heti nyitvatartási órák száma

4 óránál kevesebb	2	(2,0%)
4— 8 óra	61	(60,3%)
9—12 óra	16	(15,8%)
13—23 óra	9	(8,9%)
24 és több óra	13 könyvtárban	(12,9%)

Az 1970-es évhez viszonyítva nagy előrelépés történt, mert pl. a jelenleg 3—4 napot nyitvatartó könyvtárak száma a duplájára emelkedett (14-ről 27-re), de még szembetűnőbb a heti nyitvatartási órák számának alakulása. Heti 4 óra alatt mindössze két könyvtár kölcsönöz (1970-ben még 24!). Háromszorosára emelkedett a 9—12 órát nyitvatartó könyvtárak száma is (5-ről 16-ra). A heti 24 órát és ennél többet nyitvatartó könyvtárak számának növelése azért fontos, mert ezek azok a könyvtárak, amelyek *valódi könyvtári működésre* utalnak.

A könyvállomány nagysága csak abszolút értékben növekedett, az egy lakosra jutó kötettség változatlan. Ez azt mutatja, hogy a lakosság növekedéséhez viszonyítva nem álltak rendelkezésre megfelelő pénzüsszegek a könyvbeszerzésre. Pl. a *Bonyhádi Járási Könyvtár* költségvetésében 1970-ben mindössze 26 000 forint szerepelt. (1971-ben sem lett jobb a helyzet.) Igaz, a költségvetés módosításával sikerült még 13 000 forintot szerezni, s a különböző helyekről kapott ajándékkönyvekkel együtt 49 450 forint értékű könyvvel gyarapodott a könyvtár állománya, de ez a helyzet mégsem megnyugtató.

A könyvbeszerzésre fordított összeg a megyében 230 000 forinttal több volt, mint 1969-ben (minden pénzügyi forrást számítva, az ajándékozással együtt), de a tervszerű állománygyarapítás érdeke azt követeli, hogy *elsősorban az eredeti költségvetési előirányzatban* biztosított összegek alakulását vizsgáljuk, ami már jóval kisebb emelkedést, 120 000 forintot, mutat. Ennél az összegnél viszont figyelembe kell venni a könyvek árának emelkedését is. A megyei könyvbeszerzési keret emelkedése azonban nem zárta ki néhány községnél a kisebb-nagyobb összegű csökkenést. A póthitelből és költségvetési módosításból származó megyei könyvbeszerzési keret is csökkent, és nem számottevő a községfejlesztési alaphól nyert összeg sem (37 000 forint), a MESZÖV támogatása pedig lassan teljesen elapad. Még nem sikerült megnyerni a termelőszövetkezetek támogatását, viszont az egyéb forrásból származó ajándékkönyvek értéke 71 000 forintról 261 000 forintra emelkedett. Ez nagyon öröndetes, de nem



A Bonyhádi Járási Könyvtár gyermekrészlege (MTI Fotó — Kovács Gyula felvételei)

megnyugtató „elintézés”, mert nem segíti a tervszerű állománygyarapítást, s esetleg *nem is javítja az adott könyvtárak állományösszetételét.* Mindezekből következik, hogy a könyvbeszerzési kereteket ésszerűbben kell felhasználni, és ott, ahol azokra a legjobban szükség van.

Az egy lakosra jutó könyvbeszerzési összeg alakulása a következő:

az eredeti költségvetési előirányzatból	3,15 forint
költségvetés, póthitel, községgfejlesztés együttes összegéből	3,40 forint
költségvetés, póthitel, községgfejlesztés, ajándék együttes összegéből	4,44 forint

A könyvállomány 13 községben csökkent. Ennek oka a könyvbeszerzési keret csökkenése, és a nagyarányú selejtezés. Az egy lakosra jutó kötettség 17 helyen lett kisebb, ebben közrejátszott a lakosság számának növekedése is. Elgondolkoztató az is, hogy *az egy lakosra jutó kötettség nem arányos*, mert településenként 1,6 kötettől 6,6 kötetig terjed. A könyvállományban a szépirodalom és az ismeretterjesztő irodalom aránya 68,5—31,5 százalék.

A 201 könyvtárosi munkakörben foglalkoztatott dolgozó közül 45 (22,3 százalék) főfoglalkozású. Ezeknek iskolai végzettsége és könyvtárosi szakképzettsége a következő:

felsőfokú iskolai végzettséggel és felsőfokú szakképzettséggel rendelkezik	6 (13,3%)
felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkezik, de szakképzettséggel nem	5 (11,1%)
középfokú iskolai végzettségű és középfokú szakképzettségű	19 (42,2%)
középfokú iskolai végzettségű és alacsony szakképzettségű	4 (8,9%)
középfokú iskolai végzettségű, de szakképzettség nélküli	11 (24,5%)

A felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkező könyvtáros kevés, s közülük a felének nincs semmiféle könyvtárosi szakképzettsége. *Magasnak látszik a középfokú iskolai végzettséggel rendelkező szakképzettség nélküliek aránya*, bár közöttük szere-

pelnek azok a könyvtárosok is, akik jelenleg tanulnak. (Például csak a megyei könyvtárban 5 ilyen van.)

A 156 tiszteletdíjas könyvtáros közül csak 60 rendelkezik alapfokú szakképzettséggel, a többinek nincs szakképzettsége. Itt van a legtöbb tennivaló, mert a *nagy arányú cserélődés* miatt a tanfolyamok sem segítenek a gondok megoldásában.

A nyitvatartási idő, a végzettség és a tiszteletdíjak alakulása a községi könyvtárakban szoros kölcsönhatásban van egymással, illetve meghatározza a végzett munkát. Ezért is törekedtünk arra, hogy szorgalmazzuk a tiszteletdíjak emelését a járási tanácsoknál. Fáradozásunk sikeres volt, s az 1970-es év végén a Művelődésügyi Minisztériumtól kapott 196 000 forint is sokat segített a probléma megoldásában. Jelenleg a tiszteletdíjak a következők:

200 Ft-ot	7	(7,6%)
201—300	27	(29,3%)
301—400	26	(28,3%)
401—500	16	(17,4%)
601—700	11	(12,0%)
701—800 Ft-ot	3	(3,2%)
800 Ft felett kap	2 könyvtáros	(2,2%)

Ez azt jelenti, hogy a tiszteletdíjak jól vannak megállapítva, mert ha megvizsgáljuk a tiszteletdíjas könyvtárosok órabérének alakulását — a Művelődésügyi Minisztérium által kiadott mutatószámok segítségével —, akkor azt látjuk, hogy a kívánatoshoz képest az órabér:

kisebb	11	(12,0%)
megfelelő (9—14 Ft)	39	(42,4%)
nagyobb	42 tiszteletdíjas könyvtárosnál	(45,6%)

Az a legnagyobb gond, hogy az *órabérek nagysága nem mindig a végzett könyvtári munka színvonalát fejezi ki*, s nagy a szóródás: 4,50-tól 29,90 forintig. A tiszteletdíjas könyvtárosok 50 százaléka 200—400 Ft tiszteletdíjat kap, amiért hetente 2×3 vagy 3×2 órát kölcsönöz. Előfordul, hogy ezért a tiszteletdíjért 13 órát tart nyitva a könyvtár (*Bikács, Duzs*), de az is, hogy 700 forint tiszteletdíjért csak 6 órát kölcsönöz valaki (*Sárszentlőrinc*).

Fontos feladatunk, hogy a tiszteletdíjaknak megfelelő nyitvatartási időket vezessük be, s megszüntessük az aránytalanságokat.

A mutatószámok

A megye 259 267 fős lakosságából 43 931-en (16,9 százalék) iratkoztak be a tanácsai könyvtárakba, a kölcsönzött kötetek száma 1 267 946. A könyvvállomány, összesen 589 935 kötet, az egy lakosra jutó kötettség 2,2 (1970).

Az olvasók száma egy százalékkal (747 fővel) csökkent, de a csökkenés semmi esetre sem vezethető vissza az olvasás állítólagos válságára, mert figyelembe kell venni, hogy a könyvtár már nemcsak kölcsönzőhely, hanem a különböző szintű információk gyűjtő és feltáró helye, s utóbbi szolgáltatásai, bár nagyon fontosak, számokkal nehezen mérhetők. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy szó nélkül hagyjuk az olvasók elmaradását, hiszen a magasabb színvonalú, bővülő szolgáltatások a könyvtárat igénybevevők számának növekedését kell hogy eredményezzék. Ezt példázza *Szekszárd város* olvasólétszámának alakulása is, ahol a korszerűbb könyvtári feltételek hatására 311 olvasóval emelkedett 1970-ben a beiratkozottak száma, s ha 1967-tel hasonlítjuk össze, a növekedés 451. Mivel pedig semmiféle kampányjellegű olvasótoborzás nem történt, a *fejlődést nyilvánvalóan a színvonalasabb könyvtári munka hozta meg*. Ezt azért is fontos hangsúlyozni, mert a megyei könyvtár fejlettsége az egész megye könyvtári ellátásának színvonalát meghatározza.

Csak néhány példa a fejlődésre: javult az állomány összetétele, mert a szak- és ismeretterjesztő irodalom aránya az utolsó öt évben 34,1 százalékról 39,6 százalékra emelkedett. Az 1970-ben beszerzett (6673 kötet) 52,6 százaléka szak- és ismeretterjesztő könyv. Az olvasóteremben jó kézikönyvtári anyag és 232 féle folyóirat van. A *tájékoztató szolgálat* kifejlesztésével megnövekedett az ún. referenzsz jellegű kérdések száma, ezek főleg a mezőgazdaság, az irodalom, a művészetek, a társadalomtudományok és a helytörténet témakörét érintették. A *helyismereti* munkát mind többen és jobban művelik, ezért is vált szükségessé önálló helytörténész munkabarállítása. Még egy tényezőről nem szabad megfeledkeznünk, amely a bővülő szolgál-

tasok eszköze is: a *reprográfiai felszereltségről*. A megyei könyvtár sokszorosító és dokufó készüléke által nyújtott szolgáltatások további olvasókat vonzottak, akiket a könyvkölcsönzés már nem elégít ki. Éppen ezért a reprográfiai gépparkunkat tovább kell bővíteni, elsősorban is mikrofilmolvasó készülékkel.

A különböző intézményekkel, szervezetekkel, melyek szolgáltatásainkat igénybeveszik, munkakapcsolatot építettünk ki. A Levéltár, a Megyei Pártbizottság kiadványaihoz bibliográfiákat készítettünk, a Művelődési Központtal közös rendezvényeket (irodalmi esteket), kiállításokat (Szép magyar könyv 1969) szerveztünk, s a színházi előadásokhoz ismertetőket állítunk össze. Az iskolák rendszeres könyvtárlátogatásai, a filmvetítéssel egybekötött órák is mind a hasznos kapcsolatok példái. A gyermekkönyvtár 86 rendezvénye és 12 kiállítása, a „Bölcs Bagoly válaszol” játékos, de igen hasznos tájékoztatósi forma is a könyvtár népszerűségét fokozzák (ld. erről szóló cikkünket a *Könyvtáros* júniusi számában). Előkelő helyen jön számításba a *hosszabb nyitvatartás* is. A megyei könyvtárban a felnőttek hetente 5 napon 35 órában (a gyermekek 28 órában) kölcsönözhetnek, mégpedig szombaton 18 óráig, más napokon 19 óráig. Az olvasóterem naponta — péntek kivételével 9-től 19 óráig kereshető fel.

Azokban a járásokban, ahol kevesebb lett az olvasók száma, azt tapasztaltuk, hogy a *csökkenést egy-egy községi könyvtár nagyarányú visszaesése okozta*. Ebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy csak egyedi esetekről van szó. Például a dombóvári járásban csak a *szakcsi* községi könyvtárban, a szekszárdi járásban pedig csak a *mőzsi* községi könyvtárban csökkent, igaz, hogy 56 és 43 százalékkal az olvasók száma. Még a *tamási* járásban is — ahol hosszú ideig vezető nélkül volt a járási könyvtár, s ez kihatott a községi könyvtárak munkájára — kimutatható, hogy a járás olvasólétszámának kedvezőtlen alakulásában a legnagyobb szerepet egyetlen község, *Iregszemcse* 19,4 százalékos visszaesése játszotta.

A bonyhádi járás példájával bizonyítható a legjobban, hogy az olvasási kultúra nincs veszélyben. A járás két községében (*Kisdorog*, *Závod*) 317-tel kevesebb olvasó járt a könyvtárba, viszont az egész járásban csak 151-gyel csökkent az olvasók száma, ami azt jelenti, hogy a többi községben lényeges emelkedésnek kellett lennie. Ugyanez elmondható a könyvkölcsönzésekre is. Pl. a szekszárdi járásban csak 18 291 kötettel csökkent a kölcsönzött kötetek száma, miközben a járás két községében (*Bátaszék*, *Ócsény*) 21 531 kötettel esett vissza a forgalom.

Járás	A lakosok száma	Könyvállomány (kötet)	Az olvasók száma	A lakosság százalékában	Évi kötetforgalom
Bonyhádi	44 458	95 311	7 195	16,8	196 854
Dombóvári	32 808	66 184	4 944	16,0	151 446
Paksi	50 788	108 403	10 710	21,0	346 669
Szekszárdi	56 388	106 624	7 851	14,0	207 848
Tamási	50 624	128 919	9 160	20,0	246 379
Szekszárd város	24 201	84 494	4 071	16,8	118 750
Összesen	259 267	589 935	43 931	16,9	1 267 946

A járásközül csak a *paksi járásban emelkedett az olvasók száma és számottevően a kölcsönzés*. A legrosszabbak a szekszárdi járás mutatószámai.

Az olvasói létszám és a kölcsönzött kötetek csökkenésének az az oka, hogy néhány községben a kedvezőtlen feltételek miatt a munka visszaesett, és *csak a feltételek megjavításával lehet az elért szinten tartani*, illetve továbbfejleszteni. Az említett községekben a visszaesést négy fő okra lehet visszavezetni:

- Rosszabbodtak a könyvtár elhelyezésének feltételei. Zsúfoltabb lett, felszerelése, berendezése elavult.
- Visszaesést okoz a könyvtárosok cserélődése, a sok szakképzetlen, gyakorlatlan könyvtáros bizonytalankodása.
- A nyitvatartási idő kedvezőtlen alakulása betegség, vagy a hosszú ideig tartó állományrevízió miatt. Olyan módszert kellene kidolgozni az ellenőrzés lefolytatására, hogy csak rövid ideig legyen zárva a könyvtár.*

* Ezt Békéscsabán már kidolgozták. Lásd a *Könyvtáros* 1968. áprilisi számában A Békés megyei könyvtárak állományellenőrzése c. cikket. (A szerk.)

- A népszerűség mozgása is kedvezőtlenül hatott a mutatószámok alakulására. Pl. az olvasók száma emelkedett, a százalékos olvasói arány mégis kisebb lett a lakosság számának növekedése miatt, vagy ellenkezőleg: csökkent az olvasók száma, a százalékos arány mégis növekedett, mert nagyobb mértékű elvándorlás volt egyik-másik községből.

Mindezen tényezőket figyelembe kell vennünk, hogy a valóságnak megfelelő képet kapjunk a megye olvasási helyzetéről.

Feladatok, tervek

Befejezésül szólni szeretnék az ún. hálózati-módszertani munkáról is, amelynek néhány *korszerűbb formáját* kell meghatározni. Pl. az „instruálás” helyett már ma is jobban előbbre vinné a könyvtárügy fejlődését a hálózati központ, illetve alközpontok bizonyos szolgáltatásainak eljuttatása a tagkönyvtárakhoz. — Vagy: a könyvés könyvtárpropaganda keretében az író-olvasó találkozókát csak úgy érdemes rendezni, ha azok könyvek olvasására ösztönöznek, ahogy a megyei könyvtár gyermekrészlegének rendezvényei előtt az érdeklődő gyermekek a meghívott írónak elolvasásuk jónéhány könyvét.

Az olvasási kultúra fejlesztésében nagy szerepük lehet a *szocialista brigádoknak*, csak ilyen vonatkozásban is kidolgozásra szorul a brigádokkal való foglalkozás módszertana.

A megyei könyvtárügy alakulásának elemzéséből s a korszerű könyvtári feltételek megteremtésének szükségességéből következik, hogy a *kis községek* könyvtárai már nem tudnak megfelelni a korszerű kívánalmaknak, önmagukban fejlődésképtelenek. Ezért a kisközséges tájak könyvtári szervezésének új, korszerű formája kezd kialakulni — a közigazgatási átszervezéssel párhuzamosan — a *körzeti könyvtári rendszer*. Persze ez nem jelentheti azt, hogy ahol közigazgatási körzet jött létre, ott szükségszerű könyvtári körzetet kialakítani, mert akkor pl. Tolna megyében 23 körzeti könyvtárat kellene létrehozni, több helyen csak egy-egy tagkönyvtárral. 1971 március 1-től megkezdte működését a *gyönki körzeti könyvtár* — két főfoglalkozású könyvtárossal. A területhez 7 község tartozik 7162 lakossal. A tanács felszabadult tantermekbe, tanácsolházakba helyezte el a tagkönyvtárakat, amelyek két vagy három helyiséges, jól felszerelt klubkönyvtárak. Biztosítva van a könyvbeszerzési összeg is, a gyönki könyvtár 50 000 forintot kapott könyvvásárlásra. A körzet lakosságának jelenleg 27,5 százaléka könyvtári olvasó. Gondot inkább a központi könyvtár elhelyezése, a letéti állomány tárolása okoz.

A következő időszakban az intézményhálózat további korszerűsítésén kell munkálkodnunk, mert tagadhatatlan, hogy hálózatunk a kimutatható eredmények mellett is *elmaradt a társadalom fejlődő igényeitől* és szükségleteitől.

A megye könyvtári hálózatát olyan ellátási rendszerré kívánjuk fejleszteni, melynek központjában a társadalmi, gazdasági és politikai követelményeknek megfelelő, tudományos munkára és tájékoztatásra is alkalmas, a termelés és irányítás szakirodalmi igényeinek kielégítésére képes megyei könyvtár áll. A községi könyvtárak fejlesztésére olyan távlati tervet dolgozunk ki, melynek megvalósításával hálózati rendszerünk kielégítheti a megye lakosságának igényeit. A tervezéshez a Művelődésügyi Minisztérium „Alapelvek és követelmények a közművelődési könyvtárak távlati tervezéséhez” c. kiadványában közölt normatívák adják az alapot. A terv a megyei településfejlesztés figyelembevételével készül, és módot keresünk rá, hogy az igényeket és lehetőségeket a községek vezetőivel megbeszéljük. Bizunk abban, hogy a fenntartók — felismerve a könyvtárak jelentőségét — a társadalom általános fejlődésével összhangban fejlesztik könyvtáraikat.

Pacsa i László

Kitüntetések

A művelődésügyi miniszter az 1971. évi ünnepi könyvhét alkalmából, eredményes munkájuk elismeréséül *Balogh Ferencnek*, a Békéscsabai Megyei Könyvtár csoportvezetőjének, *dr. Benkő Csabánénak*, a Miskolci Megyei Könyvtár munkatársának, *Dobay Aladárnak*, a NIMDOK osztályvezetőjének, *Vértessy Klárának*, a NIMDOK könyvtárosának a SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT kitüntetést adományozta; *Baranyai Ferencné*t, a KISTEXT könyvtárosát, *Frank Józsefet*, a Szekszárdi Megyei Könyvtár munkatársát, *Gintli Zoltánné* községi könyvtárost (Pereszteg, Győr-Sopron m.) *Kerekes Józsefet*, a Pécsi MÁV Igazgatóság könyvtárosát, *Kimmel Vilmát*, a NIMDOK munkatársát DICSERETBEŒN részesítette.

Vita a körzeti és a városi könyvtárakról

Gondjaink falun – városban

Ha a szaksajtóban megjelent írások száma, hangvétele alapján próbálnánk megállapítani, melyik a magyar könyvtárügy legvitatottabb, legelmaradottabb területe, nem volna nehéz a döntés. Alighanem a falusi könyvtárügy, mindenekelőtt a sajátos helyzetben levő *kistelepülések könyvtári ellátása*. A falusi könyvtárügy különféle lehetőségeit és elvi kérdéseit boncolgató cikkek, sőt a kísérletekről és gyakorlati eredményekről megjelent közlemények is jelzik, hogy a kérdés alapján megoldatlan. Pontosabban fogalmazva egy-egy megye, járás helyi akcióitól eltekintve, országosan rendezetlen. E kategorikus megállapítás ellenére nyilvánvaló, hogy a falusi könyvtárügy szinte a semmiből kifejlődve ért el olyan színvonalat, amelyről negyedszázada még álmodozni sem mertünk. A falusi lakosok könyvv-el-könyvtárral ilyen jól ellátva még soha nem voltak, de paradox módon *ilyen távol sem álltak* az igényeiknek és főként szükségleteiknek megfelelő könyvtártól. Ezt a hátrányt igazán csak a kisközségek lakói, könyvtárosai érzik. Egy hosszú út végén állunk, amelynek népkönyvtári fejlődés a neve, de az elágazásban még nem léptünk rá a *művelődés tényleges demokratizmusához elvezető útra*, pedig ide már két kitaposott ösvény is vezet. A legjobb, de legdrágább megoldást ígérő bibliobuszok újabbán az NDK-ban és Franciaország falvaiban jelentek meg. Nálunk a problémát egelőre a szerényebb összegekből létrehozható és működtethető *körzeti könyvtárak oldhatják meg*, amelyek egyik fő előnye, hogy a körzeti könyvtár a magyar viszonyok között többszörösen kipróbált intézménytípusnak tekinthető. A megoldás sürgőssége társadalmi rendszerünkben fakad, és kikerülhetetlen, ha komolyan csökkenteni akarjuk a város és falu közötti kulturális különbségeket.

Mindezek ismert dolgok, és kár is volna rájuk szót vesztegetni, ha újból és újból nem jelentkeznének kétkedő vélemények, amelyek rendszerint már nem a megoldás nyilvánvaló hasznát tekintik, hanem költségességére vagy más gátló tényezőre hivatkozva, az intézménytípus megvalósulási esélyeit vonják kétségbe. Legutóbb *Tuba László* cikkéből (*Könyvtáros*, 1971 június) éreztem effélett. Neki-keseredése érthető, a Mosonmagyaróvári Járási-Városi Könyvtár szomorú állapotával magyarázható. Ám nem teljesen indokolt, mert ez a gondok megoldásához nem visz közelebb.

Véleményem szerint az írás valós és időszerű problémát boncolgat, helyes kiindulással, de végkövetkeztetéseivel, javaslatával nem, vagy csak fenntartásokkal értek egyet. (A logika nyelvén szólva: mintha helyes premisszákból helytelen konklúzió született volna.) Mit is állít a szerző? A kiragadott idézetekből kiderül, hogy „kevés a fejlesztésre fordított összeg és alapjában hibás sok népművelő és népművelést irányító ember szemlélete.” Ez igaz. A klubkönyvtárakról szólva pedig, hogy részeredményeik ellenére „működésük mégis csalódást okozott”. Ezt a véleményt is el lehet fogadni. De azt már nem, hogy a városi-járási intézményhálózat korszerűsítéséig „nincs értelme körzeti könyvtárak létrehozásának.” És megkérdőjelezném a cikk végkövetkeztetését megfogalmazó utolsó mondatát, miszerint „ne rugaszkodjunk el a valóságtól, és ne álmodjunk 1980-ra a körzeti központokba azt, amit eddig a városokban és a járási központokban sem sikerült maradéktalanul megvalósítani.”

Ez a tanács nem tesz jót a falu könyvtárügyének és a szerző szándékai ellenére nem oldja, nem is oldhatja meg a városi és járási könyvtárak gondjait.

Tuba Lászlónak a klubkönyvtárakról írt véleményével — mint fentebb jeleztem — egyetértek. A mi tapasztalataink hasonlóak, vagyis klub és könyvtár továbbra is egymás mellett működik — és jó, ha mindkettő működik — egy „cégér” alatt. A klubkönyvtárak helyzete a korszerűtlen népművelői szemlélet s az abból fakadó gyakorlat miatt nagyon lassan változik. (A tervszerűtlenség sokszor éppúgy hibájuk, mint a művelődési ház méretű programmal való reménytelen birkózás.) A cikk első felének fejtegetéseit úgy módosítanám, hogy a kistelepülések klubkönyvtárától *önmagában* valóban indokolatlan sokat várni. A klub tv-jét néző ugyanabból a műsorkészletből válogathat, mint bárki, bárhol másutt. A könyvtárban viszont még lehetőségeiben is lehatárolt, szinte választék nélküli könyvanyagból olvasgathat. Az ilyen könyvtár — vagy inkább kölcsönző — előbb-utóbb jogosan veszti el kulturális nevelő szerepét, mert képtelen a korrallal haladni. *Az ilyen klubkönyvtárban a könyv nem a művelődés eszköze, hanem klubfelszerelési tárgy, a könyvtár pedig nem a könyvek avatott közvetítője, hanem raktára*. Senki nem akarhatja ezt! Senkinek nem jó ez! Ha viszont ezek a

klubkönyvtárak egy nagyobb gyűjteményből, a körzeti könyvtárból táplálkoznak, ezzel lehetőséget nyújtanak a 105/1968. (M. K. 1.) MM számú utasítás értelmében minden olvasónak a „művelődési központok és könyvtárak szolgáltatásainak igénybevételére”. Csakis így, egy nagyobb könyvtár vérkeringésébe bekapcsolódva válhat komoly kulturális tényezővé a kis falusi könyvtár, csakis az ilyen, meg-megújuló gyűjtemény lehet alkalmas, hogy az egész intézmény munkáját ráépítsük. Különben népkönyvtár marad, bármit is írunk az ajtajára.

A falusi művelődési intézmények 1968. évi minősítése lényegében nem volt más, mint a korábbi évek gyakorlatának (és persze szemléletének) kritikája és régen esedékes reformja. A minősítés hálóján a feltételeket tekintve nagyon kevés intézmény maradt fenn, nagyobb számban csak ott, ahol a besorolásnál nagyon engedékenyek voltak. A tartalmi követelményeknek pedig egyelőre nagy kevesekben tudnak megfelelni. A klubkönyvtárak kétéves ellentmondásos története már most is alkalmat kínál egy tanulság levonására: nem lehet csupán egy rendelettel „felülről” megváltoztatni a korábbi gyakorlatot. Ehhez nem kevés pénz, sok népművelő és népművelést irányító ember szemléletének megváltoztatása, következésképp elég hosszú idő kell. Gondoljunk csak arra, hogy a falvakban levő korszerűtlen nagytermekre éppen a fenntartó tanácsok tartanak igényt indokolatlanul, de körömszakadtukig.)

De mi legyen addig? Mit tegyünk, mit tehetünk mi könyvtárosok, hogy mégis elősegítsük a falu szellemi gyarapodását? A vitatott cikk ezt a kérdést kerülte meg, illetve a válasza nem elégített ki. Átírom *Tuba László* lelkiállapotát, hisz a mi könyvtárunk, a Tapolcai Járási-Városi Könyvtár elhelyezése sem teszi lehetővé a városi-járási könyvtártípusban rejlő lehetőségek maradéktalan érvényesítését. Tudom, hogy a városi-járási könyvtár a vidéki könyvtári hálózati rendszer nélkülözhetetlen láncszeme, és nem vitatom, hogy jó körülményeivel, működésével a falvak ellátásában is szerepet tölt be. De mit oldunk meg azzal, hogy lemondunk a körzeti könyvtárról? Véleményem szerint semmit. A közepfokú ellátást nyújtó könyvtárak fejlesztését fontosnak tartom, de nem ilyen áron. Helyesebben szólva: tudom, hogy ez a cikk által felvetett módon nem valósítható meg.

Persze arról lehet vitatkozni — bár nem érdemes —, hogy a fejlesztés során a városi vagy a községi intézmények kerüljenek-e előre a hosszú-hosszú sorban. De abban nem lehet vita, hogy ha bármelyik fejlesztésére mód van (a fontos-

sági sorrendet zsebregyűrve), azt ragadjuk meg, és a legjobb tudásunk szerint segítsük megvalósítani. Nem a tervezés fontosságát vitatom, de a merev sorrendiség követelményét kicsit hasonlatosnak érzem a tyúk vagy a tojás elsőbbségét vitató klasszikus kérdéshez. Nem fogadhatók el a szerző érvei, amelyek valóban helyesen sürgetik a városi-járási könyvtárak fejlesztését, de egyáltalában nem cáfolják meg a körzeti könyvtárak létjogosultságát.

Világosan kell látnunk, hogy itt beruházási és fenntartási szempontból két különböző dologról, illetve nagyságrendről van szó. A körzeti könyvtárak fejlesztése nem a várostól vonja el az anyagi és szellemi erőket. Pontos összegek ismerete nélkül is bátran állíthatom, hogy amit eddig országosan körzeti könyvtári beruházásokra fordítottak, abból kevés városi könyvtári intézmény épülhetett volna fel. Helytelen az ilyen szembeállítás. Vitakoznék a cikk utolsó mondatával is, amelyből a kevésbé beavatott úgy vélhetné: a körzeti könyvtár a valóságtól elrugaszkodott könyvtárosok találmánya, s mint ilyen az álmok birodalmába való.

A pécsi tanácskozás ajánlásának (Könyvtáros, 1970. 8. sz.) költségszámítását mint alsó határértéket alapul véve jogos a feltételezés, hogy a körzeti könyvtárat még helyi erőből is fel lehet építeni és működtetni. Ugyanezt alig mondhatjuk el egy városi vagy járási könyvtárról, amelyek felépítéséhez ma már legalább 4—5 millió Ft beruházási összeg szükséges. Ez már túlhaladja a helyi erőforrások nyújtotta lehetőségek felső határát. Saját példánknál maradva: a tapolcai járásban működő körzeti könyvtárak közül egy sem kizárólag központi erőből jött létre. Ha erre vártunk volna, ma mutatóban sem volna körzeti könyvtárunk. De hét év alatt hét körzeti intézményünk „lett”. Hogyan? Leírtam már a *Könyvtárosban* (1969. 11. sz.), de a lényegét itt úgy foglalhatnám össze: minden lehetőséget meg kell ragadni, hogy a könyvtári munka hálózatszervezési feltételeit (falun elsősorban a körzeti könyvtárakat) megteremtjük.

Persze valószínű, hogy a *mosonmagyaróvári járásban a városi-járási könyvtár elhelyezésének megoldása fontosságban valóban mindent megelőz*. Az is lehet — és a községek lélekszám-adatait nézve erősödik bennem a gyanú —, hogy ott a körzeti könyvtárakról átmenetileg nem nehéz lemondani (vagy létesítésüket a városi könyvtár után rangsorolni), de ezt a lemondást véglegesnek tekinteni nem lehet, még kevésbé általánosítani és országos irányelvvé tenni. Nyilván például Békés megyében, Hajdú-Biharban a körzeti könyvtárak miatt nem fáj a könyv-

tárosok feje. Ott a falvak könyvtári ellátását kiemelt községi könyvtárak végzik — és jól —, a tanyakét művelődési autók. A mi pár száz lelkes települési viszonyainkat tekintve az előbbi nem gazdaságos, az utóbbi nem lehetséges. A településformák és nagyságok különböző-

sége miatt járasonként, sőt községcsoportonként külön-külön kell mérlegelni, hogy mi módon lehet a legjobb könyvtári ellátást nyújtani, szükség van-e körzeti könyvtárra. E szempontból érdemes összehasonlítani a tapolcai és a mosonmagyaróvári járás településviszonyait:

	A lakosság	a települések	egy-egy település átlagos lélekszáma
	száma		
Mosonmagyaróvári járás	43 173	25	1727
Tapolcai járás	43 850	53	827

Míg nálunk a körzeti könyvtárak létesítése elodázhatatlanul sürgős feladat, parancsoló szükségesség, amit csak bibliobusszal lehetne „megkerülni”, addig a mosonmagyaróvári járás falvainak lakosság száma már közelebb van ahhoz az alsó határhoz, amely már önállóan is életképes könyvtárat tud fenntartani.

Hiba volna a falvakat és lakóikat csak a város vonzása alapján szemlélni. Tudomásul kell vennünk, hogy még sokáig kell a kis falvakról (mint hátrányos helyzetben levő, a III. országos könyvtárügyi konferencia tézisei szerint is könyvtárilag hiányosan ellátott területről) gondoskodni, kulturális lehetőségeit bővíteni. Túlságosan hamar kihalásra ítéltük őket, pedig a népszámlálás szerint a lélekszámok csökkenésének üteme jóval a várakozás alatt marad.

A könyvtári ellátási rendszer működésének alapelvei közül kiemelném a *szolgálat-motívumot*, mely szerint elsődleges „a használók igényeinek messzemenő és sokoldalú kielégítése”. Ez az igény pedig elsősorban a lakóhelyen jelentkezik, legyen az vidéki város vagy akár valamelyik kis község. A város könyvtári vonzását is másként értelmezem. Észrevételeim szerint a falusi lakos egészen másért — minőségileg magasabb szintű információért, tájékoztatásért — megy a városi könyvtárba, és másért a körzeti könyvtárba. Ha a falusi ember alapfokú olvasmányigényeit kielégíteni a városba megy, az nem a város nagy vonzásának, hanem a falusi könyvtárak rossz ellátottságának a következménye. Ezen segíteni pedig épp olyan sürgető kötelességünk, mint a szerintem is kulcsszerepet betöltő városi-járási könyvtárak helyzetének javításán munkálkodni.

Szükségesnek tartom még hangsúlyozni a következőket: Jó néhány körzeti könyvtár ismeretében, mindenekelőtt a

tapolcai járás gyakorlatából kiindulva állíthatom, hogy ez az intézménytípus többszörösen kipróbált és bevált. Járásunk hét működő körzeti könyvtára között vannak kiválóak, jól dolgozók és sajnos — reméljük átmenetileg — gyengén működők is. Ez utóbbiakban is jól kimutatható a gyengébb működés oka. (Elsősorban személyi vagy anyagi tényezők miatt.) Ezért *Szabó Gyulával* értek egyet (Könyvtáros, 1971. 2. sz.), aki indokolt várakozással tekint a klubkönyvtárak, körzeti könyvtárak létesítése és munkája elé.

Valóban, *Szabó Gyula* nem gondolja, hogy az említett könyvtártípusok mindent megoldanak, de azt tudja, hogy ezek nélkül szinte semmit sem lehet az apró községekben elérni. Nem szabad, hogy az anyagi eszközök hiánya és az átmeneti sikertelenség elvegye a kedvünket a bizonyítottan bevált intézménytípusok elterjesztéséről, letörje buzgalmunkat. (Persze kétfelé kell választani a klubkönyvtári és körzeti könyvtári problémát, külön is hangsúlyozva az utóbbi fontosságát a kisközséges területeken.) Igaz, hogy körzeti könyvtárakat nem szerveznek elég gyorsan és elegendő számban, s működésükről ellentmondásos tapasztalatok is vannak. Támasszunk velük szemben olyan követelményeket, hogy működésükkel vonzó példát mutassanak a ma még vonakodó tanácsoknak is. Ha a jelenben sokszor kénytelenek vagyunk is megalakítani a szűkös anyagi viszonyokkal, a jövőt tervezve nem tehetjük ezt, és főleg: nem szabad „megideologizálni” a szegénységet.

A jövőt, még a közeljövőt sem lehet földhözragadtan szemlélni. Igényeink — ki tudja jobban, mint mi — megalapozottak, kielégítésük közérdek.

Kertész Károly

Megoldja-e a klubkönyvtár a kis lélekszámú települések könyvtári ellátását?

Tuba László írása olyan kérdéseket boncolgat, melyek a jelenlegi időszakban bennünket, vidéki könyvtárosokat minden-nél jobban foglalkoztatnak. Hiszen a megyei könyvtáraknál alacsonyabb típusú közművelődési könyvtárak jövőjéről van szó. Csak egyetérteni lehet a cikk legfontosabb mondanivalójával, nevezetesen az-zal, hogy bizonyos intézménytípusok fejlesztésének erőltetése — megfelelő feltételek hiányában — nem hidalja át a társadalmi igény és a megvalósulás színvonalának közötti szakadékokat. A jövő tárgyilagos vizsgálata valóban nem ad okot holmi kincstári optimizmusra. A helyzet higgadt felmérése az előbbrejutás fontos előfeltétele. Problémáinak újabb végiggondolását különösképpen szükségessé teszi a közigazgatás szervezetében bekövetkező változásoknak a könyvtárügyre gyakorolt hatása. Alkalmazkodnunk kell a megváltozott körülményekhez oly módon, hogy a *könyvtárhálózat őrizze meg azokat az értékeket, melyek a régi sé-mában gyökereznek. A hálózati elv lazulása — melyet kár letagadni — ne járjon a falusi könyvtárügy színvonalának csökkenésével.*

Nehézségekre elsősorban a kis települések ellátásában számíthatunk. Ahhoz, hogy a kis lélekszámú községekben érdemleges közművelődési tevékenység alakuljon ki, tekintéllyel bíró intézményt kell létesíteni. Ilyen — az eddignél jelentősebb — intézmény kistelepülésen csak a művelődési igények sokoldalú kielégítésére hivatott klubkönyvtár lehet.

A fentiek előrebocsátása után néhány kérdésben vitába szállok Tuba Lászlóval, noha mondanivalójának túlnyomó részével egyetértek.

A váci járásban a klubkönyvtárak működéséről korántsem szereztünk kedvezőtlen tapasztalatokat. Tuba László a klubkönyvtárakkal kapcsolatos véleményét így summázza: „A klubkönyvtárak létrehozásával többnyire nyert a könyvtárügy, működésük mégis csalódást okozott, mert az említett problémák miatt a hozzájuk fűzött reményt nem váltották be. Az elért eredményeket viszont, úgy érzem, kevesebb zökkenővel a könyvtárak „egyszerű” fejlesztésével is elérhetjük volna.” Az idézet utolsó mondatában önmagában helytálló. Csupán arra a körülményre nincs tekintettel, hogy az adott településeken a közművelődés *könyvtár-ügyön kívüli* problémái is megoldásra várnak. A dilemma feloldása — a klubkönyvtár mellözése esetén — csak a

könyvtár és a művelődési otthon egyidejű „egyszerű” fejlesztése lehet. Ennek anyagi feltételei azonban sem ma nincsenek meg, sem a közeljövőben nem lesznek meg. Az idézett írás több körülményt ismertet, melyek a klubkönyvtári szervezet hátrányait látszanak bizonyítani. A felsorolt negatívumok valóban nagyok! Úgy érzem azonban, hogy ezek elkerülhetők és nem a klubkönyvtári szervezetet szükségeszerű velejárói.

A váci járásban a 105/1968. sz. rendelet értelmében 1968-ban kezdődött meg a klubkönyvtárak szervezése. Az induláskor a központi szervek (elsősorban a járási tanács) tetemes anyagi támogatást adtak berendezési tárgyak vásárlására, a könyvvállomány egyszeri kiegészítésére stb. Az épületeket többnyire a helyi tanács hozta rendbe.

Már induláskor minden érdekelt megállapodott abban, hogy:

— a klubkönyvtár nem a művelődési otthon és a könyvtár formális összeolvasztása, hanem új arculatú, egységes művelődési intézmény, mely tevékenységének alapjául a könyvtári munkát és a tömegkommunikációs eszközök felhasználásával biztosítható egyéb művelődési formákat tekinti;

— csak ott hoznak létre klubkönyvtárat, ahol a szükséges feltételeket sikerül megteremteni;

— a klubkönyvtár vezetője az intézmény egész munkájáért felel, a könyvtárosi és klubvezetői funkció megosztását lehetőleg el kell kerülni (erre nem is került sor);

— a klubkönyvtár vezetője csak kivételes esetben tiszteletdíjas; lehetőleg részfoglalkozású, nagyobb intézményben főhivatású népművelőt kell alkalmazni;

— a járási művelődésügyi osztály, illetve a fenntartó a klubkönyvtár egész tevékenységét összefüggéseiben értékeli, a könyvtári vagy a klubtevékenység egymás kárára történő háttérbe szorítását nem tűri el;

— a módszertani irányítást *minden vonatkozásban* a járási könyvtár végzi;

— a klubkönyvtárak — bár a művelődési otthon jellegű intézmények gazdálkodási rendje alapján intézik pénzügyeiket — kiadásai túlnyomó többségét az állami támogatásból fedezik, a könyvbeszerzési keret átcsoportosítása nem engedhető meg. (Ilyen egyszer sem fordult elő.)

A klubkönyvtárak létrehozása csak akkor éri meg a befektetett anyagi és szel-

lemi erőfeszítést, ha ezzel a népművelési munkában a színvonal emelkedése érhető el. Ebbe természetesen beleértendő a könyvtári szolgáltatás lényeges javítása is. Hozzászólásomban csupán e kérdés hagyományos értelemben vett könyvtári oldalával kívánok foglalkozni.

Tapasztalatunk szerint az egy évnél régebben működő klubkönyvtárakban e tevékenység feltételei ugrásszerűen meg-

javultak. A feltételek kedvező irányú változása azonban — sajnos — nem járt együtt minden esetben a tartalmi színvonal megfelelő emelkedésével. Az egy évnél régebben, de 1968 nyara után létrehozott négy klubkönyvtárunk 6000 lakos ellátását biztosítja. A legfontosabb mutatók tanúsága szerint az elért fejlődés tekintélyes.

	Az átsorolás előtt	Az átsorolás után
Könyvvállomány	7 300	11 100
Az olvasók száma	853	1 151
Állománygyarapításra fordítható összeg	12 900 Ft	44 800 Ft
Könyvtári alapterület	45 m ²	275 m ²
Kölcsönzési idő	27 óra	64 óra
Helybenolvasási lehetőség	—	106 óra
Periodikák száma	11	78

Az átsorolt könyvtárak fele a régi kezek között egyáltalán nem rendelkezett helyiséggel. A könyvtárat néhány szekrény jelentette a tanácsházán, illetve az iskola folyosóján. Jelenleg minden könyvtárban szabadpolcos kölcsönzés van. A tiszteletdíjas könyvtárosokat főhivatású és részfoglalkozású dolgozók váltották fel.

A fejlődés mértéke túlnő azon, hogy fanyalogni lehetne akkor, amikor szám-bavesszük őket.

Az a tény, hogy tapasztalataink nem egyeznek meg Tuba László észrevételeivel, korántsem jelenti, hogy a mi eredményeink általános érvénnyel bírnak. Nyilvánvaló, hogy több körülmény szerencsés összetalálkozása okozta, hogy a klubkönyvtárak létesítése az átlagosnál jobb eredménnyel járt járásunkban. A legfontosabb kedvező tényezőnek azt tartjuk, hogy a besorolt intézmények működési rendjének kialakításakor meghallgatták a könyvtárosok véleményét. Beesőzhattunk az új intézmény tevékenységének minden vonatkozásába, beleértve annak nem szűken vett könyvtári részét is.

Az számunkra is világos, hogy egyetlen járás tapasztalatai nem bírnak országos érvénnyel. Annak is tudatában vagyunk, hogy nincs szervezeti biztosíté-

kunk arra, hogy a kedvező tendenciák továbbra is zavartalanul érvényesülhetnek. 1971-ben például biztosítottuk a szükséges könyvbeszerezési hitelt, a megfelelő számú sajtótermék előfizetését stb., arra azonban nem vállalkozhatunk, hogy nyugodt lelkiismerettel kimondhassuk, így lesz ez a jövőben is. A jelek szerint a néhány hónapja létesített újabb klubkönyvtárak esetében az ismertetett elveknek nem mindenben tudunk majd érvényt szerezni.

Nem tudjuk, hogy a városi tanács felügyelete alá kerülő járási könyvtárnak módja lesz-e az eddigi formában bábáskodnia a klubkönyvtárak létesítésénél.

Ezek a kétségek bennünket is kínoznak, ha a klubkönyvtárak jövőjére gondolunk. Az azonban kétségtelen, hogy ez a szervezeti forma — önmagában — nem akadály a falusi könyvtárügy fejlődésének. Az a lényeg, hogy az új formát a mi céljainknak megfelelő tartalommal töltsük meg.

A könyvtárügy irányítóinak gondoskodniuk kell arról, hogy a hálózat ne lazuljon fel. Ne üsse fel fejét feltékenység a közművelődés különböző ágazatainak képviselői között. Akkor a klubkönyvtárak is eleget tehetnek a reájuk háruló feladatoknak.

W e i s z G á b o r

Régi könyvbarát vagyok, egy idő óta azonban könyvtárbarát is, mert látom, hogy mennyit tesznek a könyvtárak a gyermekekért.

A ceglédi járás Üttörő titkárának felszólalásából

Biztosítani kell a működés feltételeit...

Tuba László cikke olyan közismert problémákat vetett fel mind a klubkönyvtárak, mind a körzeti könyvtárak jelenéből, amelyek igen komolyak, elgondolkoztatóak, és megkövetelik, hogy ezen intézmények jövőjéről törvényes intézkedések szülessenek. A korszerű könyvtári munka feltételeinek megteremtéséről van szó, ezt az igényt az élet vetette fel, s megvalósítása elől nem térhetünk ki még akkor sem, ha a fejlődést helyenként nem minden esetben anyagi kérdések hátráltatják, hanem a sokat emlegetett és bírált szemlélet.

Járásunkban, a miskolci járásban is napirendre került a körzetesítés. Sajnos, még nagyon a kezdetén vagyunk ennek a munkának, a lendületesebb, folyamatos szervezést számos nehézség hátráltatja. A második félévben mégis működni kezd nálunk az első körzeti könyvtár. Ennek létesítését írom le, a szervezés során szerzett jó és rossz tapasztalatokkal együtt.

Járásunkban is a gazdasági, valamint a közművelődési helyzetképből indulhatunk ki, hogy a körzetesítés összhangba kerüljön az ipari és a mezőgazdasági érdekekkel. Ennek figyelembevételével kezdtük el az első körzeti könyvtár léte-

sítését *Parasznya* székhellyel. A parasznai körzet két közös tanácsú községből, illetve az idetartozó tagközségekből jött létre. Mindkét községi tanács vb-ülésen tárgyalta meg a körzeti könyvtár létesítésének elvi és gyakorlati kérdéseit, vb-határozatban nyilvánította egyetértését annak létrehozásával, és vállalta a könyvbeszerzési keret közös felhasználását is a körzeti könyvtár könyvvállományának gyarapítására. Sajnos, költségvetésileg csak ennyit tudott mindkét tanács vállalni.

A tárgyi és személyi feltételek megteremtése volt a következő feladat. A székhelyközség adta a 83 négyzetméter alapterületű könyvtárhelyiséget. A járási tanács a felújításhoz 60 000 forinttal járult hozzá. A felszerelést pedig a *Száz falu — száz könyvtár* mozgalom juttatta a könyvtárnak. A Művelődésügyi Minisztérium 20 000 Ft könyvbeszerzési keretet adott. Így került sor 1970. augusztus 20-án a *Felszabadulási emlékkönyvtár* felavatására. Elmondhatom tehát, hogy nagy társadalmi összefogással jött létre járásunk első korszerű körzeti könyvtára, melynek legjellemzőbb működési és környezeti adatait a táblázatban mutatom be.

Község	A lakosság száma	Könyvvállomány 1970-ben	Könyvbeszerzés 1971-ben (Ft)	Távolság a körzeti székhelytől (km)
Parasznya (közös tanács)	1450	3399	3000	—
Varbó	1261	—	—	1
Radostyán	673	—	—	1
Sajókápolna (közös tanács)	553	4542	4000	4
Sajólászlófalva	525	—	—	3
Kondó	724	—	—	2
Összesen:	5186	7941	7000	

A statisztikai adatok meggyőzően bizonyítják, hogy az egymástól 1 és 4 km távolságban levő kisközségek körzetesítése indokolt. Egyébként Parasznya körzeti iskolai székhely is. Gazdaságilag szintén egységes terület, bükkaljai termelőszövetkezeti székhely. Igazán eszményi feltételek teremődtek meg a körzeti könyvtári funkció ellátásához, amikor a tárgyi feltételek után a személyi feltétel is biztosítva lett, ugyanis 1971. január 1-től főhivatású körzeti könyvtáros alkalmazására került sor. A Művelődésügyi Minisztérium 1971-ben újra adott 15 000 forintot a körzeti könyvtárak könyvbeszerzésére. Így ebben az évben a körzet 22 000 Ft hitellel rendelkezik.

A leírtak után bárki azt gondolhatja, hogy a körzeti könyvtár *zavartalanul működhet*. Sajnos nem, mert a működés feltételei költségvetésileg csak részben vannak biztosítva, így azután 20 000 Ft-os póthitel-kérelmet kellett a közös, illetve körzeti székhely tanácsának a megéhez felterjesztenie. A póthitel sorsa még nem ismeretes, de félok, hogy esetleg a kérelmet elutasítják (az eddigi tapasztalatok nem biztatóak), ez esetben a körzeti könyvtár működése döcögni fog. Talán itt kell igazat adnom *Tuba László*-nak, hogy hiába hozunk létre körzeti könyvtárakat, ha ez a magasabb ellátást nyújtó könyvtár képtelen megfelelni feladatának, mivel a működéséhez szüksé-

ges költségvetési anyagi erőforrást nem biztosítják számára. Parasznyán a tanács arra kényszerült, hogy a könyvbeszerzési kerethez nyúljon, hogy a helyiség fűtését, világítását fizetni tudja!

Nem értek egyet azonban a cikk megállapításával, mely szerint a körzeti könyvtárak és a tagkönyvtárak közötti könyvcserre folytán 4–5 hónappal később jutnának az olvasók friss anyaghoz. Ez kizárólag szervezési kérdés, a körzeti könyvtáros és a fiókkönyvtárosok között alkalmazott munkamódszertől függ. Mi a könyvcserére vonatkozólag a csere gyors lebonyolítását minden részletében megvitattuk az érdekelt könyvtárosokkal és a megoldás módjában is közös nevezőre jutottunk. A késedelmet inkább az ÁKV szállítási nehézségei okozhatják, s okozzák is.

Összegezve: A körzetesítés előrelépés a kiskönyvtárak jobb könyvellátottságának megteremtésében, tehát szükséges. A körzet megfelelő működéséhez elengedhetetlen a főhivatású könyvtáros alkalmazása. Azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az anyagi feltételek biztosítása nélkül elképzelhetetlen a korszerűbb könyvtári munka. Mi például hiába hoztunk létre korszerű körzeti könyvtárat, állítottunk be főhivatású könyvtárost, ezzel még nem vált zavaratalanná a körzeti könyvtár működése, hisz a helyiséget takarítani, fűteni, világítani, a könyveket megvásárolni, szállítani kell, s ehhez pénzre van szükség. Az anyagiak hiányában a munka akadozik, s ennek kárát látja az ügy.

Serfőző János

A gyermek- és ifjúsági irodalom nevelési szerepe

Gyermekkoromban sokat olvastam és félméterrel a föld felett megtaláltam a boldogságot.

Sartre

A gyermekek olvasóvá nevelése az *Olvasó néperért* mozgalom fontos feladata, s ezzel kapcsolatban mind pedagógiai, mind neveléspolitikai szempontból néveljük a gyermek- és ifjúsági irodalom szerepe is. Erthető tehát, hogy egyre több fórumon tűzik napirendre a gyermekirodalom különböző kérdéseinek vizsgálatát. Egyebek között jó lehetőség erre az évenként megrendezésre kerülő könyvhét.

Borsod megyében az idei könyvhéten megrendezték a *gyermekkönyv hetét* is. Ennek keretében Miskolcon háromnapos tanácskozás folyt a gyermekirodalom és a gyermekek olvasóvá nevelésének problémáiról.

A rendezvényorszogat létrehozásában közreműködött a Magyar Írók Szövetsége, a Magyar Úttörők Szövetségének Borsod megyei elnöksége, a Borsod megyei Tanács V. B. művelődésügyi osztálya és a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár. Az írók: *Csukás István, Hárs László, Petrovác István, Rákai István, Varga Domokos* Miskolcon, Sárospatakon, Sátoraljaújhelyen, Szikszón és Szendrón gyermekfoglalkozásokon találkoztak a fiatalokkal. A gyermekek számára megrendezett programok közül említésre méltó az a kiscsoportos foglalkozás, melyet *Vargha Balázs* vezetett 1–4. osztályos általános iskolás tanulók részére a tőle már megszokott ötletekkel, játékosággal. A másik a felsőtagozatos diákok számára rendezett ún. *Rendhagyó irodalomóra*, melyen *Sellei Zoltán, Béres Ferenc, Kecskés András* művészek is közreműködtek.

A tanácskozást *Fábián Zoltánnak* az olvasómozgalom gyermekekre vonatkozó feladatairól és fontosságáról szóló előadása indította, majd a gyermekirodalom és az úttörőmozgalom kapcsolatáról az Úttörő Szövetség megyei képviselője, a Móra Kiadó munkatársa pedig a gyermek és a könyv kapcsolatáról tartott előadást.

A második napon *N. Rác Aranka* előadása hangzott el a gyermekkori olvasási kultúra mai problémáiról. Ezután a gyermek- és ifjúsági irodalom néhány elvi kérdéséről *Kolta Ferenc*, a Pécsi Tanárképző Főiskola tanszékvezető tanára szolt. Őt követte *Dr. Tóth Béla* pszichológusnak, az OPI munkatársának előadása a gyermekek irodalmi érdeklődésének, tevékenységének irányításáról.

A harmadik napon *Dr. Vastagh Zoltán* főiskolai tanár ismertette a gyermekirodalom jelentőségét és hatékonyságát a szakköri munkában. Az előadásokat hozzászólások követték.

Az elhangzott előadásokból

Kolta Ferenc többek között a gyermekek kedvelt műfajáról, a kalandos és fantasztikus regényekről szólva megállapította, hogy ezt az életkori sajátosságokból eredő igényt nem visszaszorítani kell, hanem jó művek olvasatásával, jó kalandos regényekkel kielégíteni. Mi a jó és mi a rossz kalandregény? A rossz kalandregény csak külső ábrázolást nyújt, a cselekmények a véletlenre épülnek. A jó kalandregényben a kaland csak alkalom a személyiségek mozgására, segít a belső ábrázolásban,

a cselekmény belső konfliktusból fakad, a hősök jelleme fejlődő, a stílus nem sablonos stb. Izgalmas kérdés: az ifjúsági regény modernsége. Ugyanis a gyermeki érdeklődés szélesebb körű és megelőzi a szülőket, nevelőket, sőt az írókat is. A modernség esztétikai kategória is, nemcsak tartalmi, formai kérdés. Kik képviselik jelenleg a gyermekirodalomban a modernséget? Néhány név: Mándy Iván, Szabó Magda, Thury Zsuzsa, Tatay Sándor, Lázár Ervin.

Jó gyermekversben sincs hiány. Weöres Sándor: Bóbita c. könyvének megjelentése óta több jó gyermekvers-kötet született. Ezek alkotói: Hajnal Anna, Nemes Nagy Ágnes, Csanádi Imre, Tamkó Sirató Károly, Csukás István... Az igazi nagy írók, költők számára nem volt vitatott, hogy van-e gyermekirodalom és kell-e gyermekeknek írni. Számukra az volt a kérdés, hogy merjenek-e gyermekeknek is írni. Kosztolányi ezt így fogalmazta meg: „istenkísértően nehéz, démoni feladat...”, mivel gyermekek között „kevesebb a tökfilkó, mint a felnőttek között”. „Aki verset ír a gyermekeknek, az költő legyen a talpán.” Mit mondott Veres Péter, amikor arra inspirálták, hogy a gyermekek számára is írjon? „Nem vagyok én még annyira nagy író, hogy még a gyermekeknek is írjak.” Mégis arra van szükségünk, hogy a gyermekek számára az irodalom jelesei írjanak. Kosztolányi mondta: „A gyermek egyetlen vágya, hogy felnőttek tekintsék és komolyan vegyék. — Csodálatos is, hogy gyermekeinknek a legkülönb ételeket igyekszünk adni, igazi kenyeret, igazi vajot, de szellemi táplálékába állandóan az oktató célszatok pótszereit keverjük. Sajnáljuk tőlük az igazi irodalmat, mely nekünk minden feltétel nélkül csak élvezetet okoz... Azt mondjuk, hogy még nem nekik való. Fakó kontárműveket teszünk elébük... Mindenzáron tanítani akarjuk őket az irodalommal. Azt, ami öncél, nevelési eszközzé fokozzuk le.” Nemcsak magyar idézetek, hanem Goethe szavai is igazolják minket. Szerinte ugyanis „a gyermekeknek a legjobb épp csak elég jó”.

Tóth Béla pszichológus elmondotta, hogy a Nemzetközi Gyermekirodalmi Intézet vezetője, R. Bamberger professzor szerint a nevelés egyik nagy hatalma a gyermekirodalom. A gyermekben nincsen olyan igény, mely az irodalom által ki nem elégíthető. Az olvasás irányításával foglalkozóknak, a gyermekkönyvtárosoknak a különböző életkori szakaszokban ismerniük kell a gyermekek érdeklődését. Mikor kezdjük el az irodalom szeretetére nevelést, a könyvvel való ismerkedést? Már a bölcsődében. A mai gyakorlatban eléggé későn kezdjük! A korszerűtlen nevelési módszerek következtében a könyvtárosokra nagyobb feladat hárul. Bamberger szerint minden egyes irodalomórán megölik az írókat és az irodalmi alkotást. Sajnos, a gyermekirodalom nem épül bele a mai didaktikába — mondta Rácz Aranka is.

Vastagh Zoltán megállapította, hogy napjainkban nagy mértékben előretört az ismeretterjesztés, és viszonylag háttérbe szorult a humán műveltség tartalma, aránya. Megváltozott a könyvhöz fűződő kapcsolatunk — közbelépett a tv, a film, a rádió. Fontos az egyén és a könyv kapcsolata. A szakköri foglalkozásokon lehetőség van az egyén irodalmi érdeklődését megismerni, azt tudatosan fejleszteni, és ezáltal megszüntetni az irodalom tantárgy jellegét. A szakkörök is irodalmi műhelyek.

N. Rácz Aranka megállapította: fontos, hogy a gyermekeket előkészítsük és alkalmazkodóvá tegyük a változó világhoz. Kitért az irodalomtanítás hibáira a nevelés, didaktika forradalmának szükségességére. A gyermekek folyóiratokat is olvassanak. Nagyon jó kezdeményezés a *Kincskereső* című gyermekirodalmi folyóirat. Szó esett előadásában az iskola és a gyermekkönyvtárak kapcsolatáról, a pedagógusok és a könyvtárosok együttműködéséről. Kérdés, hogy az olvasási kultúra fejlesztése kinek a feladata, hová tartozik. Annyi bizonyos, hogy az iskolának nagy szerepe, lehetősége és feladata lenne. A könyvtáraknak szintén, de a családi környezet meghatározó jellegű. Ugyanis a családi környezet adhat olyan indítást, melyet az iskola, a könyvtár fokozni tud. Éppen ezért nagyon fontos a művelődési szempontból hátrányos helyzetű gyermekekkel való külön foglalkozás.

Egyik érdekes programja volt a miskolci tanácskozásnak a szülők-nevelők-írók találkozója is.

A miskolci gyermekkönyvheti tanácskozás rávilágított néhány problémára, sürgető tennivalóra.

Gondok, problémák

Bár az ifjúsági irodalom rangját, jelentőségét senki sem tagadja, mégis igen szűk, sőt kevésnek mondható azoknak a száma, kik értők és szövívői, illetve alkotói a gyermekirodalomnak. Irodalmi folyóirataink kritikai rovatában csak elvétve jelennek meg rangosabb méltatások ifjúsági művekről. Nincsen gyermekirodalomtörténet. Hiányzik a gyermekirodalom esztétikája és a gyermekirodalom kritikai folyóirata.

Jogos számonkérni a *kritika felelősségét* az írók, kiadók, olvasók, szülők, könyvtárosok tájékoztatásában, hisz ezek munkájához a megfelelő elvi alapon nyugvó gyermekkönyvkritikák nyújthatnak segítséget.

Külföldi példák

A hazai tennivalókat néhány külföldi kezdeményezés, jó példa is érzékelteti:

A *Szovjetunióban* a Gyermekkönyvek Háza nemcsak gyűjteménye, de alkotó műhelye, tudományos kutatóhelye is az ifjúsági irodalomnak. Ausztriában Nemzetközi Gyermekirodalmi Intézet működik R. Bamberger vezetésével.

Münchenben nemzetközi gyermekkönyvtár és múzeum működik. Igazgatója, Walter Scherf a közelmúltban járt Magyarországon. Angliában a gyermekirodalom az angol irodalom megbecsült ága. Franciaországban a „La Joie par les Livres” nevű társaság gondozza az ifjúsági irodalmat, ez hozta létre a Clamart-i gyermekkönyvtárat is. Kiadványa, a „Bulletin d’analyses de livres pour enfants” rendszeresen ismerteti a megjelenő gyermekkönyveket és a gyermekirodalom területein felmerülő problémákat. A rádió rendszeresen szól gyermekkönyvekről és íróikról. Az *Europe c.* folyóirat egy teljes számát a gyermekirodalomnak szánta. Az NDK-ban és Csehszlovákiában külön önálló gyermekirodalom-kritikai folyóiratok vannak. (Kinder- und Jugendliteratur, illetve a Zlaty Maj.)

Néhány javaslat

Budapest több kerületében és a megyékben rendszeressé kellene tenni a gyermekkönyvhetek rendezését.

Sor kerülhetne gyermekirodalmi díj alapítására (külföldön Andersen-díj van!). Az irodalmi folyóiratok több teret adhatnának a gyermek- és ifjúsági irodalom kérdéseinek.

A rádió, a tévé azonos napon és időben rendszeresen közölhetne gyermekkönyvismertetést, interjút írókkal, olvasókkal, kritikusokkal.

A nevelés különböző területein egységesen jobban kell támaszkodni a gyermekirodalomra és felhasználni azt a nevelési tevékenységben.

A könyvtárak megvizsgálhatnák a különböző műfajokba tartozó művek hatását, valamint az olyan kérdéseket, mint például a gyermekirodalom segítségével történő hazafias nevelés, a szülőföld megszerettetése, a gyermekirodalom világnézetet formáló hatása.

A gyermekkönyvtárak helyi könyvismertető rendezvényeiből alakuljon kis irodalmi műhely, ahol a könyvtárosok az olvasókkal, nevelőkkel és az íróval megvitathatják a művel kapcsolatos problémákat, majd a tapasztalatokat közzétehetik. Talán nem tartozik a vágyálmok birodalmába, hogy a gyermekkönyvtárak, irodalmi szakörök váljanak az irodalmi alkotások befogadásának laboratóriumává.

Végül mindenek felett hangsúlyozni kell valamennyi gyermekkönyvtáros azon kötelességét, hogy nagyobb szakmai felkészültséggel segítsen a nagy cél megvalósításában: a gyermekekkel megszerettetni a jó és nemes irodalmat.

Benkőné Bartha Ilona

Településeink könyvtári ellátása 1970.

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ összeállításában, a Népművelési Propaganda Iroda kiadásában ismét megjelent az elmúlt év könyvtári statisztikájának településekre bontott füzete. A főváros, fővárosi kerületek, városok, járási székhelyek és az ötezer lakosnál népesebb községek könyvtárai külön-külön sorban szerepelnek az összeállításban, feltüntetve a rovatokban a működési feltételek és a forgalom adatait, továbbá a viszonyszámokat. A most megjelent füzet régi könyvtárosi kívánságnak is eleget tesz, mert tartalmazza a városok szakszervezeti könyvtárainak adatait, a tanácsi és szakszervezeti könyvtárak városonként összesített eredményeit és abból a szakszervezeti hálózat százalékos részesedését. A füzet használatát helynévmutató teszi könnyebbé.

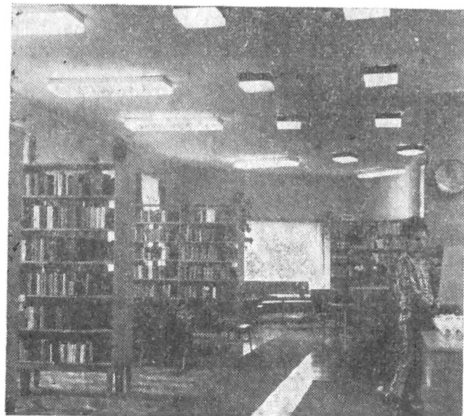
Ott van tehát a könyvtárosok kezében az eszköz, amelynek segítségével összehasonlító elemzéseket végezhetnek saját településük könyvtári ellátásának feltételeiről és eredményeiről a könyvtárak fenntartói és a helyi közvélemény számára. Az eredményes helyi könyvtárpolitika egyik legnagyobb segítségét nyújtja ezzel a kiadvánnyal a KMK a közművelődési könyvtárhálózatoknak és azok tagkönyvtárainak, de segítséget ad a könyvtár-fenntartóknak, továbbá a könyvtárügyi kérdésekkel alkalmoszerűen vagy rendszeresen foglalkozóknak, például az újságíróknak is.

Kerületi könyvtár avatása Miskolcon

Legnagyobb településeink könyvtári ellátásában Miskolc jár az élen. Az olvasók arányszámát tekintve is az első: 1970-ben a lakosság 28,4%-a iratkozott be a közművelődési hálózatok olvasótáborába. A jó eredményben éppúgy közrejátszik a kitűnően szervezett, szép és nagy könyvtárakból álló szakszervezeti könyvtárhálózat, mint a régi épületben, de rendkívül forgalmas helyen működő megyei könyvtár óriási vonzása. (A nyomasztó helyiséghiánnyal küszködő megyei könyvtár az elmúlt évet több mint 9600 olvasóval zárta!) A siker harmadik tényezőjeként a jól kiépített városi hálózat dinamikus fejlődését említhetjük: az elmúlt években a város művelődésügyi irányítása rendkívül céltudatosan törekedett arra, hogy megszüntesse a könyvtári ellátás fehér foltjait és kellő alapterületű, nagy állományú, teljes funkciójú kerületi könyvtárak létrehozásával lerakja a magasabb színvonalú szolgálat alapjait. Tavaly augusztus 21-én avatták fel az egyik új lakótelep könyvtári szervezetének első egységét, a Szentpéteri kapui gyermekkönyvtárt, melyet a telep nagy, csaknem 300 m² alapterületű felnőtt könyvtárának idei megnyitása fog követni. Az elmúlt másfél évben átalakítással vagy bővítéssel, új épületbe költöztetéssel alkalmasabb otthonhoz jutott az ún. Libresszó, a Kaffka Margit, a Gárdonyi Géza Könyvtár, a görömbölyi klubkönyvtár és a Gömöri téri könyvtár is. Közülük az új épületbe költöztetett hejőcsabai könyvtár kerületi jelentőségű.

A hetedik könyvtáravatásra július 3-án került sor az ún. Martintelepen. Az új könyvtár, amelyet Tompa Mihályról neveztek el, a vasúton túli, kertes házakból álló nyolcezres városrész központi könyvtárának szerepét kapta, s hozzá csatlakozik a szirmai művelődési ház 3500 kötetes letéti könyvtára is. Amint Kammel Lajosné, a városi tanács I. kerületi hivatalának vezetője avató beszédében elmondta, a martintelepi könyvtár elődje a miskolci fiókkönyvtárak közül elsőként, 1954. szeptemberében nyílt meg, mindössze 40 m² alapterületen, 700 kötet könyvvel. Mostoha körülményei ellenére is sokat tett az olvasás elterjesztéséért, a feltételek hiánya miatt azonban nem felletett meg a mai követelményeknek. Ezért a tanács a régi épületet 350 000 Ft-os költséggel átalakította és a *könyvtár helyiségét 180 m²-re kibővítette*. Örömmel jelentette be azt is, hogy a korszerűsítés nem fejeződött be, mert megtörténtek az épület egyik szárnyában lakó két család elköltöztetését lehetővé tevő lakáskiutalások is, s ennek következtében a *könyvtár alapterülete kb. 300 m²-re fog növekedni*.

Ezeket az adatokat hadd egészítsük ki néhány megjegyzéssel: A könyvtár átépítése jól sikerült, ráadásul gazdaságos is. Az egyetlen térből álló, kellemes könyvtárbelsőben egy helyről történik a felnőttek és gyermekek kölcsönzésének nyilvántartása. A nyugodt helybenolvasás feltételeit is meg tudták teremteni, s a kézikönyvtáron kívül több mint 50 újság, illetve folyóirat között válogathat-



Bal oldali képünk a martintelepi könyvtár felnőtt részlegét, a jobb oldali a gyermekrészleget ábrázolja (Gerő Gyula felvételei)

nak a könyvtárban huzamosabban időző látogatók. A *könyvvállomány 18 000 kötet*, a főhivatású könyvtárosok számát a tanács kettőre emelte. Mivel a könyvtár-épület a városnegyed forgalmas részén fekszik, remélhető, hogy az olvasók száma egy éven belül 1500—2000-re emelkedik. Végül ki kell emelni azt a körülményt, hogy az olvasás folyamatossága az építkezéssel sem szakadt meg, mivel

a miskolci városi hálózat eléggé nem cserélhető gyakorlata szerint a könyvtárosok szűkített állományból a legutolsó idő-kig kölcsönöztek, az olvasók csak alig több mint egy héting nem cserélhettek könyvet. — Az új könyvtár vonzására jellemző, hogy valósággal megrohanták az olvasók: az első kölcsönzési napon 227 látogató 557 könyvet vett ki otthoni olvasásra! (-ő -a)

iskola és könyvtár

Miben segítheti a könyvtár az iskolai munkát?

Még a száz évvel ezelőtti iskola tanítója sem hihette, hogy tanulói kizárólag tőle, az iskolában szerzik műveltségüket, hiszen a gyerekek már akkor sokmindent megtanultak otthon és a környezetükben. A parasztyerekek libapásztorkodáson kezdtek és haladtak fölfelé az állatgondozás ranglétráján.

Az iparosgyereket is befogták segíteni, de akik nem dolgoztak, azok is megfigyeltek sokféle munkamenetet, megtanulták ezenkívül a hagyományos népi kultúra élőszóbeli anyagát. Olvasmány is került a kezükbe, ha más nem, hát ponyvafalt.

Ma az ismeretek közlésének új csatornái épültek ki. Az újságok, könyvek, rádió, mozi és a mindegyiknél nagyobb hatóerejű televízió eljut a városi és falusi gyerekek legnagyobb részéhez. Ez a kitágult lehetőségön egyre nagyobb feladatokat ró a könyvtárakra.

Késégtelen, hogy a könyvtár nem kínálhat egyetemes megoldást az oktatás minden problémájára, s még kevesebb az a segítség, amit a nevelőmunkának adni tud, mégis valljuk, hogy rohamosan meg kell nőnie a könyvtárak szerepének. Ezzel kapcsolatban mindenneelőtt arról kell beszélni, hogy az olvasást mi különbözteti meg az információk egyéb közvetítő eszközeitől.

A rádió, a film, a televízió műsora időhöz kötött, egyszerű. Az adás a „fogyasztótól” függetlenül pereg le, tekintet nélkül arra, hogy milyen mértékben fogja fel, vagy felfogja-e egyáltalán. A hallgató-néző választása csak a megadott műsoron belül érvényes, attól függ, hogy bekapcsolja-e a készülékét, vagy jegyet vált-e? Az időben lefolyó információknak pillanatnyi hatása igen erős lehet, de a benyomások tartósságára kevésbé lehet számítani. Egy-egy érdekes tv-adás

másnapján mindenki arról beszél. Egy hét múlva már sokkal kevesebben említik, egy hónap múlva már jóformán senki.

A figyelem felkeltésére alkalmasak ezek az eszközök, alapos tájékozottság megszerzésére azonban nem. Legnagyobb sikerüknek azt tekinthetik, ha egy-egy kérdés további tanulmányozására, olvasásra ösztönöznek. Az „utána olvasást” eddig csak szépirodalmi művek mozi és tv-feldolgozását követően tapasztalták tömegesen, de alapos vizsgálatok kideríthetnék, hogy az ismeretterjesztő műsorok is serkentik az olvasást. A rádió és a televízió adataiban többféle módon felhasználhatják vagy buzdíthatják közönségüket: tessék ezt elolvasni. (Némelyikben ezt meg is teszik.)

Az olvasásnak előnye az időben lefolyó információadáshoz képest, hogy tempóját mindenki maga szabhatja meg, s hogy a könyvben, folyóiratban bármikor vissza lehet lapozni, több szövegrészt össze lehet hasonlítani stb.

De egymagában az a tény, hogy a nyomtatott szöveg „nem szalad el”, még nem biztosítéka annak, hogy az olvasó elmélyed a témában, hogy elmélyülten, célratorően olvas. A felületesen végigolvasott könyv hatása éppen olyan mulandó lehet, mint egy rádió- vagy tv-műsoré.

Sokan az olvasmányaikat is hasonlóan választják ki a könyvkiadás és a folyóiratok aktuális „műsorából”, mint a rádióból a meghallgatni, a tv-ből a megnézni valót. Az olvasnivalók bővebb és alaposabb kiválasztásának, egy-egy téma elmélyültebb megvizsgálásának lehetősége elsősorban a könyvtárakban lehetséges, mégpedig a nagy állományú, szabadpolcos könyvtárakban.

Egy-egy könyvtár információs értéke nagyobb, mint az egyes könyvek infor-

mációinak összege. A könyvek rendje, egymással való s a könyvtári apparátusban feltárt kapcsolata értékes információs többletet kínál.

S minél több olyan olvasója van a könyvtárnak, aki él ezekkel a lehetőségekkel, annál értékeesebb a hatás, amit ki tud fejteni. A kutatás közfelfogás szerint exkluzív tevékenység, tudósok dolga. Ha csak a tudósok kutatnának, akkor is fel kell figyelni arra, hogy rohamosan nő az elmélyült tudományos munkát végzők száma, s ma már tekintélyes részét teszik ki a lakosságnak. A „kutatók” köre ezen felül is szükségszerűen kiszélesedik. Nemcsak a tudományos intézetek munkatársainak kell lépést tartaniuk a szakirodalom újdonságaival, hanem a termelésben dolgozóknak is, és nem is csak mérnöki fokon. A tanulók közül sem csupán az egyetemi hallgatók kóstolnak bele a szakirodalom tanulmányozásának módjaiba, hanem a közép, sőt az általános iskolások is „kutatnak”. Így idézőjelben, mert egy tanuló búvárkodása egészen más színvonalon folyik, mint egy tudósé. De nem más minőségű.

Hogy a tanulói kutatásnak értékes tantárgyi eredménye is lesz, az nem valószínű, de nem is lehetetlen. Az ifjúsági mozgalmak akciói sok értékes adatot tárnak fel a forradalmi harcok történetéből. Helytörténeti anyaggyűjtésben is részt vesznek iskolai tanulók.

A szakirodalomban való búvárkodásnak nem az a fő eredménye, amit találnak a gyerekek, hanem az, hogy megismerkednek a kutatás módjával, eszközeivel, s ezzel olyan készségre tesznek szert, amelynek később is hasznát veszik.

A nyomtatott könyvek mellé máris felsorakoznak a más, modernebb eszközökkel, eljárásokkal készült dokumentumok, s ezeknek használata egyre növekedni fog. A dokumentumok feltárásának közelegethő technikái forradalma, a számítógépes adatkeresés megsokszorozza majd a könyvtárak információs hatásfokát.

A legfontosabb tehát, amit a könyvtár felajánlhat az oktatásnak: magának a könyvtárhasználatnak az elsajátítása. A könyvtár egyetemes segítője lehet az oktatásnak, de csak akkor, ha felkészülten veszik igénybe, kihasználják információs lehetőségeit.

A magas színvonalú könyvtárhasználat mindenekelőtt azzal segíti az oktatást, hogy a tankönyvhöz tapadó tanulást a tanuló önállóbb, szélesebb területet áttekintő munkája váltja fel.

Régi gondolata az oktatásnak az úgynevezett koncentráció, a tantárgyak közti kapcsolat megteremtése. A tanterv igyekszik összekapcsolni az egyes évfolyamok anyagát, de a teljes egyeztetésnek sok akadálya van. Minél nagyobb a tantár-

gyak színvonaligénye, annál kevésbé lesz lehetőség más tárgyak témáinak, kapcsolódó pontjainak említésére. A tudományok viszont a koncentráció irányában fejlődnek, a matematikai módszerek alkalmazása már nemcsak a természet-tudományokban, hanem például a nyelvtudományokban és a régészetben is a kutatás új távlatait nyitja meg. Amilyen bajos a tantárgyak összekapcsolása az iskolai órákon, olyan magától értetődő a könyvtárban. Aki állandóan használja a szakrendben felállított szabadpolcos könyvanyagot, annak egészen más elképzelései lesznek a tudományágak összefüggéseiről, mint aki csak az órarend egymásutánjához vagy a tanárok személyéhez köti a tantárgyakat.

A könyvtár anyaga állandóan gyarapodik, szinte élő szervezetként fejlődik, követve a szellemi élet új eredményeit, az irodalom, a tudomány, közélet változásait. Megjelenik egy könyv, amely vitatja egy korábban kiadott könyv állításait. Megjelenhet módosított, változtatott kiadása is. A folyóiratok egymással vitázó cikkeket közölnek. A tanulók, sokszor az általános iskolások is érzékenyen reagálnak olvasmányaik egymással ellentmondó kijelentéseire. Kíváncsiak, melyik a helyes, megesik, hogy vitatkoznak is rajta.

A tankönyvek nem aknázzák ki eléggé az ellentmondó vélemények szembesítésének pedagógiai lehetőségeit. Legfeljebb futólag utalnak téves véleményekre, akkor sem tüzetes cáfolatot, hanem summás elítélést adnak. A népszerű tudományos művek szerzői viszont kapva kapnak a témájukkal kapcsolatos ellentmondásokon. A tankönyvek gondosan desztillált tételei azt a téves elképzelést keltik a tanulóban, hogy ezek változatlan, örök igazságok. A könyvtár anyaga viszont a változó valóságot tükrözi, ellentmondásaival együtt. Az önálló könyvtárhasználatnak a nevelő hatása is más, mint az iskolai oktatásnak. A könyvtáros, akit nem köt sem a tanterv, sem a tanítási óra, sem az összes jelenlevő gyerekkel való foglalkozás kötelessége, egyenként, vagy kis csoportoknak adhat tájékoztatást, pontosan alkalmazkodván olvasóinak érdeklődéséhez, felkészültségéhez. Ez már önmagában is közvetlenebbé, meggyőzőbbé teszi a könyvtár atmoszféráját.

A könyvtárakban éppen ezért szinte teljesen ismeretlen a gyermekolvasók fegyelmzésének problémája. Nem a könyvtáros fegyelmezi őket, hanem a könyvek érdekes tartalma. A könyvtárak intellektuális játékaik pedig ötletet is adhatnak az iskoláknak, hogyan tehetik az oktatást könnyebbé, hangulatosabbá, hatásosabbá.

Bátonyi Éva

Kisközségek könyvbeszerzési kerete és az évi törzsanyag ára

Az elmúlt év decemberében Jásziványon községi tanácsülés tárgyalta a könyvtár munkáját. Megállapította, hogy a könyvtár megfelelő helyiségekben működik, s a könyvtáros ügyszeretetének eredményeként a lakosság 21%-a beiratkozott olvasó. Felmerült azonban az a probléma, hogy az állománygyarapításra fordított összeg kevés, a könyvtáros fontos műveket nem tudott megvásárolni, s az év végén jónéhány megrendelőjegyzék anyagát már 1971. évi szállításra kérte. Ugyanakkor kiderült, hogy az 1 lakosra jutó beszerzési összeg 6—7 Ft, amely megközelíti az optimális 5—7 Ft felső határát. A furcsa kettősség abból adódott, hogy a község lakosainak száma viszonylag kevés, 887, így lakosonként 6—7 Ft-ot számítva is egész évben csak 6000 Ft-ért vásárolhat könyvet a könyvtáros.

Ez az összeg viszont, amint a jelentés is megállapította, a folyamatosan megjelenő törzsanyag megvásárlására kevés. Ebből a megfontolásból kiindulva fogadta megértéssel Bódis László tanácsstag, a

helybeli termelőszövetkezet elnöke azt a javaslatot, hogy a szövetkezet kulturális alapjából segítse a könyvvásárlást. A tárgyalások eredményeként mintegy 2000 Ft-os hozzájárulásra számíthat 1971-ben a községi könyvtár.

A jásziványi eset — a megoldás követendő példája mellett — egy fontos jelenségre hívja fel a figyelmet. Kis lélekszámú községek esetében már nem tarthatjuk helyénvalónak a lakosonként 5—7 forint összegű könyvbeszerzési keret megállapítását, hiszen az a törzsanyag megvásárlására sem elég. Az *Új Könyvek* alapján megvizsgáltuk, hogy a falusi könyvtárak számára törzsanyagként kijelölt művek vásárlása 1969-ben és 1970-ben mennyibe került. Ennek során különválasztottuk a korábban már megjelent könyvek újabb kiadásának beszerzési árát, mert feltételeztük, hogy gondos állománygyarapítás esetében azokat a könyvtárnak nem minden esetben kell megvásárolnia.

	Szépirodalom	Szakirodalom	Együtt
	Az 1969-ben megjelent könyvek ára (Ft)		
Első kiadás	2245	3417	5662
Újabb kiadás	2136	326	2462
Összesen:	4381	3743	8124
	Az 1970-ben megjelent könyvek ára (Ft)		
Első kiadás	1741	3397	5138
Újabb kiadás	1541	717	2258
Összesen:	3282	4114	7396

A táblázatból kitűnik, hogy a törzsanyag megvásárlásához szükséges összeg évi 7—8 ezer Ft körül váltakozik. Fel-tűnő, hogy az újbóli kiadású művek milyen jelentékeny összeggel szerepelnek. Különösen meglepő ez a szépirodalmi kiadványok esetében, ahol az újbóli kiadású művek ára majdnem megközelíti az első kiadásúakét. El kell fogadnunk tehát azt a feltételezést, hogy az állományát rendszeresen gyarapító községi könyvtár, amely tehát már rendelkezik bizonyos törzsanyaggal, az *Új Könyvek*

alapján kiszámított keretösszeznél kevesebb pénzből is képes lehet a törzsanyag megvásárlására. Mégsem jelenti ez azt, hogy a legkisebb községi könyvtár esetében is 7—8 ezer Ft alatt szabható meg a könyvbeszerzési keret, mert számolnunk kell a selejtezéssel (különösen az ifjúsági művek esetében), azzal, hogy legalább az iskolai kötelező olvasmányokat több példányban kell megvásárolni, továbbá azzal, hogy a legkisebb könyvtárnak is vásárolnia kell — már csak gyakorlati okokból is — az ajánlott iro-

dalomból vagy az éppen nem is ajánlott, de keresett, könnyű fajsúlyú szépirodalmi művekből.

Alkalomszerű vizsgálódásunk — mérlegelve néhány lehetőséget — elsősorban a figyelmet akarta felhívni arra, hogy az alacsony lélekszámú községek esetében a lakosonkénti 5—7 forint könyvbe-

szerzési összeg helyett más mutatót kell alkalmaznunk a költségvetés tervezése során. A községi könyvtárakban a mennyiségi igény mellett alapvető minőségi igény is jelentkezik: a 900 lakosú község olvasója ugyanazokat a műveket akarja olvasni, mint egy 2000 fős község könyvtárának látogatója.

Arató Antal

Sikeres volt a szegedi könyvtár- és levéltárépület tervpályázata

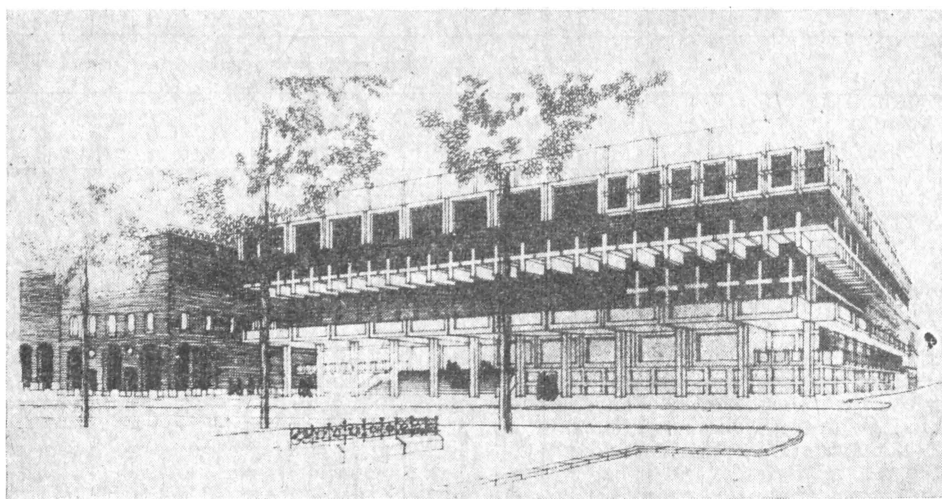
A szegedi József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtárát, a Városi Somogyi Könyvtárát, a Csongrád megyei Könyvtárát és a Csongrád megyei Levéltárát magában foglaló közös épületre meghirdetett tervpályázat elbírálása júniusban megtörtént. A szabadtéri játékok színhelyével, a Dóm térrrel határos területen felépítendő objektum építészeti kialakítására 28 pályamű érkezett be. A résztvevőket igen nehéz építészeti feladat elé állította a kiírás. A legsikerültebb pályaművek mégis azt bizonyítják, hogy a feladat megoldható.

A kedvező eredmény tehát a közeli megvalósulás régiójába emelte az immár több évtizedes tervezgetést: Szeged két nagy könyvtára — bővülve a megyei könyvtárral és a levéltárral — együttesen szolgálhatja a város, a megye és a szomszédos területek könyvtári igényeit. Hazánkban még *példa nélküli az ilyen megoldás*, ezért szerepét igen tanulságosnak ítéltük. A bíráló bizottság nemcsak a program egészére nézve elfogadható megoldásokat nyújtó pályamű-

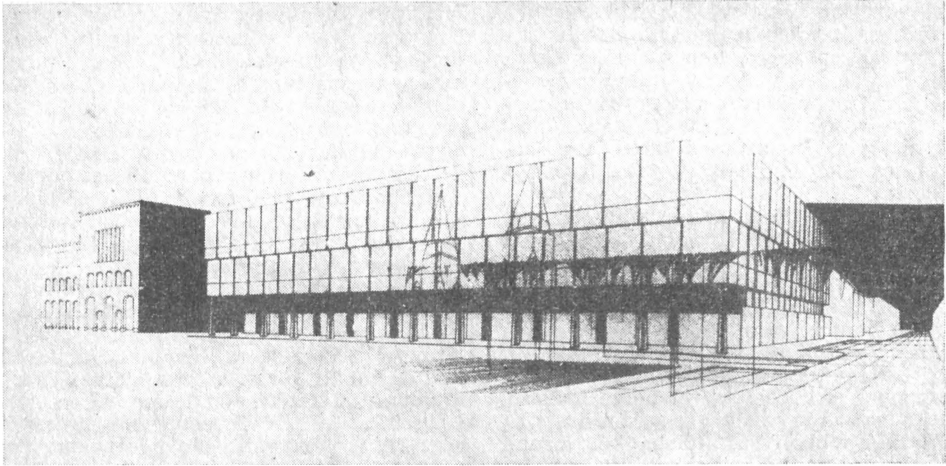
veket méltányolta, hanem olyanokat is megvásároltatott, amelyek egy-egy intézmény, illetve funkcionális egység vonatkozásában adtak figyelemre méltó, a továbbiakban jól használható megoldásokat.

A 75 000 forintos első díjat *Pomsár János* és *Péterfia Borbála* építészek tervezői közossége nyerte el. A bíráló bizottság a pályaművet a harmincas években Rerrich Béla tervei alapján felépített eklektikus-romantikus Dóm-tér környezetébe példásan illeszkedő, mégis egyéni építészeti megformálású és racionális belső térszervezésű megoldási javaslatáért jutalmazta első díjjal.

A 65 000 forintos második díjat a *Hivatal Judit*, *Novák Miklós*, *Pilát Gabriella* és munkatársai által készített terv kapta az épületnek a környezetébe tartozkodóan illeszkedő modern építészeti, fém-üveg architektúrájú kialakításáért, a könyvtárak kitűnően szervezett olvasószolgálati tervrendszeréért, gondos és szakszerű részletmegoldásaiért.



Az I. díjas terv



A II. díjas terv

Az egyik 50 000 forintos harmadik díjat *Krizka György, Török Ferenc és Boschán István* pályaműve, a másikat *Czebe István, Tamássy István* és tervezői közösségének terve nyerte el. Az indoklás az előbbinél az igen jó levéltári elhelyezést és a színvonalas építészeti megformálást emelte ki, a másik pályaműnél az olvasószolgálati térrendszer sikeres megoldását érdemesítette díjazásra.

Megvették még *Csics Miklós* építésznek és társainak tervét, továbbá *Károlyi István* pályamunkáját is az olvasószolgálati térrendszer belső elrendezésénél hasznosítható megoldásaikért.

A könyvtári-levéltári központ építését még a negyedik ötéves terv időszakában elkezdik.

Bezeredy István

a könyvtárak életéből

A szolnoki szakszervezeti könyvtárosok olvasóköreinek tapasztalatai

A szolnoki SZMT könyvtár 1970. decemberétől 1971. májusáig művelődéspolitikai olvasókört szervezett a szolnoki szakszervezeti könyvtárosok részére.

Az olvasókör célja az volt, hogy tájékoztatást nyújtson a fontos és időszerű művelődéspolitikai kérdésekről, felkeltse a könyvtárosok érdeklődését a pszichológia, az esztétika és a szociológia iránt, ráirányítsa figyelmüket a világnézeti és szakmai fejlődés szempontjából fontos könyvekre és folyóiratcikkekre, s végül, hogy rendszeres találkozási és beszélgetési lehetőséget biztosítson a szakmai, módszertani tapasztalatok átadása, kicserélése, megvitatása céljából.

Az előadásokat több alkalommal a Verseyhy Ferenc Megyei Könyvtár munkatársai is meghallgatták és a vitába is bekapcsolódtak. A fent említett céloknak megfelelően a tíz foglalkozáson művelődéspolitikai, esztétikai, szociológiai, szo-

ciálpszichológiai, illetve gyakorlati, módszertani témák egyaránt szerepeltek.

Legnagyobb érdeklődés a művelődéspolitikai, az esztétikai és a gyakorlati témák iránt nyilvánult meg. A szociológiai tárgyú előadások csupán annyiban érték el céljukat, hogy ízelítőt adtak a könyvtárosoknak a marxista szociológia tudományából, érzékeltetve a társadalom mélyrehatóbb megismerésének lehetőségét és szükségességét.

Az SZMT könyvtár összeállított és a résztvevők rendelkezésére bocsátott egy ajánló irodalomjegyzéket, amelyben valamennyi témához javasolt néhány szakművelet és folyóiratban megjelent tanulmányt.

A foglalkozások nemcsak tartalmi, hanem módszertani szempontból is igen változatosak voltak, például „A művészeti nevelés időszerű elméleti és gyakorlati kérdései” című téma feldolgozására a

szolnoki művésztelep klubhelyiségében került sor, ahol a szolnoki művészek kiállított alkotásaihoz kapcsolódóan *Chiovini Ferenc* festőművész vitaindító bevezetője után sok kérdés vetődött fel a modern művészet és a tömeges kapcsolatáról, az izlésfejlesztés módszereiről, az irodalmi és a képzőművészeti izlés összefüggéséről.

Szerepelt a programban könyvtárosok által készített kérdőíves felmérés saját tevékenységükről, illetve az olvasók érdeklődéséről, valamint egy látogatás is a Verseghy Ferenc Megyei Könyvtárban.

A zömmel munkásolvások körében végzett kérdőíves felmérésből kiderült, hogy az egyéni érdeklődés általában nem egyirányú, sok esetben igen szerteágazó. (A könyvajánló tevékenység során ezt az eddiginél jobban számításba kell venni, elkerülvén ezáltal az egyes olvasók érdeklődésének „beskatulyázását”) Bizonyosodott, hogy a dolgozók többségének nem csupán szórakozás jellegű kulturális igénye van. Például a tévéműsorok közül rendkívül népszerű a Delta és a Híradó, a regények közül legkedveltebbek a történelmi témájú és az életrajzi regények, s a többség tudományos ismeretterjesztő könyveket is olvas. A legutóbb vásárolt könyvek összetétele szintén kedvező. Néhány példa: egy 36 éves villanyszerelő legutóbb a Világirodalmi lexikont, egy 17 éves elektroműszerész Ady, Petőfi és Arany János verseskötetét, egy 40 éves grafikus A II. világháború képei-t és az Egészségügyi ABC-t, egy 47 éves adminisztrátornő Dante Isteni színjátékát, egy 22 éves technikus Klanczay Kis magyar irodalomtörténetét, egy 45 éves lakatos a Zenei kislexikont vásárolta meg. Az irodalmi műfajok közül változatlanul legkedveltebb a regény, de vannak hívei a novellának, az útleírásnak, a tudományos irodalomnak és a versnek is. (A megkérdezettek 17%-a „szavazott” a versekre.) Az egyoldalú regénykultusz tehát megszűnően van.

A társadalomtudományok iránti érdeklődés továbbra sem kielégítő. Ennek okait széles körű és mélyreható vizsgálattal, elemzéssel kellene feltárni.

Ez a vizsgálódás is ráirányította figyelmünket az úgynevezett különleges érdeklődésű emberekre. A megkérdezettek közül például ketten az ötvösművészet iránt, egy 28 éves technikus pedig a pantomim iránt tanúsít fokozott érdeklődést. Mivel a speciális érdeklődésű emberek száma állandóan emelkedik, nem lehet figyelmen kívül hagyni őket. Ahol a könyvvásárlásra fordítandó pénzösszeg nem annyira szűkös, hogy abból csak a legfontosabb könyveket tudják beszerezni, ott mindinkább gondolni kell a különleges igények kielégítésére is. Komoly

buzdítást jelenthet számunkra az a tény, hogy noha az olvasásra fordított idő mennyisége meglehetősen széles skálán mozog, valamennyit mindenki olvas. Az olvasással töltött idő átlaga hetenként 10 óra. Ez természetesen kevés, hiszen átlagosan még a napi másfél órát sem éri el, de alapnak, kiindulópontnak elegendő. Aki hetenként 10 órát olvas, annál nincs kizárva annak lehetősége sem, hogy 12–15 órára növekedjék az olvasás időtartama. S ez nem utolsó sorban épp a könyvtárosok munkájától függ!

Mint az olvasómozgalom fontos tényezőjét, a saját könyvvállományt, illetve a könyvvásárlást egyre inkább számításba kell venni. A megkérdezett dolgozók átlagosan 184 kötet saját könyvvel rendelkeznek, s ez nem lebecsülendő mennyiség. Ez a könyvvállomány folyamatosan növekszik, s mind jobban befolyásolja a könyvtárak könyvforgalmát.

Meglepetésként hatott számunkra az az igen érdekes jelzés, hogy az érdeklődési kört és az olvasásra fordított időt tekintve nincsenek feltűnő különbségek a fizikai, illetve a szellemi dolgozók között. Ha a kérdőíveken nem szerepelne a megkérdezett olvasók foglalkozása, e két körülmény vizsgálata alapján még megközelítő pontossággal sem lehetne eldönteni, hogy melyek tartalmazzák a fizikai és melyek a szellemi dolgozók válaszait.

Feltűnő a képzőművészet iránti nagyarányú érdeklődés. Eddig kevés felmérés adott lehetőséget arra, hogy a megkérdezettek kinyilvánítsák egy-egy művészeti ág iránti különös érdeklődésüket. Ez alkalommal erre módot adtunk, s az olvasók 60%-a a képzőművészetre adta le voksát. Ehhez viszonyítva minden egyéb művészeti ág erősen hátrébe szorult. A határozott képzőművészeti érdeklődés és ennek az érdeklődésnek a felismerése jó alapot nyújt az esztétikai izlés formálásához, a művészeti érdeklődés szélesítéséhez, fejlesztéséhez.

Mindent egybevetve: az olvasókör foglalkozásainak tapasztalataiból és a felmérések eredményéből mindenekelőtt azt a tanulságot és következtetést vonhatjuk le, hogy a szakszervezeti könyvtárosok ilyen jellegű továbbképzése a könyvtári munka színvonalának emelése céljából feltétlenül szükséges és hasznos. Az újszerű tartalom és a változatos módszerek alkalmasak a könyvtárosok érdeklődésének felkeltésére, szakmai önművelés iránti igényük fokozására, serkentésére.

Továbbá, az olvasóköri foglalkozások erősítették az SZMT könyvtár és az üzemi, vállalati könyvtárak közötti kapcsolatot. Lehetőség nyílt a foglalkozások alkalmával egymás kölcsönös tájékoztatására, a soron következő feladatok, a hétköznapi munka folyamán jelentkező

problémák megbeszéléséről is. a könyvtárosok egymással is szorosabb kapcsolatba kerültek, megismerkedtek mások munkájával, az elért eredményekkel. Igen sokat nyújtott ez a tapasztalatgyűjtési alkalom főként a fiatal, kezdő könyvtárosoknak. De az olvasóköri foglalkozások közelebb hozták egymáshoz a szakszervezeti és a tanácsi könyvtárosokat is. Talán nem túlzás annak a eredménynek a kifejezése, hogy ezek a személyes találkozások, beszélgetések a két könyvtári hálózat együttműködésének, gyakorlati munkakapcsolatának erősítéséhez is hozzájárultak.

Igen fontos tanulság a jövőre vonatkozóan: célszerűnek látszik az olvasókör jellegű foglalkozások többségének egy-egy könyvhöz, esetleg folyóiratcikkhez való kapcsolása. Így a foglalkozások fo-

kozottabban ösztönöznék a könyvtárosokat a megjelölt szakirodalom elolvasására, sőt: alapos tanulmányozására, hiszen a foglalkozások lényegét tulajdonképpen a mindenki által megismert könyv vagy cikk sokoldalú megvitatása jelentené. Ebben az esetben előadás helyett csak egy rövid, vitaindító bevezetőre lenne szükség. Ez a forma tágabb teret adna az aktivitásnak, az önálló vélemények kifejtésének, az ellentétes nézetek felszínre kerülésének, a felvetődő problémák közös megoldásának. Ez az első alkalommal szervezett olvasókör jó előkészítője, előiskolája volt egy ilyen jellegű, igényesebb, magasabb színvonalú, vitára jobban építő olvasókörnek.

Kopiyás Sándor

a Szolnok megyei Tanács művelődésügyi osztályának főelőadója, az olvasókör vezetője

Irodalombarátok köre Kapuváron

Kapuvár fejlődő kisváros Győr-Sopron megyében, lakóinak száma 10 500. A lakosság 15,6%-a (1645 fő) olvasója a művelődési központban működő városi könyvtárnak.

A könyvtárban öt évvel ezelőtt alakult meg az irodalombarátok köre a helyi irodalmi színpad tagjainak és a könyvtár irodalom iránt érdeklődő olvasóinak részvételével. Vezetője *Hámori Miklós* gimnáziumi tanár, az irodalmi

színpad vezetője lett. A kör foglalkozásait a városi könyvtárban tartjuk éves munkaterv alapján.

Egy-egy irodalmi előadáson kezdetben 15—20 hallgató volt jelen, kivételek az író—olvasó találkozók, melyeken számuk elérte a 60, illetve 80 főt is. A hallgatóság az irodalmi színpad tagjait kivéve állandóan változott. A nagyobb közönségsiker érdekében az irodalomtörténeti előadások számát később csökkentettük



A kapuvári irodalombarátok Pannonhalmán

problémák megbeszélésére is. A könyvtárosok egymással is szorosabb kapcsolat az egyéb irodalmi műsorok, összeállítások javára. S az irodalomtörténeti előadásokat is színesebbé, mozgalmasabbá, érdekfeszítőbbé tettük. A rendezvényeken rendszeresen közreműködött az irodalmi színpad egy-egy tagja, diafilmet vetítettünk, az addigiaknál többet szemléltettünk. Előadóesteket rendeztünk színművészek közreműködésével, így került sor *Mensáros László* és *Szűcs István* önálló estjére. Több előadás alkalmával hangosfilmet vetítettünk. Műsorainkban felléptek a helyi zeneiskola hallgatói is. Bevezettük az előadások előtti könyvismertetéseket. A későbbiek során az irodalmi színpad tagjai nem mint hallgatók, hanem mint az előadások résztvevői szerepeltek. (Részleteket olvastak fel, verset mondtak, jelenetet adtak elő stb.) Első ízben 1971-ben a kör tagjai részére tanulmányi kirándulást rendeztünk Győrbe, illetve a pannonhalmi könyvtárba.

A változtatások eredményhez vezettek: előadásról-előadásra nőtt a hallgatók száma, s kezdett kialakulni a *törzsgárda*, a foglalkozások látogatottsága 45—50 főre emelkedett. A kör tagjainak kb. 80%-a rendszeres, állandó hallgatója előadásainknak, az író—olvasó találkozók és önálló műsoros estek látogatottsága pedig még magasabb. A tapasztalatok azonban arról győzték meg bennünket, hogy még az eddigénél is több szórakoztató irodalmi műsort kell rendeznünk.

A tagokkal az előadásokon és a könyvtárban kölcsönzés közben találko-

zunk, amikor is a kör tagjai, akik a könyvtár olvasói, elmondják véleményüket az előadásról, s közlik velünk kívánságaikat. A könyvtár a kör tagjainak véleményét és kívánságait nagyon komolyan veszi, és amennyiben azok megvalósíthatók, a munkatervbe is bekerülnek.

Minden egyes tagot névre szóló levélben hívunk meg az előadásokra, s mind-egyiküknek rendelkezésére bocsátjuk a kör egész évi munkaprogramját. Ez utóbbit a könyvtár mintegy 500 olvasója közt is szétosztjuk. Bizonyos előadásokra a munkahelyeken is toborozzuk a hallgatóságot, például egy helytörténeti előadásra a törzsgárda tagjain kívül mindazokat meghívtuk, akik a *Ki mit tud Kapuvárról* c. vetélkedőre beneveztek.

A kör működésének anyagi fedezetét különböző erőforrások biztosítják. Az előadói díjakat a helyi TIT fizeti. A könyvtár dolga az előadók felkérése, a helyiség megszerzése és a hallgatóság mozgósítása. Az író—olvasó találkozók költségeit a helyi ÁFESZ és a Népfront fedezi. Ez utóbbi szervek a közönségszervezésből is kivesszik részüket. A vetítésre kerülő filmek megrendelését és vetítését a Művelődési Központ végzi. Anyagi támogatást kapunk a városi tanácstól is. Például a művelődésügyi osztály fedezte a május 17-i pannonhalmi kirándulás költségeit. Sorolhatnánk még tovább is: kisebb összeggel vagy anélkül, csupán közönségszervezéssel, de minden tömegszervezet segít.

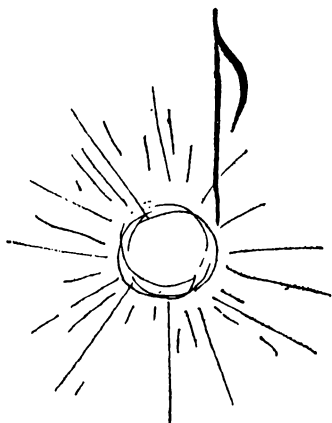
A Kapuvári Városi Könyvtárban működő irodalombarát kör 1971. évi munkaprogramja:

Január: Impresszionizmus és expreszszionizmus. (Irodalmi és képzőművészeti szemelvények a világ- és a magyar irodalomból); *február:* A szürrealizmus és hatása a magyar irodalomra. (József Attila); *március:* „Hazádnak rendületlenül.” (A hazafias költészet a reneszánsztól Ady Endréig. Irodalom, zene, képzőművészet); *április:* Győr-Sopron megye 1971. évi felszabadulási pályázatának első díjas novellája. Találkozás a novella szerzőjével; *május:* Amit a könyvtárakról tudni kell. (Előadással egybekötött kirándulás a kör tagjai részére Győrbe és Pannónhalmára); *június:* Ünnepi könyvhét. (Író—olvasó találkozó); *júliusban* és *augusztusban* nyári szünet; *szeptember:* Antifasiszta írók. (Radnóti Miklós művészi eszközei); *október:* „Életünk” est. (Közreműködnek a folyóirat munkatársai. Győr és Vas megyei írók, költők); *november:* Mai magyar költők. Összeállítás. (Az irodalmi színpad önálló estje); *december:* A kisregény. (Lengyel József, Hemingway.)

Kapui Ferenc

a Kapuvári Városi Könyvtár vezetője

EX LIBRIS



KOVÁCS DÉNE

Urbán László ex librise

Gyermekkönyvtáros tapasztalatsere napok Hajdú megyében

Margó

A nyár elején Hajdúszoboszlón, a városi könyvtárban került megrendezésre a gyermekkönyvtárosok immár hagyományos találkozója. A rendezvény elsődrendű feladata Szabolcs, Borsod és Hajdú megye gyermekkönyvtárosainak továbbképzése volt. A tájegységi találkozó azonban csaknem országossá szélesedett, mert a győri, hódmezővásárhelyi, pécsi, salgótarjáni, székesfehérvári, szolnoki, szombathelyi és veszprémi megyei könyvtár küldöttei is részt vettek a továbbképzésen.

A tapasztalatsere programjában előadások, konzultációk és könyvtárlátogatások szerepeltek. Központi gondolata a 6—10 évesek olvasása és a nekik szóló irodalom volt. *Vargha Balázs* „A gyermek és a könyv” címmel, továbbá gyermekversekről és azoknak a gyermekek életében betöltött szerepéről tartott előadást. *Pápay Lászlóné* a Szolnoki Megyei Könyvtárban folyó gyermekvers népszerűsítő és megszerettető munkáról és eredményeiről számolt be.

A gyermekpróza kialakulásával és a mai gyermekirodalommal *T. Aszódi Éva*, a Móra Kiadó szerkesztője, a 6—10 évesek ismeretterjesztő irodalmával *D. Molnár Klára* — szintén a Móra Kiadó szerkesztője — foglalkozott; *Füleki János*, a Pajtás c. gyermeklap olvasószerkesztője pedig a lap szerkesztési problémáival ismertette meg a könyvtárosokat.

A tapasztalatsere résztvevői meglátogatták a *debreceni Benedek Elek Gyermekkönyvtárt*, és felkeresték a „kiváló” címmel kitüntetett *komádi és biharkeresztesi* községi könyvtárakat. Látogatást tettek *Almosdon*, a Kölcsény Ferenc egykori lakóházában elhelyezett községi könyvtárban és múzeumban is. (G. F.)



Andruskó Károly ex librise

Egy nemrég lezajlott könyvtáros tanácskozáson, ahol a könyv és a könyvtárak népszerűsítéséről folyt a szó, sajátos szóhasználatot figyeltünk meg. Az egyik felszólaló következetesen propagandamunkát mondott, a másik propaganda tevékenységet, a harmadik csak propagandát ugyanannak a fogalomnak kifejezésére. Van-e valójában különbség a három kifejezés között?

Eredetileg lehetett, de napjainkban a propaganda szóba valahogy már beleérezzük a mozgást, az életet, tehát a tevékenységet is. A propaganda lényege szerintünk az ötletes, könnyed — néha szellemes és játékos — figyelemkeltés, amely nem árasztthat izzadságszagot. A propagandamunka kifejezés viszont a kényszeredettség, a gyötrelmes kötelesség képzetét kelti. Ez a hangulati felhang mindenképpen erős különbség a két szóhasználat között.

Nem lehet kétséges, hogy a népszerűsítés akkor hatásosabb, ha mentes az erőlködéstől. Miért használjuk mégis többször a propagandamunka kifejezést? Rossz megszokásból hurcoljuk magunkkal, mint anynyi sok nyelvi hibát? Te-kintélyesebbnek, tartalmasabbnak gondoljuk? Vagy talán ez a szóösszetétel tevékenységünk természetéről is árulkodik?

Mi felesleges szószaporításnak érezzük és lapunkban igyekszünk kerülni a „propagandamunka” szóhasználatot. Minden esetre szíves figyelmükbe ajánljuk a könyvtári propagandistáknak: óvsi értekezletükön ejtsenek szót erről a kisdednek tűnő problémáról is.

ÚJ KÖZSÉGI KÖNYVTÁRT AVATTAK BERHIDÁN, a több mint ötezer lakosú Veszprém megyei nagyközségben, melynek könyvtára eddig a nagytermes művelődési ház egyik helyiségében működött. A művelődési otthon bővítése tette lehetővé, hogy a könyvtár 70 négyzetméter alapterületű, világos emeleti helyiségbe költözzön.

Az új könyvtárhelyiség berendezésére a megyei tanács művelődésügyi osztálya 60 ezer forintot adott, amelyen polcokat és ülögarnitúrákat vásároltak. A Művelődésügyi Minisztérium az új könyvtárnak ebben az évben 20 ezer forint rendkívüli könyvbeszerzési összeget juttatott, amelyet elsősorban az elrongyolódott gyermekkönyvek kicserélésére és az ifjúsági irodalom bővítésére fordítottak.

A tervek szerint egy idő után az új könyvtárban az eddigi napi 4 óra nyitvatartási idő helyett 8 órán keresztül fogadják majd az olvasókat, akiknek kézikönyvtárral kiegészített hírlapolvasó sarok is a rendelkezésükre áll. (tolnay)

KÖNYVTÁROSI ÁLLÁST keres lakhelyének közelében egy Pestkörnyéken lakó, harmadéves tanítóképző intézeti népművelőkönyvtárszakos levelező hallgatónó.



Papp Iván ex librise

Hírek

A DUNA MENTI HALÁSZOK víziszerszámaiból, halászati eszközeiből kiállítást rendezett gyermekrésztelgében a Paksi Járási Könyvtár. A különféle dobó-, merítőhálók, varsák, halfőző bográcsok mellett — akváriumokban — dunai halakat, folyami rákokat is bemutatnak. A kiállítás alkalmából úttörő vetélkedőt tartottak, amelyen a pajtásoknak halászati ismereteikről kellett számot adniuk, egyebek között a különféle haljaitak felismeréséről. A kiállítást és a vetélkedőt filmre rögzítette a televízió is Hétmérföldes kamera c. gyermekműsora számára. (Sz. L.)

A BUDAPESTI MŰSZAKI EGYETEM Központi Könyvtárának alapfokú könyvtárosképző tanfolyamán 36-an vizsgáltak sikeresen. A résztvevők az egyetem tanszékeinek nem főfoglalkozású könyvtárkezelői, valamint a közelmúltban alakult műszaki főiskolák tanszéki könyvtárkezelői voltak. A 4,2-es átlagú vizsgaeredmény a résztvevők színvonalas felkészültségét bizonyítja. (H. K.)

KÖNYVTÁROS ŐRS ALAKULT a paksi 2. számú általános iskolában. A tagok rendszeresen elolvasásák és a gyermekkönyvtárban tartott foglalkozásokon megvitatják az újonnan megjelenő gyermekkönyveket. Azt is elhatározták, hogy pajtásaik szórakoztatására a gyermekkönyvtárban előadják G. Rodari—Sziráký Judit: Láthatatlan Lajcsi c. gyermekdarabját. (Sz. L.)

„AZ OLVASÁS NÉPSZERŰSÍTÉSÉNEK módszerei az ipari üzemekben és a falusi mezőgazdasági dolgozók között” címmel kiírt pályázatra 14 pályamunka érkezett be a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesüléséhez. (A pályázat feltételeit lapunk 1970. 4. számában ismertettük.) Mivel egyetlen pályamű sem felelt meg teljes mértékben a kiírási feltételeknek, a bíráló bizottság a kitűzött díjakat nem adta ki, de jutalomban részesítette a következő pályázókat:

2—2 ezer Ft jutalmat kapott munkájáért Tóth Dezső, a Veszprémi Megyei Könyvtár munkatársa és Morvay László, a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének munkatársa.

1500 Ft-tal jutalmazták közös pályamunkájukért Dani Erzsébetet és Tamási Pétert, az Akadémiai Kiadó szerkesztőit, 1000 Ft-tal Erényi Tibor könyvbizományost, a mezőnyáradi általános iskola igazgatóhelyettesét. 800 Ft-os könyvtulványt négyen kaptak: Tóth Dezső, a Veszprémi Megyei Könyvtár munkatársa, Lippenszky István, a Baranya megyei Tanács V.B. népművelési főelőadója, Petrás Anna, a Hungarocamion szakszervezeti könyvtárosa, valamint Bacsó Károly, az ajkai VI. sz. általános iskola dolgozója.



Bor István ex librise

BABITS MŰHELYE

Halálának harmincadik évfordulójára

A költő Babits nevéhez gyakran kapcsolják a „doctus” jelzót. Az irodalomtörténet számon tartja a regényíró, az esszéíró, sőt még a folyóirat-szerkesztő Babitsot is. Író, irodalomszervező, kritikus. Hogyan ötvöződtek egységgé életművében e különböző irányú tevékenységek, a poeta és a „doctus”? Hiszen az egyikhez az írás kapcsolódik, a másikhoz az olvasás. Babits maga így látta az összekapcsolódást: „Az író műveket alkot, melyek mindegyike külön világ. Ki fűz e művekből irodalmat? Az olvasó, nem a néma és magányos olvasó, hanem a vitázó, érvelő, egymásnak feleselő. Az olvasó, aki ír.”

Az olvasó, aki az olvasottakról ír, könyvekről ír. Az olvasó írónak élmény és mondanivaló forrásanyaga a könyv. Napi szükséglet, használati tárgy. Babits így vall „munkaeszközéről”, könyvtáráról: „Ez a könyvtár egy kicsit én vagyok ... nem bibliográfiai értékek terv szerint kiválogatott gyűjteménye, s nem gazdag amateur, hanem a szegény író használatra szánt könyvtára

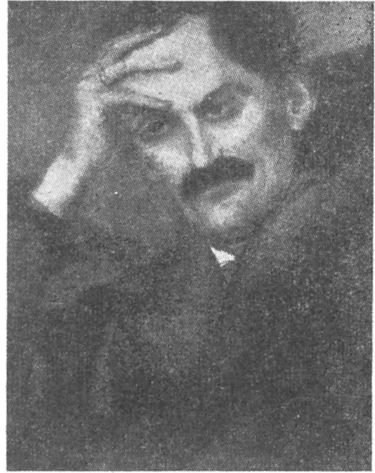
Könyvtáramat nem a tervszerű gyűjtőszennvedély hozta létre, hanem az olvasás és a tanulmány változó szüksége.” Írásainak hitelét ez bizonyítja. „Nekem csöpp kedvem sincs olyasmiről írni, amit nem ismerek közvetlen átélésből.”

Ezt a közvetlen átélést elengedhetetlennek tartotta az olvasó Babits a költő számára. „Az élettől való elvonatkoztatás csak látszólagos lehet; ez a priori biztos, hisz a költő csak saját benyomásait, saját érzéseit, saját belső életét adhatja a verseiben, önmagából ki nem léphet.” A kritikus Babits azonban nem bocsátja meg, ha valaki csak belső érzéseire hallgat a versek olvasásakor. Ady verseinek elemzésekor szemrehányóan írta Földessy Gyuláról: „... nem a tudós szemével, hanem csupán az élvezőével nézi a verseket.”

Könyvtáranak számos Ady emléke is volt. „Ady relikviáim szintén történeti emlékek már, egy halott emlékei, s irodalomhistóriai dokumentumok.” Ezen dokumentumok alapján védi meg Ady emberi és költői nagyságát 1920-ban, az akkori hivatalos irodalomszemlélettel szemben. „Ő önmagában megvalósította már amit a nemzetek ki tudja milyen vajúadás után fognak csak megvalósítani, mikor majd tudatára jutnak, hogy igazi érdekeik egyek (!) az Emberiség és egymás érdekeivel. S ha ellentétbe jutott nemzete hagyományos politikájával: arra is e nemzet szeretete vitte, mert érezte már, hogy ez a politika micsoda szegyenbe és romlásba dönti az országot.” Ekkor még Ady prófétai egyedülvalóságát hangoztatta, ő maga még nem gondolt arra, hogy kövesse. Amint később írta: „ki mint Jónás rest szolgája, hajdan bujkálva...” Ő elvonult, és ezzel fejezte ki ítéletét. „Toronybavonulásom egyúttal ítéletet jelentett a logikátlan és csúnya világgal szemben. Bíró fia voltam s véremben az ítékezés. Az ítélet jogát követeltem a költő számára, sohasem tudtam belenyugodni abba, amit eszem vagy igazságérzetem nem szentesített.”

Az ítélező költő szólalt meg Babitsban a Baumgarten díj odaítélésénél, a Nyugat szerkesztésében, kritikáiban, tanulmányaiban. Ítéleteit megfontoltan, alapos ismerettel hozta meg, szeme előtt tartva a szellemi értéket. Az író „azt keresi, ami minden közösség számára jelent valamit. Aminek értéke független helyétől. Valami abszolútát tár e relativista hajlamú kor elé: a szellem közös valutáját.” Ezt a közös valutát vélte megtalálni a világirodalomban, amely alatt ő az európaiat értette. Ezért készültek alapos műhelytanulmányok után remekbe formált műfordításai.

Könyvtáranak zöme a világirodalom régi és újabb klasszikusainak egyszerű szö-



Rippl-Rónai József Babits portréja

vegkiadásából épült, többnyire az eredeti nyelven. (Az orosz klasszikusokat azonban magyar fordításban olvasta.) Irodalmon elsősorban a verset és az esszét értette, regények közül csak azokat, amelyekben „igazán érezhető az a bizonyos szárnyshogás — a nagy Költészet szárnyshogása”. Gyűjteményében legteljesebb — a magyaron kívül — az angol irodalom volt, kevésbé a német és az olasz irodalom. „Hozzá kell tennem, hogy csak az olvasó szempontjából való teljességről van szó, s nem a bibliográfikus teljességről; csak arról, hogy minden kéznél legyen, amit bármikor olvashatni s táplálékként lelkembe szívni kívánhatnék.”

Az olvasó Babitsnak Arany János művei jelentették először a „Nagy Költészetet”. A költő—olvasó Babits, a magyar klasszikus örökség tudatos folytatója ezért törekedett az Arany kiadások megszerzésében teljességre. A „doctus” költő kutató hajlandóságát könyvtárában a Dante irodalom bizonyítja. Az Isteni színjáték San Remodíjjal jutalmazott fordítása a filológus és a költő egyesített munkájának eredménye. Ez esetben melyik kerekedett felül? „Filológusnak mondanak, de sohasem olvastam költőt a filológia kedvéért. Filológiát néha a költő kedvéért (amikor a költő élvezéséhez feltétlenül szükséges volt a filológiai problémákkal tisztában lenni).” Dante költői nagysága iratta vele a következőket: „Lemondok arról a költői hiúságról, hogy színeredeti költőnek tartanak. Megpróbálom a legszebb könyvet adni nemzetemnek, amit adni tudok. Hogy mint a középkori másoló, odairhassam elejére: olvasásuk szívesen, mert igen szép.” A szépség átadásának vágyából születnek meg műfordításai, amelyekben a költő és a filológus egyenrangú társ. E kettő nem választható mesterségesen széjjel. Az érdeklődés és az alkotás szenvedélye egyformán közrejátszik a mű megszületésében. Irodalomtörténeti rangsorolás szerint azonban műfordításai, tanulmányai, kritikái, szerkesztési elvei és gyakorlata mind csak kiegészítői költői munkásságának.

Költői és emberi fejlődésében később a szépség átadásának elvont vágyát felváltotta a konkrét felelősségtudat. Most neki kellett vállalnia a prófétaságot. Már nem elvonulásával mondott ítéletet, hanem mesterségének eszközével, a szóval. „S ez az oka amért — mondom, még betegem s nagy fájdalomak között — majd két hete rovgatom ezt az írást, szinte soronként, ahelyett, hogy egy aktuális politikai nyilatkozat egyszerű aláírásával könnyítettem volna a lelkiismeretemen. Politikához semmi közöm; ... Író vagyok, a szellem embere ... Az én szolgálatom megőrizni népem legtisztább erkölcsi hagyományait, nem engedni, hogy az igazság szelleme elavuljon. A kezdődő barbárság lármája közt ébrentartani a lelkiismeret sajnó nyugtalanságát.” Ez a sajnó nyugtalanság íratja vele Széchenyi olvasásakor: „Szinte ajtónk előtt a rettenet, amit Széchenyi a »csillagokból olvasott«. »Vér és vér mindenütt! A testvér a testvér, a népfaj a népfajt fogja mézárolni engesztelhetlenül és örülten. Keresztfet rajzolniak vérből a házakra, melyeket le kell égetni.« Ki fogja e rémségek küszöbén sorsunkat vállalni? Reformszavaktól hangos a levegő, s újból divat lett köztünk a Széchenyi póz ... Itt is, ott is föltoják ujjukat, mint a szeleburdi stréber az iskolában ... Csodálkozom és ijedtség fog el. Szobámba vonulok s föllapozom az igazi Széchenyi írásait. Lapjaikról a pokol levegője csap ki, a vigasztalan szenvedés tűrhetetlen atmoszférája. Bár mentül gyakrabban föllapoznák ők is. Ez az ellenméreg.” Babits Széchenyi olvasásában, az író szavaiban látta az ellenmérget. „Tökéletes szabadság kellene: ami nem adatott meg a politikusnak. A politikus a viszonyoktól függ. A cselekedet sohasem szabad. Szabad csak a gondolat lehet e földön; és a szó, a kimondott gondolat. De ez néha már maga is cselekedet. Sőt a legnehezebb része a cselekedetnek: a kezdete.”

Babits megtette ezt a lépést. Ezt érezték írásaiban kortársai. 1938-ban, *Írás és olvasás* c. kötetének megjelenésekor, Gyergyai Albert foglalta össze Babits könyveinek jelentőségét. „De mit is jelent nekünk Babits maga, könyveiben és könyvein túl, költészete, műveltsége, szellemvilága javain túl? Stílust; állásfoglalást; formát — egy formátlanul széthulló világban. Mert — ugye tudjuk — a stílus nemcsak a jólszerkesztett mondatok tudománya s a szavak épp úgy együtt élnek a bennük rejlő eszmékkal, mint a lélek a tessel, mint az erős gondolat a cselekvéssel.”

1941. aug. 4-én az Oedipus Kolonosban fordítása közben meghalt Babits Mihály. Halála a haladó értelmiség nagy vesztesége volt. Erkölcsi nagysága, tekintélye nem kis erőt jelentett egy lelkiismeretlen korszakban. Életműve ma már könyvtáraink része, a könyvtáré, amelyről így írt az olvasó író: „Ősök, barátok, utódok között vagyok.”

K ö r m e n d y K i n g a

A FELHASZNÁLT MŰVEK

Írás és olvasás. 1938.

Az európai irodalom története. 1957.

Keresztül-kasul az életemen. 1939.

Gyergyai Albert: „Írás és olvasás”. Nyugat, 1938/I. 451 l.

PROUST ÉS A MODERN REGÉNY

Néhány gondolat az író születésének 100. évfordulóján



Marcel Proust, a XX. századi európai regény egyik legnagyobb alakja és megújítója 1871. július 10-én született. Anélkül, hogy különösen érzékenyek lennének a jelképekre, máris megjegyzzük, hogy ez a dátum mintegy 40 nappal követi a Párizsi Kommun bukását, s mint ilyen, mégiscsak szimbolikus: arra utal, hogy a művész egy olyan korszak szülötte, amelyben a polgári rend — ahogy Zola írja — „befejezte szerepét, átlépett a reakció oldalára hatalmának és gazdagságának megőrzése végett, és... a jövő minden építő erejének reménye a népben van.” A történelem azonban egyúttal arra is tanít bennünket, hogy a művészet viszonylagos önállósággal rendelkezik. Más szóval annyit jelent ez, hogy tartózkodnunk kell a sommás egyszerűsítésektől, s meg kell különböztetnünk a társadalmi dekadenciát és annak *ábrázolását*: minőségi különbséget kell tennünk a mocsár és a felszínén szétterülő tavirózsa gyönyörködtető szépsége között! Nem mintha lényeg és jelenség nem függne össze! Egybecsengés van tehát jelen esetben is az író által élt életforma, a világlátás és a megjelenítés

módszerei között, de hinnünk kell abban, hogy egy nagy író szándéka sohasem egy rothadó világ apologetikája, hanem — talán még ezen a távoli példán sem felesleges utalni Engelsnek Balzac-kal kapcsolatban tett megjegyzéseire „a realizmus diadaláról” — könyörtelen paródiája, de legalábbis fájó elsratása.

Elismerjük, szokatlan ez a megközelítési mód éppen Proust kapcsán. Elmefuttatásunkat azonban annak a magyar olvasónak szánjuk, aki idehaza *Krúdy Gyula* példáján ismerhette meg, mit jelent, ha egy író olyan osztály hanyatlását tüzi toll-hegyre, amelynek nemcsak tagja, hanem amelynek életvitelével — nem a lényegét, de a társadalmi érintkezés formáit illetően — nehezen tud szakítani. Együttérzés és távolodás, azonosulás és elidegenedés érzésként kettőssége jön így létre: „termékeny pillanat” két világ fordulópontján, amelynek sajátos jellemzője, hogy különös jelentőségre tesz szert benne az *idő* fogalma. Már Mikszáthot is ez a szemlélet tartja fogva, s legmegdöbbentőbb élménye, hogy „az idők dübörgő kereke gurul-gurul, és se a papok, se a királyok, se a hadseregek nem tudják csak egy szempillanatra feltartóztatni”. Mikszáth ezt az életerzést (az okok részletesebb taglalásába ezúttal nincs mód belemennünk) még részint az anekdotikus elbeszélés mód, részint a XIX. századi európai realizmus hagyományos eszközeivel, az *objektív idő* tudomásulvételével fogalmazza meg, Krúdynál — a világirodalom e méltatlanul ismeretlen, Prousttal párhuzamosan kibontakozott nagy művésznél — azonban továbbhalad a folyamat: az objektív idő elveszíti jelentőségét. Számos regényében (lásd: A podolini kísértet, Szindbád-kötetek) az emlékező tudat önkénye szerint mosódik egybe a múlt és jelen, s a való világ érzékelei hosszú, dallamos mondatokban ringó impressziókká oldódnak szét.

Természetesen más világot búcsúztat Krúdy, a dzsentrí, és ismét más világot Proust, a polgár. Valami közös azonban van bennük a századforduló utáni évek válságérzetéből. (S hogy stílusán is mennyi hasonló vonást idéz elő a mindkettőjük-nél meglevő, emlékezőtechnikára épülő látásmód, ezt még a jövő dolga kimutatni.) Nem célunk itt megejtetni ezt az összevetést, pusztán azt óhajtottuk érzékeltetni az évforduló alkalmából az olvasóval, hogy a Proust életműve kapcsán újra meg újra kiújuló viták korántsem olyan távoliak tőlünk, mint hihetnénk. Proust személye és alkotása, *Az eltűnt idő nyomában* című 17 kötetes regénykolosszusa ugyanis kezdettől fogva végletes ellenvélemények kereszttüzeiben áll. Magát az író legjobb barátai és ismerői is hosszú ideig csak okos társalgónak, művelt és elkényeztetett világfinak tartják, aki szelleme sziporkáit a nagypolgári és félarisztokrata szalonokban szórja el, s más tevékenységre alighanem képtelen is. A mű így először egy jóakarató, művészeti körökben sokat forgoló diletáns ujjgyakorlatának tűnik, s első köteteire nem is akad kiadó (a szerző saját költségén jelennek meg). Ezt követően — még az író életében — elkövetkezik a világhír időszeke is, mely egyforma intenzitással tart napjainkig. Ám ez sem menti a félreértettségétől. *Az eltűnt idő nyomában*-t, mely — nagyregény-kompozíciója is mutatja — még sok mindent őriz a XIX. századi

regényfolyamok örökségéből, s a hagyomány és újítás bonyolult ötvözetét nyújtja, tisztelői is egyoldalúan értékelik: olyan mű, amely a *hagyományos regénytechnika* és a *lélektan minden vívmányát* egycsapásra felrúgta s ezzel a modern epikának nemcsak nyitányát, hanem egyedül üdvözítő modelljét is megalkotta. Réz Pál a Gondolat Kiadónál 1961-ben megjelent Proust-monográfiájában idézi pl. Maurois véleményét, amely szerint ebben a regényben „a tárgy: mindegy”, majd Gide arra vonatkozó megjegyzését, hogy Proustnál egyáltalán nincs is cselekmény, s végül Ortega elmefuttatásának egy részletét, amelyben ezt olvashatjuk: „Ezekben a kötetekben senki nem csinál semmit; nem történik semmi; statikus állapotok teljesen passzív sorozata a mű.”

A prousti életmű a marxista esztétikában is élénk viták középpontjába került. Csak az idehaza könnyen hozzáférhető adalékokból válogatunk, amikor megemlítjük Mészáros Vilma *A mai francia regény* című munkájának néhány, rá vonatkozó megállapítását. „Az eltűnt idő — írja — tulajdonképpen annak a sziszifuszi küzdelemnek a regénye, melyet egy lélettől féltő ember az élet megismeréséért folytat, de úgy, hogy azért ne kelljen valóban élnie. A vállalkozás magában hordja kudarcát. Az óriásivá torzult egyéni tudat nem tud egyszerre túllépni önmagán s önmagában maradni.” Mindezt figyelembe véve a szerző kb. olyasfajta következtetésre jut, hogy Proustnál ugyan az író, mint regényhős, tudata legapróbb rezdüléseinek részletező festését végzi el, valójában azonban már csak „színesen szegényedik”, s egy olyan folyamat elindítója, amelynek végén a mindenkori epika két legfontosabb alappillére semmisül meg: a jellem és a cselekmény. Ezzel szemben Lunacsarszkij a legnagyobb elismeréssel szól a műről. Természetszerűen ő is abból indul ki, hogy Proustnál saját élete és emlékezete nagyobb szerepet játszik, mint bárki másnál, ám szubjektív élményei, mindaz, amit átélt és tapasztalt, beleszövődött „az általános és örök szimfóniába”. Az emlékek felidézésében — mondja Lunacsarszkij — Proust hatalma végtelen: „Felidézi a maga sorsát, feltárja, kombinálja, nézőpontot cserél, ha szükségesnek véli”, s mindezt az olvasóval együtt éli újra, mivel „az emlékezés nagyszerű filmjét” tökéletes művészi erővel pergeti le. Így — jegyzi meg a szovjet kritikus — Proust saját korának írója, s regénye nemcsak vibrálóan gazdag, hanem az élet művészi újjáteremtése is. Réz Pál említett monográfiája (ebből idéztük Lunacsarszkij gondolatmenetének néhány mozzanatát is) elsősorban Proust művének kompozíciós értékeire figyelmeztet. „Proust ugyan felbontotta — jegyzi meg — a regény hagyományos formáit, új elemekkel gazdagította, módosította a korábbi lélektani s irodalmi szemléletet, a szokványos időrendre épülő történetelmondást stb., de egyben óriási anyagot dolgozott fel, s izgalmas, gazdag cselekményt... formált.” Az *eltűnt idő* tehát — teszi hozzá — „nem összedobált, véletlen részletek halmaza, hanem hatalmas, teljes kompozíció”, s miközben a művet indító motívumok — egészen a zárórész befejezéséig — új és új változatokban felbukkannak, egyúttal „megismerjük azt a társadalmat s azt az osztályt is”, amely a hős, a hősök sorsát körülfogja. Ennek következtében — fejt ki Réz Pál — „csalódásnál is több: veszélyes tévedés azt állítani, hogy Proust nyomán a modern regény útja az eseménytelen analitikusság, a történet nélküli részletezés volna.” Ha a most ismertett véleményekhez még hozzávesszük Pierre Abraham, az író francia marxista kritikusanak észrevételeit (amelyek szerint a lélektani jellegű első kötet után megjelennek a műben közvetlenül a társadalmi elemek is: a kispolgárok, a gazdagok, a nagyburzoák ábrázolása, az arisztokrácia balzaci ihletésű bírálata), vagy Jean-François Revel-ét (aki szerint a polgárság, főként pedig a munkátlanul élő arisztokrácia bemutatásánál Proust sokszor Tolsztoj regényeinek kegyetlen szatírját alkalmazza), akkor látható, mennyire bonyolult a kép.

Mi okozza, hogy a prousti életmű körül ilyen viták kavarognak? Nehézzé és sokak szemében problematikusá válik a megítélés már pusztán attól a szemléleti kettősségtől is, amelyre — talán nem teljesen felületes analógiák alapján — már bevezetőben próbáltunk utalni oly módon, hogy magyar példa segítségével igyekeztünk érzékeltetni a jelenség természetét. E szemléleti kettősség ugyanis szorosan összefügg az ábrázolás módszereivel. Mit jelent ez? Annyit, hogy az a Proust, akinek legfőbb írói példaképe egész pályáján Balzac, elérendő eszménye a balzaci nagyregény; az ábrázolás teljessége, aki maga is vallja, hogy a művészet feladata a tükrözés („Nem a legszellemesebb emberből lesz nagy író, hanem abból, aki tükrözni tud lenni, vissza tudja tükrözni saját életét, még akkor is, ha ez az élet csupán középszerű volt.”), egyúttal korának és osztályának gyermeke is: látásmódjában tehát — mint minden nagy íróban — ott csillognak a könyörtelen objektivitás mozaik-elemei, egyben azonban szubjektív viszony köti ahhoz a perspektíva-vesztett világhoz, amelyben él. Csaknem természetes tehát, hogy — mivel tapasztalatai körét amúgy is szűkre vonja a korá gyermekora óta jelentkező súlyos betegség — elsősorban *belső élményvilágának kimélyítésére törekszik*, önnön emlékein, reflexióin át próbálja megfogalmazni a benne feszülő mondanivalót. Csodálja tehát Balzacot, a létre jövő életmű kompozíciója

mégis inkább a francia emlékirók (Saint-Simon, Chateaubriand) teremtette hagyományra, valamint Montaigne esszéinek világára emlékeztet. Ők jelentik számára a tradíciót, az újítást pedig a korban divatos tudományos elméletek szolgáltatói: Einstein felfedezése tér és az idő relativitásáról, Bergson szubjektív idealista tézisei a kétéle időfogalomról (hogy az ugyancsak kibontakozóban levő „mélylélektani” irányzatról ne is beszéljünk!). Ismeretes, hogy Bergson tanítása szerint van külső, kronometrikus idő, s van belső, nem mérhető idő, amely csak a tudatban létezik, ám szerinte mégis ez az igazibb valóság (ezért is nevezi „durée réelle”-nek, „valóságos tartam”-nak). Bergson tétele filozófiai értelemben nem fogadható el. Érdeme azonban, hogy ráirányítja a figyelmet egy *lélektani* tényre. Arra, hogy az emlékező tudatban valóban relatívvá válik az objektív idő: olykor évek esnek ki mindörökké emlékezetünkől, máskor viszont életünk intenzíven átél, mert nagy érzelmi emóciókat sűrítő pillanatai hihetetlen erővel kelnek életre bennünk.

Bergsonnál, a filozófusnál nincs különbség az akart és az akaratlan emlékezés közt, Proust, az író azonban egyértelműen a szándéktalan, akaratunktól független emlékekkel felfolulásának tulajdonít jelentőséget művészkete szempontjából: ebben a folyamatban véli feltalálni azt a mélyáramot, amelynek sodrása a leghitelesebben kelti életre az eltűnt időt. Maga a mű is egy ilyen véletlen észlelet, egy ízézet felkeltette emléktömbbel indul, s szinte már az első 30—40 oldalon megjelenik a regénykolosszus teljes motívumrendszere. Így a cselekmény előrehaladása — noha ténylegesen mintegy 40—50 évet fog át — valóban nem kronometrikus. A szerkezet nem a hagyományos regények, hanem inkább a zeneművek felépítésére emlékeztet: a mű elején megcsendült motívumok a regény egész során új és új modulációkban térnek vissza, ugyanannak a jelenségnek mindig egy-egy új oldalát, árnyalatát hozva felszínre.

Nincs módunk arra, hogy ezúttal magunk is kitérjünk a prousti ábrázolásmódnak akár filozófiai, akár irodalomelméleti értékelésére. Mi itt csak a prousti regényépítkezés néhány jellemzőjét és néhány forrását érintettük futtában. Következtetésként pusztán annyit mondunk ki az eddigiek alapján, hogy *Az eltűnt idő nyomban* egyszerre nevezhető a XIX. századi nagyregény egyik zárókövének (az ábrázolás továbbelő teljességigénye okából), ugyanakkor pedig a XX. századi regényirodalom egyik nyitányának is. Proust műve az első nagyszabású kísérletek közé tartozik. Ismeretelméleti gyökereinél — láttuk — retrográd filozófiák találhatók, ő azonban — nagy művészként — ezeknek elsősorban lélektani igazságként használható tanulságait fogadja el és építi be művébe. Írói módszerén feltehetően sokat fogunk még vitatkozni, hiszen kétségtelen, hogy ő nyitotta meg az utat a dekadens regénykísérletek leginkább ezotérikus változatai felé (lásd pl. az elmúlt évtizedben számos változatban felbukkanó „új regényt”, melyben csakugyan megszűnik a cselekmény és eltűnik a körülhatárolható jellem, s amely irányzat képviselői nem egyszer hivatkoznak Proust-ra, mint közvetett vagy közvetlen elődjükre), az is igaz azonban, hogy *műve megtermékenyítő erővel hatott szinte az egész XX. századi világirodalomra* — még az ún. hagyományosabb típusú alkotásokra is. A polgári humanista irodalom nagy vonulatában (pl. Thomas Mann-nál, akinél *A varázshegyben* nyíltan fel is bukkan a játék az idővel) csakúgy, mint minden olyan epikus műben, ahol az események időbeli egymásutánisága ugyan megmarad, de elszaporodnak az időkihagyások s a folyamatoság helyett a dramatikus kompozíció veszi át az uralmat. Részletesebben kifejtett példaként idézzük fel Martin du Gard *Thibault családját!*

Martin du Gard egészen az otthonnal való szakításig pusztán néhány — egy-két hetes vagy hónapos — periódusban szerepelteti hőseit, Jacques-ot, s közben újra és újra évekkel ugratja az időt. A cselekmény folyamatossága az apa halála körüli időpontban áll csak helyre, amikor azonban egyszerre két irányban haladnak az események: részint előre, az apa halálának pillanata felé, részint hátra, a múltba, s így visszamenőleg világosulnak meg apránként a szakítás motívumai. A folyamatosság Oscar Thibault halála után sem szakad meg. Újabb fejlemény azonban, hogy ezúttal viszont végtelenül lelassul a történésidő: ólomlában járnak a percek, órák, az alig két hetet magában foglaló *1914 nyara* című részben — amely az egész nagyregény mintegy kétötödét öleli fel (!) — az író hőse minden mozdulatáról tudósít. Jacques halálával — amelyet egyébként jórészt a súlyosan sebesült vizionálásából ismerünk meg s amelynek tárgyi részletei ismét utólag kerülnek elő — újra megugrik az idő. Immár a háború végén vagyunk, amikor a gyógyíthatatlan gázmérgezésben szenvedő Antoine — szabadságidejének leteltével — végleg visszavonul a szanatóriumba, hogy bevárja a könyörtelen elmúlást. Martin du Gard-ral kapcsolatban éppen ezért szótták emlegetni, hogy „könyvelmű az időkezelése”, holott itt nézetünk szerint többről van szó. Arról, hogy az író a hagyományosabb epikai kompozíció megalkotása közben — éppen a cselekmény dramatikus feszítőerejének fokozására — tudatosan él a Proust-életmű feltárta lehetőségekkel. Persze, Proust kapcsán emlegetni a dramatikus sűrítést

egyelőre paradoxonnak tűnik, hogy azonban a két mű között van szinte közvetlen „áthallás” is, annak bizonyítására érdemes összevetnünk a híres teasütemény-mozzanatot Proust-tól Antoine Thibault szanatóriumi naplójának egyik részletével.

Proustnál — a madeleine nevű teasütemény megízlelésekor — így indul meg az emlékfolyam: „Abban a pillanatban, amikor ez a korty tea, a sütemény elázott morzsáival keverve, odaért az ínyemhez, megremegettem, mert úgy éreztem, hogy rendkívüli dolog történik bennem. Bűvös öröm áradt el rajtam, elszigetelt mindentől, és még csak az okát sem tudtam.” A régi, nagynénjétől kapott sütemények zamatát ismeri fel tehát, s ettől kezdődik el az asszociációk áradása a múltba: „...mihelyt így sikerült felismernem ennek a teába áztatott madeleine-darabkáának az ízét, amelyet nagynénemtől kaptam (bár akkor még nem tudtam és sokkal később fedezhettem csak fel, miért tesz ez az emlék boldoggá), az ódon szürke ház utcai része, ahol nagynéném szobája volt, azonnal odailleszkedett, mint egy díszlet, ahhoz a kerti kis pavilonhoz, amelyet a ház mögött szüleim számára építettek (ez volt az a csonka szárny, amelyre eddig egymagában emlékeztem); s a ház után a város, a Fötér, ahova elküldtek ebéd előtt, az utcák, ahol reggeltől estig s minden időben járkálhattam, az utak, amerre szép időben sétálgattunk. S mint abban a japánoktól annyira kedvelt játékban, ahol egy vízzel telt porcelánedénybe egyforma apró papírdarabokat vetnek, s amelyek a nedvességben kinyújtózkodnak, összecsavarodnak, megszíneződnek, szétkülönböznek, virágok lesznek, vagy házak, megfogható és felismerhető alakok — ugyanígy kertünk minden virága éppúgy, mint Swannék parkjáé és a Vivonne vízirózsái és a falu lakói és apróka házaik és a templom és egész Combray és a város környéke, mindaz, ami formát nyer, mindaz, ami szilárdná válik, város és kertek így szálltak fel az én csésze teámból...”

Antoine Thibault „13-án, este” jelzésű naplórészlete után a „Hajnali 1 óra” feliratú passzus pedig ezeket a sorokat tartalmazza: „Emlékezés. (Különös dolog félbeszakítani az álmodozást és visszamenni a gondolatlátszís fonalán, megfordított irányban követni a gondolat útját egészen a kiindulópontig.)

Ma este, amikor Ludovic behozta a tálcát, a sótartó födele, amely rosszul volt odaerősítve, a tányérra hullott, és megcsendült.

Alig vettem észre. De egész este, kezelés alatt, vetkőzés közben s mialatt jegyzeteimet másoltam, folyton apámra gondoltam. Régi emlékek vonultak el szemem előtt, családi étkezések emléke, a rue de l'Université-beli hallgatag vacsorák, Mademoiselle de Waizé apró keze az abroszon, vasárnapi ebéd Maisons-Laffitte-ban, nyitva az ablak, napfényben ragyog a kert stb...

Miért? Most már tudom. Mert a porcelánra hulló sótartó-fedő csendülése (gépiesen) azt a különös neszt idézte föl, amelyet apa csíptetője hallatott, amikor az étkezés kezdetén apa súlyosan leült a helyére és csíptetője, amely egy zsinóron lógott, tányérja széléhez ütődött.”

Mit akarunk ezzel a példával igazolni? Nem okvetlenül azt, amit önmagában sugall, hogy ti. a XX. századi világirodalomban a hasonlóan meglepő egyezések valóban nagy számban fordulnak elő, s valamiféle direkt hatásról tanúskodnak. Proust művének számos megoldása — a fentebb már röviden érintett tényezők miatt — a nyugat-európai epika „levegőjében volt” (Joyce pl. a saját regénytechnikáját anélkül alakította ki, hogy egyáltalán tudott volna akkor még Proustról). Inkább csak azt óhajtjuk ismételtelen hangsúlyozni, hogy Proust — aki a hagyományos regénystruktúrában valóban a legelső között végzett lényegbe vágó változtatásokat — nemcsak, s talán nem is elsősorban a mindenáron való kísérletezők táborát bátorította. Formateremtő leleménye, szemléleti újdonsága mélyáramként hatolt be igen sok, nem egyszer egészen különböző alkatú és invenciójú alkotó életművébe. Nemcsak a két világháború közötti francia polgári irodalom derekhada tanult tehát tőle, nem is csak az „új regény” olyan képviselői, mint pl. Nathalie Sarraute és Michel Butor, hanem Proust-hatást emlegetnek az olasz Pirandello egyik-másik gondolatában, vagy Italo Svevo, Alberto Moravia és Pasolini művei kapcsán is, hasonlóképpen a német Hermann Hesse-nél és az osztrák Robert Musilnál — hogy csak a leginkább ismert példákat említsük. Legfőbb jelentősége azonban, hogy a tudatregény emlékezőtechnikája fermentálta — más összefüggésekbe és gondolatrendszerek szolgálatába lépve — a haladó európai regényirodalom jelentős részét is. Ma már senki nem vitatja, hogy pl. Semprun *A nagy utazás* című regénye a belé zárt életanyag döbbenetes mélységét tovább tudja fokozni azáltal, hogy a cselekmény egyszerre fut a kronometrikusan mérhető — s egy valóságos utazást rögzítő — jelenidőben, s a múltban, az akkor megtett út gyötrelmes stációit a fasizmus poklában az emlékek rapszódikus egymás mellé kapcsolásával örökítve meg. Így tekintve talán azt sem tarthatjuk már paradoxonnak, amit — a Thibault-ról szólva — a dramatikussá sűrítés célzatáról említettünk: a *prousti módszer* végső soron hozzájárult ahhoz is, hogy

korunk irodalma a kifejezés olyan koncentrált lehetőségeit teremte meg, amelyek egyidejűleg adják vissza a *tényleges történet* és a *meditációt*, a jelent és a múltat, a hős kétféle énjét — a tegnapit és a mostanit —, a kettő egymáshoz való viszonyát, s mindezekkel együtt a *jellem- és társadalombrázolás* új útjait.

Szapannos Balázs

LENGYEL JÓZSEF 75 ÉVES



Első versével *Kassák* lapjában, a *Tett*-ben jelentkezett. Egyike volt a Kommunista Magyarországi Pártja alapítóinak. Azóta két világháború, két forradalom zajlott le hazánkban. Életét hosszú és áldatlan emigrációs évek keserítették. Amikor — öt éve — *Katona Éva* az *Élet* és *Irodalom*-ban interjút készített vele, számbavette, hogy az irodalmon kívül hányféle foglalkozásból kellett megélnie: „Volt... olajipari írnok, munkanélküli, egy műkereskedő exporttanácsadója, külpolitikus, referens az antiimperialista ligánál és a szakszervezeti internacionáléban, lágerlakó, katonai szemleíró, kaszás, segédmunkás, favágó, kőhordó, zsákoló, felcser, sírásó, szénégető, földműves, botanikus és mindvégig és mindezek mellett nemzetközi forradalmár és magyar író.”

Lehet, hogy két igazi hivatásának leírásai sorrendje véletlen (bár az ő *pon-tosságához* az esetlegesség nem illik); mégis hiszem, hogy magasrendű írói-gondolkodói elhivatottságát ráadásul adta számunkra, makulátlan forradalmár-élete mellé.

Műve és élete egymást kiegészítő egységben jelentkeznek. Művészi elveit és elvi művészetét egy rendkívüli alkotói példakép szintézisében kell felfognunk. Nem véletlen, hogy ő maga legkedvesebb írásainak az *Igéző-t*, a *Kicsi mérges öreg-ur-at* és a *Hidépítőket*-et, ezt a különleges, a magyar reformkort idéző dialógust tartja. Mindháromban ugyanis szinte lepárolt, végsőkig kristályosodott, lényegét tükröző formában jelentkezik az az erkölcsi magatartás, melyhez — véleményem szerint — leginkább az angol utópistáé, *Morusé* hasonlítható. Ez a következmények ismeretében is tántoríthatatlan ragaszkodást jelent a helyesnek és igaznak bizonyult alapelvekhez. Azaz: a művészi haladásban a személyes *kockázat* vállalását a társadalmi fejlődés *biztonsága* érdekében.

E magatartást becsülik, tisztelik olvasói, s 1963-ban kapott Kossuth-díjával kifejezte elismerését a hasonló célokat kitűző irodalompolitika is.

Nem érzem túlzásnak azt sem, ha legpolitikusabb írónknak nevezem. Nemcsak azért, mert erkölcs és politika összefüggései felszabadosulás utáni irodalmunkban nála jelentkeznek a legélesebben, hanem azért is, mert kommunista-ként százszázalékos teljesítményre törve e forradalmi gyakorlatot tudatosan az írói munka elé helyezi, hitelesítve a *liebknechti* megállapítást: „A cselekvésért való felelősséggel szemben áll a tétlenségért való felelősség”.

Ő is idézi. És valóban, akkor, amikor közvetlen cselekvésre volt szükség, bármennyire is tisztelte önmaga és mások művészi alkotómunkáját, *ahhoz* képest tétlenségnek minősítette. A helyes sorrend törvényének ellentmondást nem ismerő betartója, az irodalomban az aranyjános igazság hatalmának *szolgája* is tud lenni. Több mint ötvenesztendő — bár csaknem két évtizedre kényszerből megszakított — írói pályájának tanulságául ezt jelöli meg: „az igazat írd, ne csak a valódit”. Ehhez keveset lehet hozzátenni. A 75 éves alkotót ünnepeelve legfeljebb csak ennyit: reméljük — s van rá jelünk, hogy így lesz —, minél többen választják megifjodó irodalmunk képviselői közül mottónak ezt a — formai szabályoknál és tematikus

meghatározottságnál fontosabb — irodalmi „törvényszerűséget”, annál maradéktalanabban teljesítik kötelességüket azzal a közösséggel szemben, amelyről és amelynek irnak. Mert — azt hiszem, nyugodtan megkérdezhetem — mi más teljesít Lengyel József, mint kötelességét? Életét a valódi forradalomnak, tehetségét az igazi irodalomnak adja. És ez életművének megközelítően pontos summázata is lehet. Örvedetes, hogy az életmű építőkövei, az eddigi művek, kü-

lönösen a legutóbbi félévtizedben szép számban jelennek meg. Így az olvasók — támaszkodva Szabó József: *Lengyel József alkotásai és vallomásai tükrében* c. életrajzi kalauzára (Szépirodalmi, Arcok és vallomások sorozat, 1966.) egyre jobban megismerhetik az író összetéveszhetetlenül egyéni és — mint az *Igézó* 1970-es televíziós feldolgozása is bizonyította — modern művészetét.

I s z l a i Z o l t á n

M Ű V E I B Ő L

Mit bír az ember? (kisregények) Szépirodalmi, 1965.
 Mért a mérhetetlent (összegyűjtött munkái). Szépirodalmi, 1966.
 Tükrök (cikkek, riportok). Szépirodalmi, 1967.
 A tudás fája (elbeszélések). Kozmosz, 1968.
 Visegrádi utca (riportok). Kossuth, 1968.
 Prens Ferenc hányatott élete (regény). Szépirodalmi, 1969.
 Ézsau mondja (elbeszélések, drámai művek). Szépirodalmi, 1968.
 Újra kezdet. Magvető, 1970.
 Trend Richárd vallomásai, avagy ante, apud, ultra, trans. Magvető, 1970.
 Bécsi portyák (útjegyzetek). Magvető, 1970.
 Hidépitők (történelmi regény). Magvető, 1971.
 Igézó (összegyűjtött novellák). Magvető, 1971.

BESZÉLGETÉS VASVÁRI ISTVÁNNAL



Vasvári István költő és könyvtáros. Verseit felnőttek és gyermekek szívesen olvassák. Tíz év óta szerkeszti a Szabó Ervin könyvtár lapját, a *Könyvtári Híradót*. Már több kitüntetést kapott, az idén SZOT díjat. Neve külföldön sem ismeretlen, költeményeiből tíz nyelven készült fordítás. Irodalmi működéséért a Fülöp-szigeti Quenzon City egyeteme díszdoktorává avatta, a Költők Nemzetközi Szövetsége 1966-ban aranyéremmel tüntette ki.

Pályája elég változatos. Volt vízvezeték-szerelő, pedagógiai otthon vezetője és tisztviselő. 1941-ben munkaszolgálatra hívták be, s innen csak három évvel később szabadult. Amikor a szovjet front közeledett, Szatmárudvariból egy nagyvárad barátjával sikerült megszöknie. Utána Váradon az ottani Nemzeti Segély sajtóosztályát vezette és szerkesztette a *Népnevelő* című lapot. 1947-ben tért haza, s itt hasonló beosztást kapott: 1949-ig a Nemzeti Segély folyóiratát, a *Magyar Jövőt* szerkesztette. 1950 után „szabadúszóként” írásából élt, 1957 és 1960 közt a *Néphadsereg* című lapnak volt olvasószerkesztője. Azóta a Szabó Ervin Könyvtár tudományos munkatársa.

Első kötetei a felszabadulás előtt jelentek meg.

Amikor felkerestem, hogy gratuláljak a SZOT díjához, megkérdeztem tőle, hogy mi-képp tudott akkor egy költő megélni.

— *A túlnyomó többség hozzám hasonlóan — a verseiből sehogysem. Baloldali nyomdászok vállalták ugyan a verseim kinyomtatását, de az eladásuk jóval nehezebb ügynek bizonyult. Arukból többnyire még a nyomdaköltséget sem tudtam fedezni. Hitelezőim azonban mindig megértők voltak, sohasem pereltek be. Tudták, hogy amint lehet, fizetek.*

— Ötödik kötete, a *Fegyvertelenül* közvetlenül a munkaszolgálatból való menekülése után került ki a sajtó alól. A súlyos megpróbáltatások nem bénították meg egy időre az alkotó kedvét?

— *Ebben a füzetben régebbi költeményeim olvashatók, olyanok, amelyeknek kéziratát a legrosszabb időben is magamnál tartottam. Egyszer majdnem ráfizettem erre! Megmotoztak minket, s a kéziratot csak nehezen tudtam a szalma alá rejteni.*

A tábori csendőrök kivégeztek volna, ha megtalálják. Másnap azonnal elégettem őket. Előzőleg azonban addig mondogattam magamban, hogy megtanultam kivülről. Váradon csak le kellett újból írni.

— Első kötetei csendes, halkszavú, a természet szépségeiben, az alkonyban, a sárkányeresztő gyermekben gyönyörködő egyéniséget tükröznek. Ezt a magatartást, ezt az életszemléletet mennyiben változtatták meg az átélt szörnyűségek?

— *Harmonikus, békés életre vágytam, nem akartam én áldozat vagy mártír lenni, de az események elől nem térhettem ki. A háború ráeszméltetett arra, hogy a közönség iránt kötelezettségeim vannak. Iszonyúvá nőtt az önzés, a harácsolás, a gyöngébbek letiprása. Szeretem az emberiséget, és nem bírom elviselni az igazságtalanságot, akkor sem, ha nem engem sújt. „Muszáj Herkulesként” vállalnom kellett, amit a történelem rám mért. Ez a kemény, kegyellen vállalás sok mindent kisajtol belőlem, és ez meglátszik, ennek meg kell látszania költeményeimen.*

— Hogy érzi magát a Szabó Ervin Könyvtárban? A könyvtáros munkája és feladatai nem zavarják a költőt alkotás közben?

— *A kettőt könnyen össze tudom egyeztetni. Szerencsém is van, mert kartársaim — úgy érzem — nemcsak becsülnék, hanem, amit lényegesen többre tartok, szeretnek is. Így könnyű dolgozni. Szíviügyemnek érzem itteni munkámat, a bibliográfia-szerkesztést, mert olyan írókkal, költőkkel foglalkozhatok, akiket lelki rokonnak érzek. Ilyenek Illés Béla, Radnóti, Fodor József, Simon István... Tavaly könyvtárunk Mai magyar költők címmel új bibliográfiai sorozatot indított. A következő füzetek Benjámin László, Garai Gábor és Illyés Gyula munkásságáról szolgálnak adatokat a könyvtárosok, pedagógusok, kutatók és diákok számára.*

— Mint könyvtáros milyen problémák megoldását tartja fontosnak?

— *Kettőt tudok megemlíteni. Egyik sem saját munkámmal kapcsolatos, hanem a könyvtárosok összességét érintik. Az első a megfelelő anyagi ösztönzés hiánya. Az új gazdasági mechanizmus érthetővé teszi, hogy elsősorban azoknak az értelmiségieknek a helyzetén javítsanak, akik közvetlen hasznot jelentenek a népgazdaságnak, tehát a mérnökökén, technikusokén. Azonban a könyvtárosok is, meg a költők is — Kölcséyt idézve — „jókedvvel, bőséggel” szeretnék szolgálni a magyarságot. A bőség bizony hiányzik, s így a jókedv is tünedezik. A munkát elvégezzük becsülettel, de ez nem elég. Nem szabad engedni, hogy sokáig — mai, modern értelemben véve — a nemzet napszamosai legyünk. Országos szinten kellene anyagi problémáinkkal foglalkozni.*

— *A másik kérdés az emberi-baráti kapcsolatoké. Ezek megoldása majd nem teljesen rajtunk múlik. A felszabadulás utáni években számos baráti összejövetelt rendeztek. Utóbb megszűntek. Ma a könyvtárosok nem élnek társadalmi életet, munka után nem találkoznak egymással, nem törődnek egymás egyéni gondjaival, bajaival. Életünk így mechanikussá válik, a szellemnek, a léleknek a fénye hiányzik. Ez hátrányos a mindennapi munkára is, mert gondolataink megvitatására, a szellemi anyagcserére szükség van.*

Telefonhoz hívják Vasvári Istvánt. Nem akarom tovább feltartani, annál kevésbé, mert asztalán félbehagyott kéziratot látok. Észreveszi, hogy nézem a kéziratot. Csendesen jegyzi meg:

— *Ez a készülő Juhász Ferenc bibliográfia. A Mai magyar költők sorozatban fog megjelenni.*

V. M

M Ű V E I

Ifjúkori lágok. Versek. 1935. Kecskemét. Szerző kiad.
A szépség zsoldjában. Versek. 1937. Pesterzsébet. Szerző kiad.
Tizenkét lépés hosszú bolt. Versek. 1939. Székesfehérvár. Szerző kiad.
Férfiszóltár. Versek. 1942. Szerző kiad.
Fegyvertelenül. Versek. 1945. Új Csillag.
Levelek egy szovjet katonának. Karcolatok. 1946. Nagyvárad, Held ny.
Torlódo nyár. Versek. 1947. Fórum.
A dolgozó népet szolgálom. Regény. 1951. Ifjúsági.
Tizediziglen. Versek. 1957. Magvető.
Izzó őszben. Versek. 1963. Magvető.
Andersen-Nexő. Bibliográfia. 1963. FSZEK.
Végző áron. Versek. 1964. Magvető.
Tíz kicsi ló. Gyermekversek. 1964. Móra.
Írói arcképvázlatok. Bibliográfiák FSZEK. 3. Nagy Lajos. 1964. 5. Kortársaink Illés Béláról. 1965.
6. Radnóti Miklós. 1966. 7. Nyolc mártír költő. 1967.
A lélek naplójából. Versek. 1966. Magvető.
Fedezék nélkül. Versek. 1969. Magvető.
Mai magyar költők. Bibliográfiák. FSZEK. 1. Fodor József. 1970. 2. Simon István. 1971.
Három fűzfa, három nyírfa. Gyermekversek. 1971. Móra.

PETŐFI ÉS KORA

Az Irodalomtörténeti Intézetben tekintélyes kutatócsoport fáradozik a teljes Petőfi-monográfia összeállításán — a részkutatások már eddig is gazdag eredményeket, új tényeket hoztak. Ezeket a részeredményeket gyűjti egybe ez a Lukácsy Sándor és Varga János szerkesztésében megjelent kötet, amely egyben a közelgő jubileumra való fölkészülést is elősegíti, hiszen 1973-ban Petőfi születésének 150., 1974-ben pedig halálának 125. évfordulója lesz.

Az 1840-es évek ideje, különösen 1848/49 olyan fénytel megvilágított szakasza történelmünknek, hogy mindig visszatérhetünk oda tanulmányozni a megelőző századok eredményeit és megkeresni mindazokat a társadalmi jelenségeket, amelyek az azóta eltelt négy emberöltő magyar történelmében tovább fejlődtek, harcok közepette átalakultak, elhaltak vagy kiteljesedtek.

E gyűjteményes kötet szerzői elsősorban a kort vizsgálva igyekeznek kibővíteni vagy kiigazítani a költőről való ismereteinket. Versekről, költészetről alig esik szó, mégis természetesen minden mondanivaló Petőfi verseinek jobb megértését is szolgálja.

Életének eseményeivel négy szerző foglalkozik. *Martinko András* minden adatot felkutatott arra vonatkozóan, hogy hogyan alakult a költő kapcsolata 1847 elejétől 1848 februárjáig az érdekes Kovács Pál orvos és író által szerkesztett Hazánk című lappal. *Imre Lajos*, a Szolnoki Megyei Könyvtár közelmúltban elhunyt volt igazgatója az 1847. júl. 1—14. közötti tizenhárom napot vizsgálta meg. Ebben a két hétben Petőfi, egy tervezett nyugateurópai utazás helyett, másodszor járt a Felvidéken. Zsenijéhez méltó két hét volt: többek között találkozás és vita Tompával, a Bükk szépségeinek megismerése, egyszerű beszélgetések sárospataki diákokkal és tisztelgés Kazinczy emléke előtt. *Spira György* újabban előkerült dokumentumok alapján — néhányat közöl is — ismét feleleveníti a nagy napot, március 15-ét. *Mezősi Károly* a szabadszállási

követválasztást analizálja: miért és hogyan bukott meg szülőföldjén Petőfi, a követjelölt. Mezősi azt is elmondja, amit eddig tudtunk, majd kiegészíti ismereteinket a régi Jászkunság iratanyagát őrző levéltárak forrásainak adalékaival. Kiterjeszti vizsgálatát arra is, hogy a költő milyen lépéseket tett sérelmeinek orvoslására és a megválasztott Nagy Károlyt milyen módon igazolta és fogadta be a nemzetgyűlés.

A hagyományos „összehasonlító irodalomtörténet” keretébe sorolható két tanulmány. *Fekete Sándor* a korabeli német drámairomlómnak Petőfi pályakezdésére gyakorolt hatását vizsgálja. Milyen gyenge mesterek és milyen lángeszű tanítvány! A romantikus és érzelmes művekből is a forradalmi eszméket és a humanizmust tudta megtanulni. *Kiss József* írásában verseket is találhatunk — németül. Megbízható pontossággal sorra veszi a Nemzeti dal egykorú öt német fordításának történetét, kitérve arra is, hogy milyen okok vezették a németnyelvű, zsidó valóságú, magyar érzelmű újságírókat Petőfi fordításához. Ebbe a témakörbe sorolható *Hermann Éva* írása is, amely a rendkívül hiányos magyar vonatkozású német nyomdászattörténethez nyújt új adalékokat. *Wigand Ottó* lipcsei könyvkiadó neve ismert nálunk: 1817 és 1827 között Kassán és Pesten működött. Kevésbé ismert azonban, hogy visszatelepelve Németországba, milyen szenvedéllyel küzdött tovább a sajtószabadságért, mennyi haladó kiadvány, köztük az itt ismertett Anti-úrbérváltás c. vitairat jelent meg nála.

1848/49 a magyar sajtó újjászületésében is emlékezetes dátum. A Landerer nyomda lefoglalásának szinte már tablová merevedett nagy jelenete csak befejezése volt az osztrák cenzúra ellen folytatott harcnak. *Kovács Magda* a cenzúra reformkori történetéhez nyújt új adalékokat. *Urbán Aladár* kutatásai a Fővárosi Levéltárban a Márczius Tizenötödike c. lap ellen 1849 májusában indí-

tott sajtóper lefolyását tárták fel. A fel-
számolt Habsburg cenzúra helyett ezt a
pert már a magyar miniszterium indi-
totta a radikális baloldal leszerelése és
megosztása érdekében.

*Trócsányi Zolt, Varga János és Ba-
lázs Péter* portrét, illetve körképet rajzol
a forradalmi idők szereplőiről. Trócsányi
Teleki Sándort mutatja be, a „vad gró-
fot”, a Petőfi barátjául elismert egyet-
len „eleven” grófort. Tevékenységéből er-
délyi országgyűlési működését emeli ki.
Varga a Petőfi által gúnyosan „dicsősé-
ges nagyuraknak” nevezett arisztokrácia
1848. március 15-e utáni viselkedését áb-
rázolja jellemző képekben. Balázs az
egyik ismeretlenebb márciusi ifjú, Lu-
kács Sándor működését választotta ta-
nulmányának témájául. Újonnan felku-
tatott adatai Győr helytörténetére vo-
natkozóan is nagyon érdekesek.

Vörös Károly a kötet sorrendben első
írásában irodalomszociológiai kísérletet
végez. Arra igyekszik választ kapni,
hogy a korabeli Pest nagyrészt német
anyanyelvű kispolgársága hogyan fo-
gadta Petőfi költészetét és különösen
forradalmi egyéniségét, politikai szere-
pét. Megállapításával — mely szerint
azok is, akik egyáltalán megismerték,
különböző képet alakítottak ki róla s
még ez a kép is változott az idővel —
egyetérthetünk, hiszen a magunk Petőfi-
képe is alakult az érdekes tanulmánykö-
tet olvasása során, s reméljük, hogy még
sokoldalúbb és teljesebb lesz. A fiata-
lokat is újra meghódítja költészete, ha
a jubileumot az iskolák és könyvtárak
megfelelően használják majd fel. (Akadé-
miai, 707 l. 92 Ft.)

Marót Miklós

A SZOCIALISTA REALIZMUS

Míntha a sors — vagy a könyvkiadás
— akaratlan iróniája fejeződné ki abban,
hogy a közkedvelt „izmusok” sorozatban
jelentette meg a Gondolat ezt a csak-
nem ezer oldalas szemelvénygyűjte-
ményt. Vagyis a szocialista realizmus kö-
rül zajló viták bemutatásának olyan so-
roztatban jutott hely, amelynek egy ki-
vételtől eltekintve minden kötete egy-
egy stílusirányzat kérdéseivel foglalko-
zott, olyan irányzatokéval, amelyek ép-
pen stílusjegyeik alapján határoldódtak el
más irányzatoktól, függetlenül még at-
tól is, hogy az azonos stílusjegyek eset-
leg gyökeresen ellentétes politikai és vi-
lágnézeti tartalmak hordozói voltak (pl.
a „Futurizmus” c. kötetben egyaránt he-
lyet kapott a Mussolini mellé szegődött
Marinetti és a már ifjúkorában is radi-
kálisan baloldali Majakovszkij is). Holott
ha valamiben, akkor abban ma már
nagyjából egyetértenek mindazok, akik a
szocialista realizmust létezőként ismerik
el, hogy nem stílusirányzat, nem a stí-
lusban keresendő azok a lényegi voná-
sok, amelyek megkülönböztetik mindat-
tól, ami nem szocialista realizmus.

A gyűjteménynek ez a véletlen, és a
kiadás formájában megnyilvánuló iró-
niája jelképe lehetne annak a ma is meg-
levő helyzetnek, hogy a szocialista rea-
lizmus fogalma még a legalapvetőbb ele-
meiben sem tisztázott, annak ellenére,
hogy sokan már évtizedek óta mint ma-
gától értetődőt, nyilvánvalót használják.
A fogalom tisztázásának hiánya akkor
tűnik föl, ha gyakorlati alkalmazására
kerül a sor akár a kritikában, akár az
irodalom- vagy a művészettörténetben.
Ha azonban valaki szocialista realista-
nak nevezett alkotókat akar felsorolni,

akkor már nem okoz nehézséget Gorkij,
Fagyevjev, Babel, Eluard, Aragon, Brecht,
Becher, Siqueiros, Majakovszkij, József
Attila, Nazim Hikmet, Jiří Wolker, An-
dersen-Nexö és még néhány más husza-
dik századi író, költő, festő megnevezése.
De mihelyt a kérdést megfordítjuk, és
arra keresünk választ, hogy melyek azok
a művészi, esztétikai jellemzők, amelyek-
nek alapján *mint művészeket* egy fedél
alá hoztuk őket, a válasz azonnal bonyo-
lultabb lesz: ha nem a társadalmi és po-
litikai szándékot, hanem a művészi meg-
oldást vesszük figyelembe, hogyan alkal-
mazható a szocialista realizmus fogalma
pl. a modern képzőművészetek vagy ze-
ne esetében? Az egyes művek értékelése
nem marad-e teljes egészében a szubjektív
megítélésre, az intuícóra, ha a szocia-
lista realizmus nem nyújt fogódzókat
olyan, igen jelentékeny szintkülönbségek
megragadására, mint amilyenek pl. Jó-
zsef Attila és Becher, Babel és Bredel,
Majakovszkij és az ő gesztusait repro-
dukáló Jevtusenko között fennállnak. Ha
a szocialista realizmust lényegéből kö-
vetkezően nem formai szempontból ha-
tározzuk meg, mi az értelme ennek a fo-
galomnak egy szocialista és egy nem-
szocialista szemléletű nonfiguratív festő
megkülönböztetésénél? — és folytathat-
nánk még hosszan a kérdéseket, amelyek
körül a több évtizedes zajló viták után
sem oszlott el a homály.

Köpeczi Béla összeállítása voltaképpen
ezekből a vitákból ad bőséges izelítőt,
persze anélkül, hogy a végső tisztázásra
igényt tartana. A szocialista realizmus
fogalmát, mint a legtöbben, ő is igen tág
értelemben használja: „a szocialista rea-
lizmus nem stílus, még csak nem is kor-

stílus, hanem a valóság feltárásának és ábrázolásának módszere, amely a forradalmi munkásmozgalomra és annak ideológiájára épül, és különböző stílusirányzatokban nyilvánulhat meg". A fogalmat történetileg értelmezi, vagyis feléje irányulónak tekint minden olyan művészi törekvést az elmúlt másfél évszázadban, amely a munkásosztálynak a társadalmi valóság meghódításáért vívott harcával párhuzamosan, annak művészi megnyilvánulásaként élt és fejlődött.

Ebben az értelemben látja Köpeczi Béla az új típusú művészi magatartás- és szemléletmód csiráit az első részben felsorakoztatott szemelvényekben, amelyekben — hogy csak a legkimagaslóbbakat említsük — Fourier, Saint Simon, Owen, Petőfi, Georges Sand, Hugo, Zola, Tolsztoj, Shaw, A. France, R. Rolland, Plehanov, valamint — természetesen — Marx és Engels írásai szerepelnek. A fogalom történetének második periódusa: 1905—1917. Itt elsősorban az érlelődő oroszországi, a magyar és a német baloldali mozgalmak néhány művészeti kérdésekkel foglalkozó dokumentuma (Lenin, Lunacsarszkij, Gorkij, Plehanov, C. Zetkin, K. Liebknecht, K. Kautsky, Ady, Bölöni György, Szabó Ervin stb.) hivatott bemutatni a korszak művészeti és művészetpolitikai vitáit. A következő rész: az európai forradalmi fellendülés, majd ennek lassú hanyatlása, illetve az új történelmi korszak belső konszolidációja a Szovjetunióban — mindez a művészeti viták tükrében; a Magyar Tanácsköztársaság kultúrpolitikai vitái (Lukács György, Kassák Lajos, Kun Béla). Ennek a periódusnak záróakkordja és egyben a

fogalom történetének fordulópontja az OK/b/P Központi Bizottságának 1932-es határozata s ezzel egyidőben a „szocialista realizmus” fogalom jelentkezése.

Rövid idővel később a szocialista realizmus jelentése sematizálódott, így a következő rész (1932—1956) többnyire a körülötte zajló nyugati vitákat idézi (Aragon, Eisler, Caudwell, Brecht, Visconti, Siqueiros stb.). Ezekben belül az 1945—1956 közötti periódusból válogatott szemelvények tartalmazzák a fogalommal kapcsolatos, jórészt Lukács György realizmus-konceptiója körül kialakult viták főbb elemeit. Az utolsó rész, amely 1956-tól, a XX. kongresszustól napjainkig tartó időszakot öleli fel, a szocialista realizmus fogalmának perújrafelvetését, annak egy-egy fontosabb állomását illusztrálja.

Már ebből a futólagos áttekintésből is látható, hogy szinte teljesíthetetlen, a legjobb esetben is csak egyszerűsítésekkel és kihagyásokkal megvalósítható feladatra vállalkozott a kötet szerkesztője. A sorozat kötetei nem is arra hivatottak, hogy tudományos kérdéseket tisztázzanak, vagy extenzív tablót nyújtsanak egész történelmi korszakokról. Mégis meg kell említenünk, hogy teljesen megkülönböztethetetlen a kötetben sok olyan irányzat, nézet, művészi mozgalom, amely ugyan — akárcsak a szocialista realizmus — társadalmi irányultságú, de a rokon vonások ellenére sem mosható egybe vele. Erősen problematikus pl. az első, a fogalom előzményeit taglaló részben, hogy ott egyaránt helyet kapott V. Hugo, majd Herwegh igen jelentéktelen és korlátoltan bombasztikus verse, utóbb Petőfi, Wagner, Baudelaire. Ezzel a módszerrel az „előzmények” a végtelenségig, vagyis a teljes tartalmatlanságig volnának tágíthatók. Hasonlóképpen kérdéses, hogy jogosult-e a húszas évek szovjet elméleti vitáin belül a frontok ilyen elsimítása, amely majdnem teljesen lehetetlenné teszi a hagyományos realista stílusú szocialista irodalom, a proletár avantgard és az „útitársak” közti különbségtevést, ezzel azt a véleményt sugallva, hogy alapjában véve kimondatlanul már az akkori vitákban is jelen volt valamiféle egységes irodalmi és művészeti koncepció. Sajnálatos, hogy a minden vita mögött meghúzódó középponti kérdéssel, amely itt a Trockij — Lunacsarszkij vitában fogalmazódik meg, mindössze egyetlen szemelvény foglalkozik. (Mint Trockij írta, „proletárkultúra nemcsak hogy nincs, de nem is lesz, s az igazat megvallva, nincs is okunk rá, hogy sajnáljuk: a proletariátus éppen azért ragadta meg a hatalmat, hogy örökre véget vessen az osztálykultúrának, és hogy utat nyisson az általános



Andruskó Károly ex librise

emberi kultúrának." Vele szemben Lunacsarszkij hangsúlyozza, hogy „ez a forradalom kimondottan osztályjellegű... meghatározott osztályt juttat uralomra annak ellenére, hogy eszményei általános emberiek... Ezek szerint, az „átmeneti időszakban” kialakuló kultúra semmiképpen sem lesz általános emberi, alaphangja pedig nyilván proletár osztályjellegű lesz...” Pedig a kérdés központi jelentőségét a húszas évek vitáiban, sőt később is, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy ez tért vissza a múlt örökségéhez való viszony, az „útítársakkal” szemben követendő politika, a Pro-

letkult kérdésének fölvetésekor, lényegében e körül zajlottak a húszas évek egyik legkiemelkedőbb kritikusanak, a kötetből sajnos kimaradt Voronszkijnak a csatározásai, ezt elemezte minden kortársánál nagyobb alapaosszsggal és mélységgel a fiatal Lukács a „Történelem és osztálytudat” több tanulmányában.

Köpeczi Béla összeállítása hasznos segédkönyv lehet mindazoknak, akik az interpretációkon túl eredeti dokumentumokban is meg akarnak ismerkedni a szocialista realizmus körüli problémákkal. (Gondolat, 1—2. kötet. 47 Ft)

K ö n c z ö l C s a b a

kézikönyvtár

ANYANYELVI ÓRJÁRAT

A könyvek a nyelv, anyanyelvünk közvetítésével szólnak hozzánk, az olvasókhöz. Így igen természetes, hogy napjainkban, amikor szemlátomást növekszik hazánkban az olvasók tábora, egyre nagyobb érdeklődést tapasztalunk anyanyelvünk helyes és szép használatának kérdései iránt. Ez az érdeklődés hívta életre az *Anyanyelvi Órjárat* című legújabb nyelv művelő kiadványt, amely tizenkilenc szerző munkája, olyan nyelvészeké, akik többségükben a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének munkatársai.

Ferenczy Géza, a kötet szerkesztője, az előszóban kifejti, hogy a címben szereplő *Órjárat* szavunknak az utóbbi három-négy évtizedben ilyen, új jelentése is keletkezett: „vizsgálódó, szemlélődő barangolás”. „Többféle terepe van az ilyes órjáratnak — írja. — A mi órjáratunk a magyar nyelv tág mezején tájékozódik; sok helyen megállunk több-kevesebb időre, hogy szemügyre vegyük a környéket. Ezekről az úti tapasztalatainkról számolunk be írásainkban.”

Az összesen 91 cikknek egyharmadát (32-t) a könyv összeállítója, Ferenczy Géza írta. Ruzsiczy Éva 9, Kovalovszky Miklós, Szépe György és Tompa József 7—7, Grétsy László 5, Éder Zoltán 4 cikkel, O. Nagy Gábor, Szende Aladár és Szilágyi Ferenc 3—3, Lőrincze Lajos és Szűts László 2—2 cikkel vett részt a munkában; 1—1 kis tanulmánnyal a következő kutatók vállalkoztak az „órjáratra”: P. Balázs János, Balogh Lajos, Deme László, Fábíán Pál, Gulya János, Ladó János és Vértes O. András. A legtöbb cikk lapokban már napvilágot látott, a többit e kötet számára írták.

A könyv első, kisebb felében (9—79.

oldal) „az előterepen kanyarog” az anyanyelvi órjárat, a második, jóval nagyobb részben (83—270. oldal) „a nyelvi jelenségek, a nyelvhasználat *rengetegét* pásztázza”, s ezt követi a szerkesztő összefoglaló tanulmánya a nyelv művelés néhány fontos tanulságáról és feladatáról.

Legjobban néhány írásnak a címe érzékeltetheti, hogy az első részben milyen általánosabb kérdésekkel foglalkoznak a kötet szerzői: *Mire való a nyelv művelés?, Nyelv művelésünk és közönsége, Anyanyelvünk egészsége, Nyelvünk réteget, Nyelvjárás és köznyelv, A nyelvi eszmény és az anyanyelv, Az újabb nyelvészeti irányzatok és nyelv művelésünk, Matematikai nyelvészet és anyanyelvi műveltség, Gépestés és nyelvi kultúra, A kommunikáció és a nyelv művelés.*

Érdekes cikket olvashatunk a gyermekek szókincséről, a magyarok őseinek nyelvéről, a tihanyi apátság alapítólevelének és a Halotti Beszédnek egynémely nyelvtörténeti tanulságáról s anyanyelvünk szerkezetéről. *A magyar nyelv a szomszéd államokban* című tanulmány a kötet egyik legfigyelemreméltóbb írása. *Az Igazán nehéz a magyar nyelv?* és az *Anyanyelvünk becsülete* című tanulságos fejtegetés zárja a könyv első részét.

Így érkezik el az „anyanyelvi órjárat” a mai magyar nyelvhasználat „rengetegébe”. Az itt következő majdnem kétszáz oldalas rész cikkei nagy tartalmi változatosságban és többnyire igen olvasmányos, élvezetes formában foglalkoznak a legkülönbözőbb nyelvi jelenségekkel, számos időszertű nyelvhelyességi és fogalmazási kérdéssel.

Igen tanulságos például *A szavak tengere* című írás, mely arra a gyakran fölvetődő kérdésre próbál választ adni,

hogyan hány szó van a magyar nyelvben? Egy másik cikkben arról olvashatunk, milyen szavakat használunk a ‚boldog‘ és a vele rokon fogalmak kifejezésére. (Ebben az egyetlen fogalomkörben is jól megfigyelhetjük nyelvünk szó- és kifejezéskincsének gazdagságát, lehetőségeit.)

Érdekes cikkek szólnak a ‚szavak páfordulásá‘-ról, a ‚kies hely‘ kifejezésről, a hivatali nyelvről, a nyelvi forma és az udvariasság kapcsolatáról, a szenzációhajhász stílusról, a nyelvi ‚jelmezek‘-ről, az ártalmas szóhalmozásról, a hangok versbeli szerepéről stb. (Helyesírási kérdésekkel, valamint a szép magyar beszéd kérdéseivel foglalkozó írás nincs a könyvben.)

Sajnáljuk, hogy a kilencvenegy kis tanulmány között való könnyebb tájékozódást, keresgélést nem segíti elő az ilyen kiadványokban szinte elengedhe-

tetlen szó- és tárgymutató. A tartalomjegyzék a címeknek csupa nagybetűvel való nyomtatása miatt nehezen áttekinthető, de egyik-másik cím különben sem árulja el, hogy milyen tartalom rejlik mögötte: (pl.: *Mit Oldjunk meg — hogy oldjuk meg?*, *A jóból is megárt a sok*).

Tudjuk, hogy a sajtóhibák ördöge gyakran a nyelvészeti szövegekkel is inceskedik. Örömmel állapíthatjuk meg, hogy ennek a kötetnek a nyomtatása még a nyelvészet szigorúbb mértékével mérve is csaknem hibátlan.

Mindenkinek, aki szereti a magyar nyelvet, s aki anyanyelvünknek helyes, szép használatára törekszik, figyelmébe ajánljuk az Anyanyelvi Őrjáratot. Élvezettel és sok tanulsággal forgathatja ezt minden művelt és művelődni akaró ember. (Gondolat, 279 l. 20,50 Ft)

Dr. Pásztor Emil

KÉT KÉZIKÖNYV HAZÁNKRÓL — GYERMEKEKNEK

Könyvtárosok és jó pedagógusok beszélgetéseiben gyakran emlegetett, elképzelt valóság, megvalósult álom ez a sokoldalú, élvezetes kézikönyv: az *Ezerszínű Magyarország* maga a könyvvé vált ‚tantervi koncentráció‘, mely kiegészítője lehet négy tantárgy oktatásának, ébresztője sokféle búvárkodásnak, kísérője az utazónak, forrása fejtörőknek, eldöntője vitáknak.

Ha a könyvet szakrendbe kellene besorolnom, fejtörést okozna, hová is te-

gyem? Hiszen földrajzkiadvány is, tájleírás is, bő néprajzi, gazdaságtörténelmi adalékokkal. De ugyanúgy történelmi és irodalomtörténelmi munkának is nevezhetnénk, hiszen tájakról szólva megeleveníti a múltat, azt is, amit írók mondtak versben, regényben, elbeszélésben az eltűnt századokról és azt is, ami az írók a tájhoz kötötte, s ami élete során éppen ott történt vele; helységnevek etimologizálása kapcsán szól a nyelvjárásokról, változásokról, fejlődésükről is; a műemlékekről — legyenek azok kastélyok, katedrálisok, várak vagy viskók —, a népviseletről, dalról, zenéről, táncról, népszokásról, munkáról és újra, meg újra a tájról.

Leginkább *honismereti kalauznak* nevezhetnénk ezt a kötetet, mely olyan gyönyörködtetően, érzelmeket ébresztően közli anyagát, hogy az olvasóban a személyes útiélmény emlékét hagyja.

Az *Ezerszínű Magyarország* egyik erénye, hogy nincs korhatára. A kiadó 12 éves felülieknek ajánlja, valójában már kb. 10 éves kortól a koporsóig előképzettségére való tekintet nélkül mindenki gyönyörűséggel olvashatja, és mindenki talál újat benne. Ilyen hatalmas ismeretanyag természetesen csak erős változatossággal juthat szóhoz 370 oldalon, de hát nem lexikon, nem is enciklopédia szerkesztése volt a cél. A kötet írói egy-egy tájegységről, de kerültkék a köztudott tényeket, és sok esetben eredeti, új ismereteket közöltek, egyéniségük szerint eltérő módon és szuverén döntés



alapján. Varga Domokos és Rab Nóra a népeletről, Ruffy Péter az irodalmi emlékekről, Antalffy Gyula, Tatay Sándor és Tüskés Tibor a tájról, Jobbágy Károly a történelemtől, Mocsár Gábor a kultúrhistoriáról, Ábel Olga a műemlékekről, Koroda Miklós a szőlőről és borról, Gulyás Mihály az iparfejlődésről mond többet a választott tájegység bemutatása közben, de mindenki irástudása legjavát adja.

Az Ezerszínű Magyarországot tehát a legvonzóbb tankönyvnek is nevezhetnénk, amely szárnyakat adhat a tanításnak. Ahol fölhasználják, forgatják, ott lelkesedéssel szólnak róla. Bár jutna el mindenüvé, és bár követné 21 000 példányos első kiadását újabb. Egyetlen hiányt azonban szóvá kell tennünk: ilyen fajta munkát nem volna szabad kiadni név- és tárgymutató nélkül! (Móra, 372 l. 38 Ft)

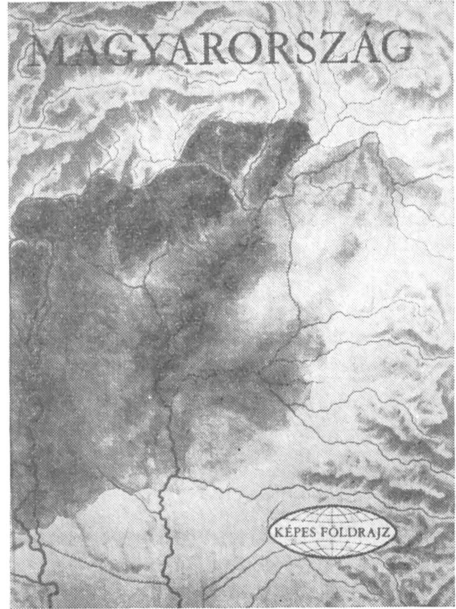
*

Évek óta panaszoljuk, hogy földrajz tankönyveink unalmasak, fárasztóak, s maga a tantárgy oktatása — hacsak egy-egy kiváló tanár lélekkel nem telíti — úgy vonul el a gyermekek tudata fölött, mint a termékenyítő esőt nem hullató felhő. Aki nem hiszi, tegyen próbát: érdeklődjék néhány szakkifejezés jelentése iránt 12—14 éves gyermekek körében, vagy puhatolozzék egy-egy kisebb vidéki városunk nevezetességei felől — csakhamar kiderül, hogy diákjaink tekintélyes része meg nem értett szöveget darál, de hazáját alig ismeri.

Pedig éppen a földrajztanulás volna hivatott — a történelem és az irodalom szoros kapcsolatában — a patriotizmus, az igazi honszeretet kifejeztésére. *Tüskés Tibor Magyarország* c. könyve ép-penséggel ezt munkálja: író írta — szépen, szenvedéllyel — és gyakorló tanár — világos didaktikai szándékkal.

Már indításából is ez a patrióta szelle-miség árad, amikor témáját körvonalazva bemutatja kis országunkat: nem a legszebb a földgolyón, nem őrzi a leg-gazdagabb művészi emlékeket — de szívünknek a legkedvesebb, mert egyetlen számunkra és a miénk, pótolhatatlanul, mint anyának a gyermek.

Ez a nacionalizmus nélküli, forró ra-gaszkodás adja meg a józan értékelés le-hetőségét, javaink méltó, de hivalkodás nélküli bemutatásának vonzó alaphang-ját.



A szerző fogalmakat megvilágító szán-déka szerint nem tájegységenként halad, hanem kérdéscsoportok körül tömöríti mondanivalóját: éghajlat, vízrajz, népes-ség, mezőgazdaság, ipar stb. tárgyszavai-val jelölhetnénk a fejezetek tartalmát, melyek miközben szintetikus látásmódra nevelnek, tisztázzák az alapvető fogal-makat, oszlatják az értetlenség kódét, s ami a legfontosabb: élvezetes módon te-zszik mindezt.

A 40 800 példányban megjelenő kötet a tananyag alapozásához épp úgy fölhasz-nálható, mint az összefoglaláskor; sta-tisztikai zárófejezete pedig az információ igen hasznos eszközüvé teszi, és szinte sugallja az akár könyvtárban, akár is-kolában didaktikus céllal alkalmazott fejtörők kérdéseit.

Reméljük, hogy a hazánkról szóló két kitűnő kötet mintául szolgál hasonló ki-adványok számára — minden tantárgy keretében szükség volna ilyenekre —, és bízunk abban, hogy könyvtáros-pedagó-gus összefogással felhasználásuk előse-gíti majd céljukat: az alaposabb, elmé-lyültebb, gondolkodásra és további mű-velődésre indító oktató-nevelő munkát. (Móra, 159 l. 36 Ft)

Bozóky Éva

A PERECESI „BÁNYA-MÉCS” DAL- ÉS MŰKED-VELŐ EGYLET olvasókör-renek történetét tanulmány-ban dolgozta fel Magyar András, a Borsod megyei

SZMT Központi Könyvtár vezetője. A kiadvány a szerző szerkesztésében meg-jelenő, Borsod-Abauj-Zemplén megye és Miskolc munkáskönyvtárainak tör-

ténete c. sorozat második füzeté. Az igényes kiállítá-sú, gazdagon illusztrált fü-zet hely- és művelődéstör-téneti szempontból egy-aránt érdekes.

A XIX. század második és a XX. század első fele a magyar építészetben a virágzás korát jelentette. Szinte elképzelhető a könyv alapján, mi minden épült a jelzett korszakban! Merényi sorra veszi és jellemzi az egész történelmi Magyarország valamennyi lényeges épületét, a Székelyföld legdélibb zugától a felvidéki kisvárosokig, Kárpátaljától Muraközig. Arányérzéke — a század első felének bemutatásánál kitűnően érvényesül. Nem hagyja figyelmen kívül a műemléki vonatkozásokat sem, már amennyire a szűkreszabott terjedelem engedi. Mivel maga is a műemlékvédelem szakembere, érzékenyen nyúl azokhoz az építészeti törekvésekhez, amelyekben — a múltban — a táji jelleg is érvényesült. Szépen méltatja *Lechner Ödön* építészétét, *Lajta Bélát* és a *Zrumeczky—Kós—Meggyasszay* vonalat, de megtorpan, amikor a mi korunkban kellene a hasonló törekvéseknek nyomatékosabban hangot adni (gondolunk itt *Callmeyer Ferenc*, *Makovec Imre*, *Zalaváry Lajos* munkáira), noha néhány sikerült fényképet az ő munkáikról is közöl. Mindegyik a világon igyekeznek az építészek a táji jelleget érvényesíteni, de ez a törekvés jellemző a belsőépítészetre is.

Amilyen jól és biztonságosan mozog a szerző az 1867—1944 közötti korszak megítélésében, éppen olyan bizonytalanra válik a következő évtizedek vizsgálatánál. A kortársi közelség gátolja a közismert tények kritikai elemzésében. Hogy a toronyházakat mint lakóhelyet nálunk semmi sem indokolja (de még a nagyobb népsűrűségű Nyugat-Európában is alig-alig építenek ma már családi lakások céljára ilyeneket), sem a terület, sem a közművesítés, arról a szerző nem

vesz tudomást. Szintúgy arról sem, hogy a toronyházakban nem lehet gyerekeket nevelni, hogy ez az építkezés modern lakótelepeinken milyen szociális feszültséget okoz, már pedig az ember a fontos, nem a Föld, amelyen a lakótelep épül. A toronyházak bizonyos emeletszámmon felül nem is gazdaságosak, a szűk alapterületű lakások viszonylag költségesebbek a nagyobb alapterületűekhez képest — minderről *Perényi Imre* is írt már, szerzőnk azonban meg sem említi. Pedig ez a kritika az építészeti közgondolkodás korszerűsítését is elősegítené. De nemcsak a bírálatot mulasztja el, hanem dicsérete is félrevezető olykor. Pl. *Weiner Tibor* esetében, kinek egyetlen önállóan tervezett épülete *Dunaújvárosban* látható, és köztudomásúan a legcsúnyább épület az egész városban, körül is építették, hogy ne nagyon tűnjék szembe. Mi teszi hát kiválónak mint építész? Kötetnyi írás bizonyítja az ellenkezőjét, s ezt a kortársnak is illik tudomásul vennie, ha az utóbbi évtizedekről szóló mondanivalója iránt bizalmat akar gerjeszteni.

Némely vonatkozásban viszont Merényi összefoglalása egészen újszerűen hat. *Molnár Farkasról* pl. éppen a szerző adatai alapján derül ki, milyen sok megbízásban részesült a két világháború különféle válságokkal sújtott társadalmától. (Úgyszintén *Kozma Lajos* is.)

Elfogadható Merényi elismerő véleménye ipari építészetünkről is, amely sikerültebb, mint a lakásépítészetünk. — A szépen kiállított könyvhöz nem készült index, noha azzal, mint kézikönyv, sokkal használhatóbb lenne. (Műszaki, 179 l. 22,50 Ft)

S z i j R e z s ő

A NÉPMŰVELÉSI ÉRTESÍTŐ idei első száma kitűnő beszámolót közöl *Balogh György* tollából a *Mezőkovácsházi Járási Könyvtár* kísérletéről. A könyvtárban elhatározták, hogy megpróbálják a legjobb olvasók segítségével eljuttatni a könyvet az olvasásba még be nem kapcsolódott paraszti dolgozókhoz. Azokon a külterületi helyeken, ahol nemcsak könyvtár, hanem kis könyvkölcsönző létesítésére sincs lehetőség, néhány rendszeresen olvasó parasztszasszonynál helyeztek el kisebb letéteket. Az akció, amelyet az Olvasó népért mozgalom egésze alatt bonyolítottak le, sikerrel járt. Négy asszony néhány hónap alatt nyolcvannál több olyan olvasót szervezett, akik azelőtt nem voltak könyvtári tagok.

Balogh György részletes és szakszerű beszámolója olvasmányoknak is érdekes, lelkendezés nélkül, kritikával vizsgálja az eredményt. Bár tudatában kell lennünk annak, hogy a kísérlet nem esik a közművelődési könyvtári fejlődés fővonalába, inkább a könyvtári hőskorszak módszereit támasztja fel, az adott körülmények között azonban célravezető és eredményes. Évekkel ezelőtt magunk is beszámoltunk hasonló, *Szolnok megyei* akciókról. Jó mozgalmi módszerrel ad tehát hírt *Balogh György*, s a kísérlet szépen illik az Olvasó népért mozgalom tevékenységébe. Megérdemli a könyvtárosok figyelmét.

A JELENKOR REPERTÓRIUMA 1958—1968

Az ismertetést talán azzal kellene kezdenünk, hogy némi türelmetlenségnek hangot adva folytatnánk a Könyvtáros négy-öt évvel korábbi évfolyamaiban vagy még régebben megfogalmazott kívánságokat, amelyek a tájékoztató munkához szükséges könyvtári segédeszközök kiadását sürgették, a tervszerű országos munkamegosztás elindítását kezdeményezték. (Sallai István, Szilágyi Tibor, Péter László cikkeire gondolunk.)

Ha áttekintjük a rendelkezésünkre álló újabb repertóriumokat — már csak a viszonyítás praktikus szándékával is —, enyhén szólva nem okoz nagy gondot a felsorolás. Általában hat-nyolc év telik el egy-egy ilyen kiadvány megjelenése között, s a „gyorsaságnak” ez az üteme azt bizonyítja, hogy könyvkiadásunk gazdasági okokra hivatkozva meglehetősen óvatossággal tér ki a Nyugatra, az Új Írásra, a Nagyvilág repertóriumához hasonló rendeltetésű kézikönyvek megjelentetése előtt.

1963 óta kiegészítésre vár például a többnyire agyonhasznált, nem is mindegyik könyvtárunkban föllelhető Nagyvilág-repertórium. Nehezen hihető, hogy Körtés Júlia mulasztása miatt. A Népművelési Propaganda Iroda tehát véleményünk szerint legmaradandóbb hatású funkcióját teljesíti élő folyóirataink repertóriumainak kiadásával, ha már kivüle más fórum nem akad. Gondoljuk csak meg, mennyi időt, fáradságot jelent emlékezetünkre hagyatkozva egyetlen vers, elbeszélés, tanulmány felkutatása, főleg akkor, ha kiderül, hogy a „nemrégiben” szóval jelzett időhatár néha három-négy évfolyam átböngészését igényli!

A Dunántúl, s főleg Pécs, Baranya megye kulturális életével foglalkozó kutatót, a hivatására némi körültekintéssel készülő vagy a már aktív pedagógust, a művészeti élet irányítóit, nem utolsó sorban a tájékoztató szolgálatban működő könyvtárost a Baranya megyei Könyvtár szerzeményező és feldolgozó csoportja olyan kézikönyvvel ajándékozta meg, amely nem annyira kritikai szempontú mérlegelést, hagyományosan részletes ismertetést, sokkal inkább mielőbbi termékeny folytatást érdemelne. (Akár a jelenleginél nagyobb példányszámban is.)

Addig is, amíg a folytatás feltételei megjavulnak, lássuk, hogyan használhatjuk ezt az új kiadványt! Mennyivel ad

többet, mást a korábbi, rokon műfajú kézikönyveknél?

Sajnáljuk, hogy a kiadvány szerényen elhallgatja a szerkesztő, az összeállítást irányító munkatárs és a feldolgozásban részt vevő könyvtárosok nevét. A bibliográfia, a repertórium már az idősebb Szinnyi életében is olyan önálló szellemi produktum, megbecsült tudományos munka volt, hogy nem lehetett névtelenül megjelentetni. Kiadói mulasztás is (feltehetően), hogy csak a lektor, Pál-völgyi Endre nevét tünteti fel a belső borítólapon.

A pécsi munkaközösség már első betekintésre többet ígér a Jelenkor cikkanyagának feltárásakor, mint amit szerzői betűrendes repertóriumainak nyújtanak. A többletet elsősorban a szakrendi feltárás igénye és megvalósulása jelzi, bár úgy tűnik néhány „szűrőpróba” alapján, hogy a megvalósítás nem mindenütt következetes — sajnos, még a műfaji szempontú felosztásban sem. Annyi bizonyos, hogy a tematikus keresés lehetősége — a szépirodalmi anyagot kivéve — adott az egyes fejezetek címszövegében, a tartalomjegyzékben. Közelebbi ismerkedés után viszont kiderül, hogy a tartalmi felosztás mégsem sikerült mindenütt elég szerencsésen. A bevezető utal arra, hogy „a szakrendi besorolást megnehezítették a határesetek”. Előfordult például, hogy egy könyvismertetés az író munkásságának egészét vagy jelentékeny részét érintette: a bibliográfusok szerint tanulmányá nőtt, ezért ki kellett emelni eredeti helyéről, a *Könyvismertetések* tárgycsoportjából, s az *Írások, tanulmányok egyes írókról* cím alá helyezni. Helyesebb lett volna, ha itt is, ott is szerepelteti a szerkesztő, s ha ez a teljes cím feltüntetésével terjedelmi okokból nem lehetséges, egy tételszám-utalással igazította volna el azt a kutatót, aki csak a könyvismertetést vagy csak a tanulmányt keresi. A „határesetek” tartalmi problémái nem iktathatók ki azzal, hogy a ketős tartalmat, műfajt az egyikhez igazodva egyértelművé nyilváníttuk. A szakbesztás esetlegességei miatt válik sok esetben fontosabbá a szerzői betűrendes katalógus: a Jelenkor repertóriumában is kézenfekvőbb lesz majd a szerzői mutatók szerinti tájékozódás.

A határesetekre vonatkozó, szükségszerűen jobb megoldást helyesen ismerte fel a névtelenség mögé rejtőzött szer-

kesztő az egyszerre irodalomtörténeti és helytörténeti (kifejezetten helytörténeti) írások besorolása közben, de még ott is előfordul, hogy egy-egy hangsúlyosan helytörténeti tárgyú írás (pl. Tüskés Tibor: Babits Mihály Pécssett c. írása) csak az írások, tanulmányok egyes írókról cím alatt található.

Csekély vigasz, hogy a Jelenkor sajátos arculatának ismeretében a kutatónak, a tájékoztatást végző könyvtárosnak illik több címszöveg mögé is betekintenie egy-egy téma kutatása esetén.

Ha már-már igazságtalanul, mégis csak bírálatot fogalmazunk, előrebocsátva az egész kiadvány hagyományos szolgáltatásaira vonatkozó őszinte elismerésünket, hadd tegyünk még szóvá egyetlen figyelmeztető észrevételt, kizárólag a még sikeresebb folytatás érdekében. Újabb repertóriumaink visszatérő hibaforrása, hogy a bibliográfus pusztán jó szándékú igyekezettel „szigorú” kritikai mérlegelésre, válogatásra törekszik. A bevezető hangsúlyozza is e szigorú szempontok helyenkénti érvényesítését, főleg a helytörténeti anyag csoportosításával kapcsolatban: „Csak azok az írások kerültek be, amelyek tartalmilag gazdagították az anyagot.” A bibliográfus nem tudhatja, hogy idővel akár a terjedelmében, műfaji adottságaiban egyre gazdagodó krónika-rovatból melyik közlemény

(általában jelentéktelennek minősített közlemény) válik a kutató számára fontossá. Éppen ezért bármennyire naiv óhajnak tűnik, folyóiratmutató esetében igazán kézenfekvő a teljesség igénye. Szinnyei a repertóriumok használatára c. 1906-ban írt cikkében említi, hogy neki Toldy tanácsára minden jelentéktelennek látszó cikket föl kellett vennie, azzal az indokkal, „ki tudja, nem lesz-e valakinek hasznára”. Bizony erre a figyelmeztetésre a Jelenkor-repertórium előkészítése közben is szükség lett volna, nem annyira a krónika-rovat hiányos fölvétele miatt, hanem a szigorú csoportosítási szempontok befolyásolása érdekében.

A részletekre utaló kritikai észrevételek nem cáfolhatják, hogy a Jelenkor-repertórium talán elindíthatja egyik legismertebb, országos hatású folyóiratunk tudományos igényű értékelését, megkönnyíti olyan írások megtalálását, amelyeket hiába keresünk ma még Németh László, Illyés Gyula, Veres Péter, Kodolányi, Weöres Sándor, Tersánszky, Csorba Győző, Pákolitz István és a többiek önálló kötetekben, hisz eredetileg „csak” a Jelenkor számára íródtak. Közé lesz ezekhez és a harmadik-negyedik évfolyam óta egyre igényesebben szerkesztett lap egész tartalmához a hálás utókornak is. (NPI, 267. l.)

Fazekas István

RÉGI MAGYARORSZÁGI NYOMTATVÁNYOK 1473—1600

Nemzeti bibliográfiánk alapját Szabó Károly rakta le a *Régi magyar könyvtár* 1879-ben kiadott első kötetével. Róla és munkájáról írta az egyik ismertetés a következő szavakat: „Még tegnap egyetlen ember ismerte alaposan a régi magyar irodalom termékeit: ma hozzászólhat mindaz, akiknek csak kezébe került e mű. Hálára méltó jó tanító az, aki egyszerre egy egész országot ajándékoz meg ismereteivel.”

Azóta majd egy évszázad telt el, és régi irodalmunkról való tudásunk jelentékenyen kibővült. Majdnem minden esztendőben jelentek meg adalékok újonnan felbukkant régi nyomtatványokról és helyesbítések a régen ismertekkel kapcsolatban a nyomdáról, kiadási évről vagy a szerzőről. Dézsi Lajos már a kilencszázas évek elején hozzáfogott Szabó Károly könyvének új kiadásához, de korai halála megakasztotta munkájában, kézíratai elkallódtak.

Ilyen előzmények után fogott hozzá az ötvenes években egy nagyobb munkaközösség a *Régi magyarországi nyomtatványok* (RMNy.) szerkesztéséhez, hogy a *Régi magyar könyvtár* I. és II. részét

egyesítve számba vegye mindazt, ami 1473 és 1711 közt a régi Magyarország területén magyar, latin, német, szláv, román és görög nyelven megjelent, továbbá a külföldön kiadott magyar nyelvű műveket. A 7—8 kötetre tervezett mű első, az 1600. évig terjedő időközött feldolgozó része most jelent meg.

Szabó Károly 685 XV—XVI. századi kiadást vett számba, ebből 21-ről időközben kiderült, hogy vagy sohasem létezett, vagy pedig csak a XVII. században került ki a sajtó alól. A megmaradt 664 tételt az új bibliográfia 896-ra bővítette ki, a növekedés tehát 35%. Az RMNy-nek azonban nem a kiegészítés és az adathelyesbítés a legnagyobb érdeme, hanem egy egészen újszerű, talán bibliográfiai lexikonnak nevezhető műfaj megteremtése.

Nem ismerek egyetlen könyvészetet sem, amelyik ennyi és ilyen sokoldalú ismeretet közölné a leírt művekről, amely ilyen módszerű, ilyen teljességű, ennyire használható munkaeszköz adna a rég elmúlt századok nyomtatványaival foglalkozó kutatók kezébe. Nem a címlapok, nyomdai jellegzetességek, betűtípusok

részletes leírására gondolok, mert ilyen tekintetben sok más munka messze felülmúlja, nemcsak a *Gesamtkatalog der Wiegendrucke* vagy a Nijhoff—Kronenberg féle *Niederlandsche Bibliographie*, hanem némely tekintetben még Szabó Károly is, aki — egyebek közt — betűhíven közli a teljes kolofont.

A *Régi magyarországi nyomtatványok* újdonsága és fő érdeme abban rejlik, hogy a könyvet elsősorban nem nyomdatermékek tekintik, hanem szellemi produktumnak, irodalmi alkotásnak. Megadja természetesen a bibliográfiákban szokványos adatokat, a szerző nevét, a címet, a nyomtatás helyét és idejét, a kiadót, a terjedelmet és jelzi a könyvdiszket is.

A kötetben — nemzetközi viszonylatban is úttörő kezdeményezésként — megtaláljuk a címlapok fényképeit. Egy-egy lapra 9 darab 4×6 cm nagyságú reprodukció került. A fotók mérete azonos, független az eredeti nagyságtól, tehát a kicsinyítés mérete különböző, s ezért a betűk nagyságának vagy a sorméreteknek meghatározására e képek nem alkalmasak. (Kár, hogy egyik-másik kép elmosódott és foltos, mert a szerkesztők nem tudtak minden címlapról kifogástalan fotót beszerezni.) Ez a megoldás így is feleslegessé teszi, hogy a címleírásban feltüntessék a sorvégződéseket, betűtípusokat, betűnagyságokat, mert ezek nélkül is biztos alapot nyújt a könyvtárosoknak a ezekbe került ismeretlen példányok azonosításához.

A mondottakon kívül az RMNY közli a jegyzékbe vett művek jellegét, műfaját, főbb vonásokban a tartalmát, ha a címből nem derül ki, a nyelvet is, felsorolja a járulékos részeket (ajánlás, előszó, bevezetés, függelék), a főrész beosztását, magyar nyelvű verseknél a kezdőszavakat, az esetleges korábbi és későbbi kiadásokat, azt, hogy milyen nyelvről vagy milyen nyelvre fordították, és hogy a szöveg a fordítás során mennyiben módosult. A néha két-három lapra terjedő kutatási eredmények leírásából azt is megtudhatjuk, hogy a tárgyalat művet ki, mikor és milyen célból írta vagy fordította, értesülhetünk a könyv körül netán kialakult vitáról, a szerző életrajzáról s arról, hogy a hiányzó kiadást és egyéb adatokat milyen forrás vagy ismertetőjel alapján lehetett felderíteni. A kutatási eredményekkel kapcsolatban magától értetődően nem hiányozhat, nem is hiányzik a vonatkozó irodalom felsorolása.

A művek leírását a példánykimutatás fejezi be, amely feltünteti valamennyi hazai lelőhelyet — mindegyiknél jelezve a példány esetleges csonkaságát — és a legfontosabb külföldi lelőhelyeket. Említsük meg azt is, hogy a Széchényi és az

Akadémiai Könyvtár a feldolgozással kapcsolatban megvalósított egy régi kívánságot: a csak külföldön fellelhető nyomtatványok mindegyikéről igyekezett mikrofilmet vagy xerox-másolatot beszerezni.

A 74 tételes appendix felsorolja azokat a kiadásokat, amelyeket valamilyen forrás tévesen XV—XVI. századnak tüntet fel, és részletesen megokolja, hogy ezek milyen meggondolás alapján maradtak ki a *Régi magyarországi nyomtatványok* első kötetéből.

A bibliográfia használatát számos mutató segíti elő. Ezek a következők: a) a nyomdahelyek és a nyomdászok névsora, b) azoké az 1601 előtt élt személyeké, akiknek neve valamilyen formában előfordul a könyvekkel kapcsolatban, c) a régi eseményekkel kapcsolatos földrajzi nevek mutatója, d) valamennyi mű címmutatója — tehát a szerző nevével megjelenteké is — a későbbi irodalmi elnevezéseket szintén ideértve, e) mutató a magyar nyelvű énekekről és versekről, valamint a f) himnuszfordítások latin eredetijének kezdő sorairól, g) tárgymutató, h) a régi nyomtatványokat őrző könyvtárak és egyéb gyűjtemények mutatója, i) konkordancia-jegyzékek: utalások a Szabó Károly, Sztripszky és Bianu — Hodos műveiben levő sorszámokról az RMNY sorszámaira.

A kötet nagy segítséget nyújt mindenkinek, aki az 1600 előtti nyomda-, kultúr-, egyház- és irodalomtörténettel vagy orvosi, filozófiai, természetudományi kérdésekkel foglalkozik, mert a régi nyomtatványainkkal kapcsolatos adatokat mind regisztrálja. Ezért módosított formában elismételhetjük a Szabó Károly művéről szóló egykori kritikát: ez a mű megajándékozta az egész országot a régi irodalmunk termékeiről szóló legkorszerűbb ismeretekkel.

Az RMNY sokoldalúsága azonban egy megjegyzésre késztet. Az irodalomtörténeti, szépirodalmi stb. tájékoztatás mellett kevésnek érzem a nyelvtanra, helyesírásra, nyelvjárásokra vonatkozó utalásokat. Ennek valószínű oka az, hogy a szerkesztői, lektori munkaközösségbe egyetlen nyelvész sem került be. A további köteteknél nem lehetne a munkát ilyen vonatkozásban is teljesebbé tenni?

A kötetet öttagú munkaközösség állította össze, amelyben Borsa Gedeon irányítása mellett Hervey Ferenc és Holl Béla, valamint egy ideig Käfer István és Kelecsényi Ákos dolgozott. A kiadást az Akadémia könyvtörténeti bizottsága módszertani útmutatókkal, erkölcsileg és anyagilag segítette elő. Észrevételekkel, tanácsokkal sokan mások is támogatták a szerkesztőséget, így többek közt a lektorok (Klaniczay Tibor és Varjas Béla) és

az időközben elhunyt Nagy Barna. A példamutató nyomdai kivitelezés az Akadémiai Kiadót dicséri.

A következő kötet, amely az 1601-től a nagyszombati egyetem alapításáig terjedő időszakot dolgozza fel, már munkában van, megjelenése 4—5 év múlva várható.

A terjedelem, a különleges szedés és az elkészítésére fordított hosszú idő érthető-

vé teszi, hogy az RMNy árát 630 forintban állapították meg, tehát ez a kereskedésekben kapható legdrágább magyar kötet. Csak kevés magánszemély tudja megvenni. Így annál fontosabb, hogy a társadalomtudományi szakkönyvtárakon kívül minden megyei, városi és járási könyvtár is beszerezze. (Akadémiai, 928 l., 92 t. 630 Ft)

Vértesy Miklós

MAGYAR KÖNYVÉSZET (TANKÖNYVEK)

A Magyarországon megjelent tankönyvek, egyetemi és főiskolai jegyzetek szakosított jegyzéke 1967—1968

A *Magyar Könyvészet* függelékének tekinthető tankönyvbibliográfia második kötete az 1967—1968-ban Magyarországon megjelent alap- és középfokú tankönyveket, egyetemi és főiskolai jegyzeteket regisztrálja az 1968-ban megjelent első, az 1965—1966. évi publikációkat tartalmazó kötetből ismert beosztásban. Az első rész az általános és a középiskolák tankönyveit tartalmazza, beleértve a dolgozó iskolái és a felsőfokú technikumok számára készültet is; a második rész a felsőoktatási tananyagot közli. Mindkét rész az ETO alapján kialakított szakrendben, egyszerűsített címléírással készült.

Talán felesleges külön hangsúlyozni, milyen nagy jelentősége van e kiadványfajta nyilvántartásának. Bizonyára igen nagy haszonnal forgatják majd nemcsak azok, akik egy-egy tankönyvre vagy bizonyos tantárgy tananyagára kíváncsiak, hanem a tankönyvkiadásban érdekeltek is. Segítségükre lehet ui. a tankönyvkiadás racionalizálásában, a tankönyvek számának csökkentésében, az egységesítésben, amire — úgy tűnik — nagy szükség volna. Jelenleg — amint az a bibliográfiából világosan kitűnik — más-más tankönyvből tanulják egy és ugyanazon tantárgyat a gimnáziumok, a különféle szakközépiskolák, az ipari és mezőgazdasági, a közgazdasági, a mezőgazdasági technikumok, a tanítóképzők és a szakmunkásképző intézetek tanulói, ismét másból a felsőfokú élelmiszeripari, építőanyagipari gépészeti, építőgépészeti, építőipari, gépjárműközlekedési, kereskedelmi és vendéglátóipari, könnyűipari, mezőgazdasági, távközlési, villamosenergiaipari, vízgazdálkodási technikumokban, valamint a pénzügyi és számviteli szakiskolákban.

Bármennyire elégedettek vagyunk is a most megjelent bibliográfiával, nem hallgathatjuk el egy aggályunkat: úgy vél-

jük, hogy az ETO szerinti szakbeosztás nem felel meg a tankönyvek és egyetemi jegyzetek címjegyzéke számára. Az elrendezés módjának megválasztásánál abból kell kiindulni, ki és mire használja majd a kiadványt? Már említettük a tankönyvkiadással foglalkozókat, hozzátehetjük a tankönyvek íróit és a módszertani kérdések, a didaktika elméleti, illetve történeti vonatkozásainak kutatóit is. A szakirodalmi kutatás szempontjából aligha jöhetnek számításba ezek a művek. Mi következik ebből? Az, hogy az anyagot nem szakrendben, hanem az egyes iskolatípusok (általános iskola, gimnázium, szakiskola, technikum, stb.) szerint kellett volna csoportosítani, majd az egyes iskolafajtákon belül tantárgyanként, ezen belül pedig — ha a kiadványok száma indokolja — osztályonként. Hasonlóképp a felsőfokú tananyagnál egyetemek (vagy főiskolák), karok, szakok, illetve tanszékek, szaktárgyak szerinti áttekinthetőségre lett volna szükség. Az egyes szakok iránt érdeklődőknek megfelelő szakmutató állna rendelkezésükre.

Az a tény, hogy a kiadványhoz még csak mutató sem készült az egyes iskolatípusokról, egyetemekről stb., azt bizonyítja, hogy ezt az igényt teljesen figyelmen kívül hagyták. Kétségtelen, hogy az ismertetett elrendezés bizonyos munkatöbblettel járna, mégsem volna szabad visszariadni tőle.

Befejezésül még egy észrevétel: az egyetemi jegyzeteken kívül a kötetben megtalálhatók azok az egyetemi tankönyvek is, amelyeket a *Magyar Nemzeti Bibliográfia* és a *Magyar Könyvészet* szintén feltár. Kérdés, valóban szükség van-e ennek a kiadványtípusnak kettős feldolgozására? (Összeáll. az OSzK bibliográfiai osztályának kurrens csoportja. OSzK. XXI, 278 l. 39 Ft.)

Pálvölgyi Endre

AZ ÚTTÖRŐ-MOZGALOM 25. évfordulójára bibliográfiával ellátott s a megemlékezést didaktikusan támogató összeállítást adott ki az FSZEK. A bevezető rész ismerteti a történelmi előzményeket, szól a Tanácsköztársaság úttörő-csapatairól, úttörő-dalairól és a mozgalom kezdeteiről beszámoló munkákról; ezek után időrendi úttörő-krónika, majd az úttörő-életről szóló könyvek és versek következnek; végül folyóirat szemle zárja le a kiadvány tartalmi részét. A füzetet vonzóvá teszik a régi gyermeklapokból vett címlap-*oldalon*-hasonmások.

AZ ESEMÉNYNAPTÁR 1971. 3. száma megemlékezik Sarkadi Imre születésének 50., Paál László születésének 125., M. Proust születésének 100., H. G. Wells halálának 25., Dante halálának 650. évfordulójáról, valamint az alkotmány ünneperől és a tanévkezdésről. A Proustról szóló életrajzi cikkekre fölhívjuk a könyvtárosok figyelmét: vessék egybe a lapunk 485. oldalán található életmű méltatással: a kettő együtt ad világos képet a modern regény születéséről.

AZ ÚJONNAN ÉRKEZETT külföldi szociológiai művek jegyzékét havonta teszi közzé az FSZEK a kutatók és érdeklődők tájékoztatására. Ezeket az újszerűségű jegyzékeken kívül a könyvtár rendszeresen kiad szociológiai bibliográfiai röplapokat is, különös tekintettel a TIT-*nek* a Kossuth Klubban rendezett vitáira. Legutóbb a kutatásszociológia és az alkoholizmus újabb irodalmából készült válogatás segítette a vita résztvevőinek fölkészülését.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIÁRA hagyott Vigyázó-vagyon sorsa címmel közli Gergely Pál terjedelmes tanulmányát az MTA Könyvtárának kiadványai c. sorozat 63. kötete. Maga a sorozat általában tudománytörténeti érdekességekkel szolgál, és elősegíti az Akadémiai Könyvtár legértékesebb gyűjteményeinek megismerését, ez a kötet azonban peres ügyeket sejtető címe mögött egy egész letűnt világot rejt: a magyar kultúrhistoria olyan vonatkozásait, melyeket a korunkban fölnőtt nemzedékek el sem tudnak képzelni. Mert Széchenyi nagylelkű adománya köztudott, de az aligha, hogy még századunkban is adományokból élt az Akadémia. Társadalomtörténeti szempontból is érdekes, miként lett az egykori pápai németajkú vaskereskedő ivadékából Vigyázó gróf, majd e család tagjaiból kettő is a tudomány pártfogója, az utóbbi, Vigyázó Ferenc maga is tudós, könyvgyűjtő, múzeumalapító, ki olyan tekintélyes vagyont hagyott az Akadémiára, mely az első villágháború utáni évek nyomorúságos államsegélyéből tengődő intézményt egyszeribe megszabadította gondjaitól. A volt gondok helyébe újak jöttek: a vagyonnal együtt hosszú pereskedés következett, a vagyon pedig gazdálkodó föld-és erdőtulajdonossá tette az Akadémiát. A fölszabadulás után átmenetileg nehéz helyzetbe került az Akadémia: birtokát elvesztette, központi épülete romos lett, s mindaz, ami a Vigyázó vagyonból számára megmaradt, gondoskodást igényelt, de pénzt nem hozott, s ha hozott volna is: infláció volt. A tudományos élet központja anyagilag csak évek múlva állt talpra, imár az állam segítségével.

ELKÉSZÜLT a „Matematikai szakfolyóiratok retrospektív lelőhelyjegyzéke”, melyet a matematikai szakirodalmi kooperációs bizottság megbízásából Nosek Margit, Szongoth Jánosné és az időközben elhunyt Dr. Kósa Győző állított össze. A matematikai szakirodalmi kooperációban résztvevő 17 könyvtár folyóirat állományának 1666 —1969-es adatait tartalmazó jegyzék különösen jól használható a könyvtárközi kölcsönzésben. (H. K.)

TÁRSADALMI ISMERE-TEK. AJÁNLO BIBLIOGRÁFIA a szakmunkás tanulók vizsgájához címmel a Szolnoki Megyei Könyvtár irodalomjegyzékét bocsátott ki, amely az egyelőre tankönyv nélkül tanított új tantárgyhoz hivatott fölkészülési anyagot ajánlani.

BENJÁMIN LÁSZLÓT mutatja be a Szabó Ervin Könyvtár Mai Magyar Költők c. sorozatának 4. füzeté. A bevezető tanulmányt Illés László írta, a kiadvány változatos anyagát Vasvári István állította össze. A füzetben helyet kapott néhány Benjámint vers; a köteteknek és azok kritikáinak, a költő folyóiratokban megjelent nyilatkozatainak, a róla szóló tanulmányoknak és a hozzá írt verseknek felsorolása.

TÁJÉKOZTATÓ A SZERVEZÉS- ÉS VEZETÉSTUDOMÁNY IRODALMÁBÓL címmel negyedévenként megjelenő jegyzéket ad ki a Salgótarjáni Megyei Könyvtár. A könyvtár állományában megtalálható új szakkönyvekről rövid annotációk tájékoztatják az olvasót, aki a friss folyóiratcikkekről is tudomást szerezhet a jegyzék alapján.

MIT OLVASSUNK? címmel ajánl a szocialista brigádok tagjainak ismeretterjesztő könyveket a Pest megyei SZMT Központi Könyvtára. A fősorolásban helyet kapott néhány természettudományi, illetve történelmi mű, néhány olyan, mely a művezetőket tájékoztatja, végül egy pár kötet, mely magáról a brigád-művelődésről szól.

AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR 91 oldalas beszámolót tett közzé 1970. évi munkájáról. Az egyes fejezetek sorra veszik a különféle gyűjtemények, szolgáltatások helyzetét, a gondokat és az eredményeket. A szöveges részt majd 20 oldal táblázat egészíti ki. Néhány adat az utóbbiakból: az összes kiadások meghaladták az 50 millió forintot, ebből könyv- és folyóiratbeszerzésre 3 és fél milliót, bérekre 11 milliót költöttek.

MEGJELENT A POSTAVEZÉRIGAZGATÓSÁG címjegyzéke az 1971-ben Magyarországon előfizethető szovjet időszaki kiadványokról. Import hírlapok katalógusa I. (Szovjet lapok) címmel. A többi szocialista országból beszerezhető periodikák jegyzékét is rendszeresen kiadják. A kiadvány III. kötete 1972-es megjelöléssel a nem szocialista országok periodikáinak jegyzékét közli országokénti felsorolásban, megjelölve az 1971. év elején érvényes előfizetési árakat.

A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁRNAK az utóbbi időben sajnos gyakran megjelent gyászkeretes bibliográfiái villámgyorsan reagálnak arra a veszteségre, mely egy-egy író halálával az országot éri. Legutóbb Lukács Györgyről és Jankovich Ferencről látott napvilágot ilyen bibliográfiai röplap. Lukács Györgyről a felsorolás csak azokra a munkákra terjed ki, melyek a kerületi könyvtárakban is megtalálhatók, de a végszó fölhívja a figyelmet a Szabó Ervin Könyvtár központjának gazdag Lukács anyagára; ebben szinte az egész életmű — a csak idegen nyelven megjelent írások is — föllelhetők.

A gyászkeretes bibliográfiákon kívül hasonló kivitelű röplapokat évfordulók alkalmából is bocsát ki az FSZEK: a legutóbb kiadott Hemingway, illetve Zalka Máté bibliográfiák a bemutatott író életrajzát is közlik. — Zalka Mátéről hagyományos bibliográfiát is kiadott a Szabó Ervin Könyvtár: Lakos Katalin összeállítása részletesen feltárja az életművet és a Zalka Mátéről szóló irodalmat, és felsorolja a nevét viselő fővárosi iskolákat, valamint megnevezi a róla készített szobrokat, emléktáblákat is.

MEGJELENT A MŰANYAGOK AZ ÉPÍTŐIPARBAN c. ajánló bibliográfia 3. füzeté, mely a növekvő fontosságú műanyagok építőipari alkalmazásának irodalmát és a vonatkozó folyóirataikat sorolja fel a magasépítés-

től a belsőépítészetig terjedő felhasználási körben. A kiadvány „A tudomány és technika újdonságai magyar nyelven” c. OMKDK sorozat 48. száma.

A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR *Tapasztalataink a felnőtt könyvtárakban c. kiadványsorozatának 13. füzetében két kerületi könyvtár állományelemzési tapasztalatairól számol be. A 22-es könyvtár a természettudományi és technikai irodalom beszerzését és forgalmát vizsgálta, a 27-esben a társadalomtudományi és a politikai könyvek olvasottságát tanulmányozták.*

ÖTLETES, VÁLTOZATOS, figyelemfölkeltő propagandaeszközökkel dolgozik a székesfehérvári SZMT könyvtár. Tetszetős könyvjelzői a Bartók, Baudelaire, Beethoven-irodalomról, továbbá a párizsi kommunéről és az úrutazásról szóló művek íránt ébresztenek érdeklődést; jó kivitelű plakátjai magát az olvasást népszerűsítik, legújabb röplapbibliográfiái a 70 éves Németh László, a 90. éve született Roger Martin du Gard műveire, valamint — a költészet napja alkalmából — a fiatal költőkre hívja föl a figyelmet.

A PÁRTELET és a Társadalmi Szemle cikkeiből ajánl az MSZMP alapszervezetek tagjainak időszéri olvasnivalót a Nagyatádi Járási Könyvtár röplap formában kiadott repertóriumra.

A BALATON tematikájával kapcsolatban KISGRAFIKAI PÁLYÁZATOT hirdet a Veszprém és a Somogy megyei Tanács V. B. Idegenforgalmi Hivatala, valamint a Keszthelyi Balatoni Múzeum. A pályázaton minden olyan — nemes sokszorosító eljárással készült — kisgrafikával részt lehet venni, mely a Balaton táji szépségeit, vagy a 125 éves balatoni hajózást ábrázolja, vagy e környék kiváló személyiségeinek ex librise, emléklapja lehet. A pályaműveket a Keszthelyi Balatoni Múzeum címére kell beküldeni, a határidő: 1971. szeptember 1. A díjak 1000—3000 Ft-os jutalmat ígérnek, ezenkívül a pályázat meghirdetői vásárolnak is majd a nekik tetsző alkotásokból.



Felső képünkön a miskolci martintelepi könyvtár; alul a Szentpéteri kapui új lakótelep könyvtári együttesének első egysége, a gyermekkönyvtár, amely a szolgáltatóház földszintjén kapott helyet. Cikkünket l. a 472. oldalon (Gerő Gyula felvételei)





Ára: 6,— forint